

Treball de fi de grau

Títol

**Islamofòbia, humor i llibertat d'expressió.
Anàlisi del tractament de l'islam en tres revistes
satíriques: 'El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia'**

Autor

Cercavins i Galcerà, Martí

Professor Tutor

Xavier Giró

Grau

Periodisme

Tipus de TFG

Recerca

Data

1 JUNY 2018

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	Islamofòbia, humor i llibertat d'expressió. Anàlisi del tractament de l'islam en tres revistes satíriques: 'El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia'
Castellà:	Islamofobia, humor y libertad de expresión. Análisis del tratamiento del islam en tres revistas satíricas: 'El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia'
Anglès:	Islamophobia, humour and freedom of speech. An analysis of the coverage of Islam in three satirical magazines: 'El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia'
Autor/a:	Cercavins i Galcerà, Martí
Tutor/a:	Xavier Giró
Curs:	2017-2018
Grau:	Periodisme

Paraules clau (mínim 3)

Català:	islam, islamofòbia, sàtira, humor, llibertat d'expressió, Mahoma, Charlie Hebdo
Castellà:	islam, islamofobia, sátira, humor, libertad de expresión, Mahoma, Charlie Hebdo
Anglès:	islam, islamophobia, satire, humour, freedom of speech, Muḥammad, Charlie Hebdo

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Anàlisi de portades i caricatures sobre l'islam en tres revistes satíriques ('El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia') a través de conceptes com l'humor, la sàtira, l'ofensa, el discurs de l'odi o la llibertat d'expressió, per tal d'estudiar si hi ha islamofòbia o no. Completen aquest anàlisi les reflexions de dibuixants i musulmans, amb l'objectiu d'aclarir els aspectes més controvertits. El període d'anàlisi va des del setembre del 2005, quan va esclatar l'anomenada "crisi de les caricatures de Mahoma", fins a l'actualitat.
Castellà:	Análisis de portadas y caricaturas sobre el islam en tres revistas satíricas ('El Jueves', 'Charlie Hebdo' y 'Mongolia'). El trabajo analiza los mensajes de cada portada a través de factores como el humor, la sátira, la ofensa, el discurso del odio o la libertad de expresión con tal de estudiar si hay islamofobia o no. Completen este análisis las reflexiones de los propios dibujantes y musulmanes, con el objetivo de esclarecer algunos aspectos más controvertidos. El análisis va desde septiembre de 2005 -cuando estalló "crisis de las caricaturas de Mahoma- hasta la actualidad.
Anglès:	This dissertation is a discourse analysis of front covers and caricatures in three satirical magazines ('El Jueves', 'Charlie Hebdo' and 'Mongolia'). Every cover is analyzed taking into account factors such as humour, satire, offense, hate speech and freedom of speech, with the final objective of studying whether there is Islamophobia or not. There is also a part where both cartoonists and Muslims speak their minds in order to clarify the most controversial aspects. The analysis starts in September 2005 with the so-called Muhammad cartoons controversy and ends in the present.

ÍNDEX

1. Introducció	3
1.1. Presentació	3
1.2. Motius i justificació	4
2. Marc teòric	6
2.1. Què és l'islam?	6
2.1.1. Islamofòbia	8
2.1.2. L'islam com a unitat negativa inassimilable	12
2.2. La publicació de les caricatures de Mahoma	14
2.3. El discurs dels mitjans	17
2.3.1. Mitjans i minories ètniques	18
2.4. El discurs humorístic als mitjans	20
2.4.1. 'El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia'	24
2.5. Anàlisi crítica del discurs	26
2.5.1. Anàlisi crítica del discurs islamòfob	26
3. Metodologia	29
3.1. Objecte d'estudi i justificació	29
3.2. Objectiu	29
3.3. Hipòtesi	30
3.4. Procediments	31
3.4.1. Selecció de les revistes satíriques	31
3.4.2. Delimitació del temps	33
3.4.3. Selecció de les portades i vinyetes	33
3.4.4. Fitxa d'anàlisi i procediment	34
4. Treball de camp	37
4.1. Anàlisi de portades	37
4.2. Què en pensen dibuixants i musulmans?	88
5. Conclusions i resultats	94
5.1. Islamofòbia, humor i llibertat d'expressió	94
5.2. Resultats	95
6. Bibliografia	101
7. Annexos	107

*“L’humor no té límits, l’han de tenir les persones
que practiquen l’humor”.*

José María Perceval

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Presentació

Just un any abans de les eleccions al Parlament Europeu del 2019, l'última enquesta de l'Eurobaròmetre ha situat per primera vegada a la història el terrorisme com a principal preocupació dels europeus (49%), per sobre de problemàtiques com l'atur juvenil (48%) o la immigració (45%). La proliferació d'atemptats jihadistes a Europa ha creat terror i por entre la població europea, que s'ha vist amenaçada per un autodenominat Estat Islàmic que, tot i anar perdent territori, manté la població civil en alerta. París, Niça, Brussel·les, Berlín, Londres, Madrid, Barcelona... Són moltes les grans ciutats europees que han vist com un sector radical dels musulmans perpetrava atacs en nom de la religió.

Com a conseqüència, la premsa s'ha vist amb la obligació de donar cobertura a aquests esdeveniments, cosa que ha deixat entreveure un seguit d'imprecisions a l'hora de connectar l'islam amb el terrorisme. La premsa informativa, ja sigui per falta de coneixement o de forma deliberada, ha comès multitud d'errors a l'hora de tractar aquest tipus d'atemptats. Una de les pràctiques habituals és la de reduir l'islam a una sola unitat. Hi ha molt desconeixement respecte a les diferents realitats dels països amb majoria d'habitants musulmans i aquest discurs reduccionista facilita la demonització i denota una certa voluntat de mostrar els musulmans com un col·lectiu contrari als valors d'allò que considerem "Occident". Aquesta falta de matisos i la simplificació del conflicte fomenta la ignorància entre la població, cosa que està derivant en una por no fonamentada, odi i, per tant, islamofòbia. I d'això en són còmplices i culpables a parts iguals els mitjans de comunicació i els polítics.

Segons l'Observatori de la Islamofòbia als Mitjans, el 66% de les notícies sobre l'islam a Espanya són islamòfobes. Són dades d'un estudi realitzat el primer semestre de 2017 a *La Vanguardia*, *El Mundo*, *La Razón*, *20 Minutos*, *El País* i *diario.es*. Durant el 2017, es van produir fins a 546 incidents islamòfobs, 160 *offline* i 386 en mitjans i *online*. El cas més habitual és el de la difamació o la calúmnia, juntament amb casos de discriminació, omissió o negació d'un dret. Els pics d'episodis islamòfobs a Espanya han anat de la mà amb els atemptats: amb diferència, els atemptats de Barcelona i Cambrils són els que han provocat més situacions islamòfobes, seguits de l'atemptat en un concert de Manchester, l'atemptat a Berlín i l'atemptat de Londres ("Informe Islamofobia 2017", 13-14).

Però no només la premsa generalista i informativa tracta temes relacionats amb l'islam. També ho fan les revistes satíriques. Aquest tipus de publicacions s'han convertit en una gran eina per a l'anàlisi crític de la realitat, contribuint a la construcció de la imatge de la realitat social i política. En termes generals, les publicacions satíriques acostumen a tenir una línia ideològica laica i d'esquerres. Se solen centrar en la crítica dels poderosos: ni polítics ni la religió se'n lliuren. En

paraules de Guille Martínez-Vela, director del setmanari *El Jueves*, en una entrevista per aquest treball, “l’humor és una eina que ajuda a qüestionar i que, a més, diverteix. L’humor explora possibilitats, planteja dubtes, assenyalava absurds i, al final, d’una forma o altra, sempre resulta enriquidor”.

L’humor ens fa riure, però no sempre a tothom. I és aquí on apareix una de les principals discussions del treball. Hauria de tenir límits l’humor? És evident que l’humor i la sàtira són eines necessàries en democràcia, però portar l’humor al límit, com és el cas de les revistes que s’analitzen en les properes pàgines, pot originar conflictes. Són situacions en què uns advoquen per la llibertat d’expressió i d’altres reivindiquen que no es traspassin determinades línies vermelles que impliquin l’ofensa o el mal gust. L’etern debat de ser o no políticament incorrecte. I la qüestió de fins a quin punt és legítim fer sàtira sobre una comunitat en situació de desavantatge al nostre país.

La relació entre l’islam i les revistes satíriques va experimentar un punt d’inflexió el 30 de setembre del 2015, quan el diari danès *Jyllands-Posten* va optar per publicar per primera vegada en un mitjà caricatures del profeta de l’islam, Mahoma. Això va obrir la veda. Molts islamistes ho van veure com un atac a la religió musulmana, mentre que la gran majoria de la premsa es va posicionar al costat del que ells consideraven llibertat d’expressió. I aquest és, precisament, el punt de partida de l’anàlisi. Des que el setmanari francès *Charlie Hebdo* va reproduir aquestes caricatures el febrer del 2006, s’han produït nombrosos esdeveniments relacionats amb l’islam que ni *El Jueves*, ni el propi *Charlie Hebdo*, ni la revista *Mongolia* més recentment, han passat per alt. El missatge que s’hi transmet, la intenció de l’emissor, la rebuda del missatge per part del receptor, el context, el significat implícit, la voluntat d’ofendre, etc. són elements que caldrà tenir en compte a l’hora d’analitzar les portades seleccionades.

1.2. Motius i justificació

Tot allò que genera conflicte, tot allò que no és o blanc o negre, sempre resulta més atractiu d’explorar. Des d’un punt de vista periodístic, els límits de la llibertat d’expressió són sempre una qüestió recurrent. Però com a professionals de la informació, hem de ser conscients, ara més que mai, que som creadors d’opinió. La forma que tenim d’interpretar i explicar la realitat conforma punts de vista i ideologies en les persones. I això és una gran responsabilitat.

En temes en què hi ha involucrats grups en situació de minoria, aquesta responsabilitat cal tenir-la encara més present que mai. És evident que l’islam està en una situació no només de minoria a Europa, sinó també de vulnerabilitat. Occident no acaba de comprendre que els musulmans no conformen una unitat homogènia, sinó que són heterogenis com també ho som a Europa els anomenats occidentals. Partint d’aquesta idea, els periodistes tenim l’obligació d’explicar bé aquesta diversitat. Tenim l’obligació d’acabar amb la vinculació entre terrorisme i islam. Però

també tenim l'obligació d'evitar que, en una societat laica, la religió pugui tenir una posició de privilegi i poder. Ni la defensa del laïcisme pot ser una carta blanca a l'hora de criticar la religió, ni la responsabilitat de parlar de l'islam amb fonament i evitant el discurs islamòfob ha de ser incompatible amb la crítica de l'islam.

Per altra banda, l'anàlisi de l'humor és també molt interessant. La informació, tot i que també cal entendre-la dins d'un context i també incorpora una gran quantitat de missatges explícits, és molt diferent a l'humor. L'humor simplifica la realitat, però també aporta una visió crítica que ni gèneres com l'opinió poden transmetre. L'humor és vigilància del poder, és crítica de les elits, però és també una forma de ridiculitzar costums i riure's d'un mateix. Tant simple en aparença i a la vegada tant complex a l'hora d'interpretar-lo; humor, llibertat d'expressió i islam són els tres pilars d'un treball en què es va teixint un anàlisi de discurs que profunditza i entra en el significat implícit dels missatges, el context, la intenció de l'emissor i la reacció del receptor.

Els paràgrafs que hi ha a continuació analitzen el discurs humorístic en tres revistes satíriques d'índole semblant: *El Jueves*, *Charlie Hebdo* i *Mongolia*. L'objectiu no és catalogar cada portada o cada revista d'islamòfoba o de no islamòfoba. La intenció no és extreure conclusions incontestables i definitives. Des de la consciència de que es tracta d'un treball de matisos i interpretacions, la idea és intentar desgranar de la forma més rigorosa els missatges humorístics i totes les seves lectures possibles, per tal de poder-ne determinar la seva naturalesa.

2. MARC TEÒRIC

2.1. Què és l'islam?

Diu Santiago Alba Rico en el seu llibre “Islamofobia: Nosotros, los otros, el miedo” que “la religió va més enllà d’una ideologia o una doctrina”. La religió, segons ell, “és un conjunt de pràctiques, de costums, de textos i de discursos que conformen un corpus viu suficientment durador i promiscu com perquè la història concreta d’un lloc, amb les seves relacions socials, econòmiques i culturals internes, penetri fàcilment en ell i l’estigui constantment modificant” (Alba Rico, 2015: 17).

L’autor apunta a una connexió entre religió, cultura i costums. “La religió exerceix un paper molt important en la cultura de la humanitat. Cultura i religió s’influeixen mútuament. La religió dona forma als sistemes de creences i pràctiques que s’inscriuen en la cultura particular que li correspongui”. La mateixa cultura, per la seva part, “influeix sobre els modes de pràctiques, la integració religiosa i les creences necessàries per dur a terme els seus rituals a la vida social” (Sánchez, 2013: 450). Així ho resumeix Parekth: “No hi ha cultura que actuï aliena a la religió i no hi ha cultura desenvolupada sense l’adequada entesa de la seva religió” (citat a Sánchez, 2013: 450).

La religió, en si mateixa, pretén unir la realitat de la humanitat amb la realitat universal. Per tant, les creences religioses serveixen per legitimar i conservar la realitat de la societat. De fet, hi ha una interrelació estreta entre societat, religió i cultura. Des d’aquesta perspectiva, l’islam té un paper fonamental en la cultura de la comunitat islàmica, en tant que les persones que la professen consideren la religió com un element essencial que els ajuda a conservar la seva pròpia cultura (citat a Sánchez, 2013: 450).

Judaisme, cristianisme i islam solen definir-se com les “religions del Llibre”, ja que cadascuna d’elles es basa en un llibre sagrat. En el cas de l’islam, aquest llibre és l’Alcorà, un terme que procedeix de l’àrab *al-qur’an*, el qual significa recitació, text sagrat que es recita, lectura en veu alta. És un llibre que va canviar el curs de la història, primer de la Península Aràbiga i, seguidament, de la humanitat. Porta exercint des de fa catorze segles i de manera ininterrompuda una influència decisiva en el món i avui de forma especial amb el despertar religiós i polític de l’islam. Assenyala el professor egipci Nasr Hamid Abu-Zaid que “l’Alcorà compleix un paper cultural que no s’ha d’ignorar, conformant els trets propis d’aquesta civilització i establint la naturalesa dels seus sabedors” (citat a Tamayo, 2009: 111-112).

La professora Luz Gómez, autora del “Diccionario de islam e islamismo”, defineix l’islam com “un sistema religiós que se sustenta en l’Alcorà, la paraula de Déu transmesa a la humanitat per Mahoma”. La fidelitat al missatge del Profeta se sustenta en cinc obligacions de culte, els

anomenats cinc pilars de l'islam, que comparteixen tots els musulmans sense distincions (Gómez, "Glosario Islam"):

1. Reconèixer que només hi ha un Déu i Mahoma n'és el seu profeta.
2. Realitzar les oracions preceptives diàries.
3. Donar el *zakat*, una almoina legal estipulada per l'islam recaptada amb finalitats de beneficència i culte.
4. Complir amb el dejú durant el Ramadà.
5. Peregrinar a La Meca.

Juntament amb l'Alcorà, l'exemple del Profeta és també un referent doctrinal de primer ordre. La suma dels relats que recullen el procedir de Mahoma es coneix com a *Hadiz* i dona lloc a la *Sunna*, la tradició (Gómez, "Glosario Islam").

Més de 1.400 milions de persones (citats a Alba Rico, 2015: 43) professen la religió de l'islam, repartides en 54 països diferents i quatre continents, territoris en els quals la religió musulmana és majoritària. També hi ha, però, musulmans en altres països on són minoria (Alba Rico, 2015: 42-43). Es tracta, a més, de la segona religió del món per darrere del cristianisme. El que va començar sent un sistema de creences local circumscrit a la Península Aràbiga, ràpidament es va convertir en una religió universal. Avui en dia segueix viva i activa al món àrab i està instal·lada a Amèrica, Europa occidental, Rússia, Àfrica Negra, l'Índia, Àsia oriental i s'estén des de l'Atlàntic fins al Pacífic, des del Marroc fins a Mindanao (Tamayo, 2009: 15).

L'autoria de l'Alcorà, segons els musulmans, correspon a Déu. *Muhammad* (Mahoma) només transmet allò que Déu li dicta. L'Alcorà, doncs, és font d'oració, guia per al comportament i objecte ritual. És llegit i recitat pels musulmans en el culte comunitari, però també en l'àmbit privat, les festes religioses i les celebracions familiars. Constitueix una guia per a la vida, la conducta i la reflexió dels musulmans i inspira les lleis de molts països musulmans (Tamayo, 2009: 112).

Quan ens referim a l'islam, cal fer una distinció important entre musulmans i islamistes. Els musulmans són aquells que practiquen la religió de l'islam -és a dir, aquells que són creients-, mentre que l'islamisme, explica Luz Gómez García, "és un conjunt de projectes ideològics de caràcter polític amb un paradigma de legitimació islàmic" (citats a Alba Rico, 2015: 43-44). Segons Gómez, "'musulmà', que és adjectiu i substantiu, s'ha d'aplicar només a les persones creients en l'islam, mentre que per a tot allò relatiu a les coses o realitats abstractes cal fer servir l'adjectiu 'islàmic', que equival a 'propi de la civilització islàmica'" (Gómez, "Glosario Islam").

I afegeix, "l'islamisme, els islamismes, recorren l'arc que va des de les propostes políticament pluralistes i teològicament inclusives fins als models autocràtics i excloents [...] i són precisament

qualitats performatives -dinamisme, multiplicitat, asistematització- les que caracteritzen allò que denominem 'islamisme' i que en pluralitat hauríem de denominar 'islamismes', per la pluralitat dels seus orígens, naturaleses i manifestacions" (citat a Alba Rico, 2015: 43-44).

Gómez sentència que "ni tots els musulmans són islamistes (només ho són una minoria), ni tot allò islàmic és exclusiu dels creients en l'islam" (Gómez, "Glosario Islam").

2.1.1. Islamofòbia

Explica Gema Martín Muñoz, professora de sociologia a l'Autònoma de Madrid, que el terme "islamofòbia" ha provocat una important controvèrsia, amb punts de vista que en qüestionen la seva validesa o simplement en rebutgen la seva existència, cosa que és "simptomàtic de la falta de consciència entre les societats sobre el desenvolupament d'aquest fenomen". Es tracta d'un neologisme que va començar a utilitzar-se a la dècada del 1990 per referir-se a les percepcions globals negatives i pejoratives sobre l'islam i a la discriminació contra els musulmans per prejudicis i raons d'odi racial (Martín, 2012: 35). El 1997 el *think tank* britànic Runnymede Trust en va establir les primeres bases ("Runnymede Trust", 1997):

1. Interpretació de l'islam com un bloc monolític, estàtic i oposat al canvi i a noves realitats.
2. L'islam percebut com separat i *altre*. (a) Sense objectius ni valors en comú amb altres cultures, (b) no afectat per elles, (c) sense influenciar-les.
3. L'islam considerat inferior que Occident - barbàric, irracional, primitiu, sexista.
4. L'islam vist com a violent, agressiu, amenaçador, favorable al terrorisme i immers en un xoc de civilitzacions.
5. Un islam considerat com una ideologia política, utilitzada per tenir avantatge polític o militar.
6. Rebuig sense cap tipus de consideració de qualsevol crítica de l'islam cap a Europa sense pensar-s'ho dues vegades.
7. Justificació de les pràctiques discriminatòries contra els musulmans i exclusió d'aquests de la societat majoritària.
8. Percepció de l'hostilitat contra les persones musulmanes com quelcom natural o normal.

Tot i que la definició va ser rebutjada per organismes governamentals i internacionals, així com per mitjans de comunicació, si més no això ja va suposar admetre l'existència d'una problemàtica i de les seves conseqüències potencials: exclusió social, desprotecció dels drets fonamentals i probabilitat de desordres. L'ús del terme es va generalitzar i consolidar a partir del 2001 i el 2004, quan el Consell d'Europa ho va tornar a intentar amb la següent definició (Martín, 2012: 36):

"La islamofòbia és el temor o prejudicis cap a l'islam, els musulmans i tot allò relacionat amb ells. Tant si pren la forma de manifestacions quotidianes de racisme i discriminació o altres formes més

violentes, la islamofòbia constitueix una violació dels drets humans i una amenaça per a la cohesió social” (citat a Ramberg, 2004: 6).

El racisme en particular, dins de la perspectiva psicoanalítica, és vist com la incapacitat d'algunes persones per afrontar tant la diferència amb l'*altre* com les similituds. En aquest sentit, la islamofòbia seria com una altra mena de fòbia o racisme, és a dir, una incapacitat de fer front tant a la diferència com a la semblança (Rosón, 2012: 172).

Més enllà de les definicions, les connotacions i l'acceptació del terme, està clar que hi ha un problema latent a la societat actual de discriminació cap a determinades religions o procedències.

Per tal d'abordar el fenomen de la islamofòbia, primer cal posar sobre la taula dues qüestions que són cabdals. Es tracta del culturalisme i el miserabilisme, dos conceptes de l'investigador Vincent Geisser i analitzats per Santiago Alba Rico.

Pel que fa al culturalisme no podem partir de l'afirmació, políticament correcta, que “totes les creences són bones per igual i que els malvats són els éssers humans”. Hi ha creences que són condemnables per sí soles, amb independència de la maldat moral dels partidaris. És el cas del nazisme, que predica la superioritat racial i justifica o reclama l'extermini de les races “inferiors” (Alba Rico, 2015: 15).

Per altra banda, el miserabilisme, freqüent en mitjans de l'esquerra, “fa referència a tots aquells que presenten el jihadisme com una resposta natural, automàtica i inevitable a les pràctiques i els discursos neocolonials o imperialistes, de forma que fins i tot el terrorisme seria responsabilitat dels occidentals” (Alba Rico, 2015: 15-16).

Davant d'aquestes dues temptacions, Alba Rico alerta que “gairebé totes les creences contenen alguna cosa negativa i són més aviat les pràctiques dels éssers humans les que a vegades les converteixen en útils, bones, emancipatòries, etc.” (Alba Rico, 2015: 16).

Una connexió també essencial que cal posar de manifest per tal d'entendre la problemàtica de la islamofòbia és la relació de domini colonial que sempre hi ha hagut entre Occident i Orient. Diu l'historiador estatunidenc Marshall Hodgson que “es tracta de la construcció d'un *altre* destructible i de la fabricació d'un objecte manipulable que comença amb la geografia i la distribució de països en un mapa, a través de la qual uns ens situem a la 'corrent principal de la història'” (citat a Alba Rico, 2015: 28-29).

El pensament europeu, entre els segles XIX i XX, es va veure amb la necessitat d'elaborar la justificació moral i ètica de l'exercici de dominació política i explotació econòmica que

comportava l'expansió colonial. Així va sorgir la dualitat entre *civilització* i *barbàrie*, el concepte de raça i el principi de la superioritat europea enfront els *altres*, apropiant-se de la representació universal de la modernitat i la civilització. Amb el colonialisme, doncs, es va construir un pensament que tractava les altres cultures com inferiors i, sobretot, les hi negava qualsevol capacitat d'evolució i progrés (Martín, 2012: 38-39).

És impossible desvincular la islamofòbia d'aquest discurs narcisista i aquest eurocentrisme a través del qual s'han justificat crims i s'ha legitimat l'esclavitud. Aquest eurocentrisme ha aplicat un seguit de mecanismes rutinaris, universals i de reconeixement excloent igualment funcionals contra poblacions i grups que no cabien o no caben a Occident encara avui. És també el cas dels negres amb l'esclavitud o els jueus durant molts anys de nazisme i dictadures a Europa (Alba Rico, 2015: 30).

Tenim, doncs, una situació que ve d'anys enrere de superioritat i supremacia d'Occident sobre Orient per una banda i un discurs etnocentrista d'Europa que busca protegir-se de qualsevol possible "atac" o ingerència als valors europeistes.

Paral·lelament, hi ha dues situacions més que, tot i la seva aparent connexió amb els estats democràticament avançats, han xocat amb l'islam i han provocat comportaments islamòfobs. Es tracta de la convivència entre islam, laïcisme i llibertat d'expressió, la qual ja es va començar a teixir després de les publicacions de les caricatures de Mahoma a finals del 2005. L'antropòleg Gregory Bateson descriu i anomena aquest procés com a *schismogenesis*:

"Cada bàndol va començar a definir l'*altre* en termes cada vegada més enèrgics com el seu oposat, donant peu a una constel·lació discursiva en què l'islam es contrasta amb la llibertat d'expressió, i viceversa. Així, l'alineament produït per aquest procés va fer plausible un determinat imaginar dualista en què les persones, tot i la seva àmplia varietat d'experiències vitals i personals, podien inscriure's a elles mateixes en una simple dicotomia global que va permetre als actors del conflicte danés sentir-se part d'una lluita molt més àmplia, en estendre la solidaritat als dos costats de la línia que separava els que se sentien ofesos per les caricatures dels que no" (citat a Henkel, 2012: 108).

Alba Rico també parla de com a Europa, però també al món àrab, "la islamofòbia més perillosa ha acabat ocupant i parasitant de manera fraudulenta la causa del laïcisme". Un laïcisme que el libanès Gilbert Achcar ha rebatejat amb el nom de "fonamentalisme laic". Aquesta bogeria laica la comparteixen dretes i esquerres i ha estat utilitzada per tots els governs francesos per pressionar les poblacions musulmanes a través de lleis i discursos que les criminalitzen. Però també ha contagiats tots els governs europeus i s'ha vist alimentada pels mitjans de comunicació, amb la prohibició del vel o hijab a les escoles. "Si s'invoca el laïcisme per prohibir indumentàries és patent que s'està utilitzant una versió fraudulenta del concepte: prohibir l'ús individual de símbols

religiosos en nom del laïcisme significa en realitat prohibir l'ús laic dels símbols" (Alba Rico, 2015: 80-81).

Si en un extrem hi ha aquest laïcisme extrem que acaba convertint-se en intolerància religiosa, en l'altre extrem hi ha la vessant religiosa d'un l'islam a vegades massa intrusiu en àmbits socials, polítics i culturals dels individus i les comunitats musulmanes. Hi ha dues postures que provenen de la *crítica religiosa*, segons el doctor en antropologia social Javier Rosón: "Per una banda, es pot utilitzar la islamofòbia per prohibir tota crítica cap a l'islam com a religió, és a dir, per tal que no se'l qüestionï; i, per altra banda, hi ha qui considera que el terme pot resultar enganyós, ja que suposa de partida la preeminència de la discriminació religiosa, fòbia a un islam únic, homogeni i inalterable, quan existeixen altres formes de discriminació, com poden ser les ètniques, 'racials', racisme classista, etc., amb una rellevància o representativitat molt més gran" (Rosón, 2012: 173).

L'assumpte de la llibertat d'expressió, de la mateixa forma que el laïcisme, també s'ha utilitzat per justificar atacs islamòfobs: "El colonitzador té mecanismes legals, propagandístics i policials per imposar-se i una espècie d'estructura empírica -la presència immigrant associada a l'atur, la delinqüència i ara el terrorisme- que garanteix el suport de la població 'nadiua'" (Alba Rico, 2015: 101). Defensa Alba Rico que "quan s'utilitza la 'llibertat d'expressió' com a divisa civilitzatòria en aquest context s'imposa silenci als prèviament definits com a 'incivilitzats', els quals identifiquen la llibertat d'expressió com un privilegi de 'raça' o de tribu i no amb un valor 'universal'" (Alba Rico, 2015: 102).

Segons el filòsof, "la llibertat d'expressió s'ha de defensar en sí mateixa, sense excepcions culturalistes o ideològiques, però per això mateix cal defensar-la també d'aquells que només la defensen contra els musulmans i demostrar que els musulmans són els enemics de la llibertat: de la *nostra* forma de viure, de vestir-nos, de parlar" (Alba Rico, 2015: 102). De forma similar, A.C. Grayling afirma que "si s'accepta que les religions són opcions elegides pels ciutadans, aleshores està justificat l'ús de la llibertat d'expressió per criticar-les, ja que l'acte de silenciar exigeix que la gent que no accepta les creences i les pràctiques dels creients hauria de tractar-los de maneres que implícitament accepten la valoració que en fan els que les sostenen, amb la qual cosa s'anul·la per endavant tota temptativa de crítica" (citat a Gamper, 2007: 22).

Per la seva banda, Martín Muñoz fa la següent reflexió:

"Respecte als límits entre islamofòbia i llibertat d'expressió, aquesta no pot ser un valor absolut que, desproveït de tot sentit de responsabilitat, es converteixi en l'abús d'aquest dret. Un llenguatge racista i xenòfob no pot justificar-se amb la protecció dels drets fonamentals" (Martín, 2012: 43).

2.1.2. L'islam com a unitat negativa inassimilable

Alba Rico presenta com s'ha anat teixint la construcció d'un *altre* negatiu, manipulable i eventualment exterminable per acabar presentant l'islam com una *unitat negativa inassimilable*. Són tres els mecanismes que han anat construint aquesta percepció de l'islam.

Una unitat

Segons l'estudi més recent de Pew Research Center del 2017 (Lipka, "Muslims"), el 2015 hi havia 1,8 milions de musulmans al món, cosa que suposa aproximadament el 24% de la població mundial. L'islam és actualment la segona religió amb més practicants a la Terra després del cristianisme, però és també la que creix a un ritme més alt. Aquest mateix estudi projecta que si la tendència continua igual, el nombre de musulmans superarà el de cristians en acabar el segle. Els musulmans no només són molts, sinó que viuen repartits en molts països. Tot i que l'Orient Mitjà i l'Àfrica del Nord són percebuts com els territoris amb més musulmans, només un 20% d'aquests viuen en aquests territoris. La majoria (62%) viuen en regions de l'Àsia-Pacífic, amb grans poblacions a Indonèsia (el país amb més musulmans), l'Índia, el Pakistan, Bangladesh, l'Iran i Turquia. Són 49 els països del món on hi ha una població majoritària de musulmans. L'estudi preveu que els musulmans es converteixin en el 10% de la població europea de cara al 2050.

Vista la presència de tants musulmans al món, seria absurd pensar que tots són iguals, de la mateixa manera que no són iguals tots els europeus. És precisament per això que Luz Gómez parla d'"islamismes": "Els islamismes recorren l'arc que va des de posicions políticament pluralistes i teològicament inclusives (com és el cas del partit *Nahda*, partícip del govern tunisià després de la revolució del 2011) a models autocràtics i excloents, com és el cas de l'Aràbia Saudita i la República Islàmica de l'Iran" (Gómez, "Glosario Islam").

Des d'una perspectiva religiosa, hi ha una primera diferenciació entre sunnites i xiïtes, que Gómez descriu com una diferenciació tan vella com moderna: "Vella perquè es remunta a les lluites fraticides per l'herència espiritual i política de Mahoma als pocs anys de la seva mort; i moderna perquè és a finals del segle XX quan reneix la tensió entre l'Aràbia Saudita i l'Iran, les dues grans potències de l'Orient Pròxim que s'aixequen com les valedores de sunnites i xiïtes respectivament" (Gómez, "Glosario Islam").

Mentre que els sunnites diuen que segueixen el model de Mahoma (conegut com a "sunnah"), els xiïtes al·leguen que la sunnah del Profeta, la qual no rebutgen, va quedar desvirtuada per interessos espuris de les elits de La Meca. Fins fa escasses dècades, el musulmà comú no tenia una consciència clara de la seva pertinença sunnita o xiïta, cosa que està canviant ràpid. La divisió entre els dos grups es profunditza al ritme dels enfrontaments polítics amb motiu de la

polarització sectària. En termes demogràfics, els sunnites són majoritaris i conformen prop del 85% dels musulmans, mentre que els xiïtes ronden el 15%. Hi ha encara un 1% restant, el kharigisme (“els que surten, els que es rebel·len”) format per aquells que no van entrar en la disputa primitiva entre sunnites i xiïtes (Gómez, “Glosario Islam”). Però dins d’aquestes doctrines islàmiques encara hi ha diferències internes i matisos.

Explica Alba Rico que el primer que es fa quan es vol manipular i dominar un objecte és reduir tota la seva riquesa a una unitat fictícia manejable. “Els musulmans són iguals entre ells, mentre que *nosaltres* ens distingim *dins del nostre grup*” (Alba Rico, 2015: 44).

El paradigma excloent converteix la riquesa, les societats diferenciades i la pluralitat en una unitat homogènia, una pasta compacta, una massa o multitud, ja que si apareguessin per petits grups, suposarien un format amenaçador i irrompien en estampida (Alba Rico, 2015: 45).

Una unitat negativa

No només es promou una imatge de l'*altre* com una unitat, sinó també com una unitat negativa. La visió negativa de l'islam per part d'intel·lectuals s'ha perpetuat i ha donat peu a la reproducció de la mateixa per part d'autors menors, polítics i periodistes. Així, el discurs islamòfob es basa també en l'arrogància i el despreci, en la no acceptació de la cultura musulmana, en una “certesa de superioritat” (Alba Rico, 2015: 47-52).

Es tracta, doncs, de la cultura de la supremacia, la qual està basada en una creença de superioritat: “Occident ha arribat a la lluna, ha fabricat cotxes i cura malalties”. Es vol donar una sensació de que l'islam és estèril culturalment i nul pel que fa a avenços científics. Paradoxalment, si bé és cert que la paraula Occident suggereix també una unitat, en aquest cas es tracta d'una unitat positiva (Alba Rico, 2015: 51-52).

Al seu torn, la unitat negativa islàmica es relaciona sempre amb la violència i el culte a la mort. No obstant, diu Alba Rico, si busquem les dades sobre delictes comuns i violència social (de les Nacions Unides, per exemple), “veiem que les societats musulmanes són molt més integradores i pacífiques”. I aquest discurs que identifica l'islam amb el terrorisme es transmet inclús des de l'esquerra i l'antiracisme més convençut (Alba Rico, 2015: 52-53).

En definitiva, la islamofòbia mostra un islam negatiu: violència, terrorisme, abús a les dones, imposició del vel o del burca; despreci per la vida, lapidació, crims d'honor... (Alba Rico, 2015: 53).

Segons Luz Gómez, “als musulmans els repugna que es confongui el jihadisme amb l'islam, error que indueix l'expressió ‘terrorisme islamista’”. Sí que s'accepta com a menys lesiva l'expressió

“terrorisme jihadista”, tot i que cal ser conscient que la jihad “és l’obligació doctrinal que té el musulmà d’esforçar-se per instaurar la paraula de Déu, és a dir, l’islam”. En canvi, el jihadisme és el terme que s’utilitza per fer referència a la interpretació bèl·lica de la jihad (Gómez, “Glosario Islam”).

Una unitat negativa inassimilable

El tercer mecanisme té a veure amb el caràcter immutable i irrecuperable de l’altre. S’estén la creença de que “no hi ha possible negociació amb ells”, de que els musulmans són incapaços de sumar-se a la “corrent central” de la història i assumir els valors, principis i desitjos occidentals. En definitiva, “són incapaços de democratitzar-se”. Es tracta d’una concepció de l’islam com una presó vitalícia de la qual és impossible escapar. Així doncs, la confrontació és “inevitable i interminable” (Alba Rico, 2015: 54).

Aquesta relació de domini suposa també una racialització de l’objecte de domini. Per tant, es tracten els musulmans com un grup racial diferenciats, perquè de la raça no se’n pot escapar, és com una mena de presó corporal. L’altre manejable, eventualment exterminable, es racialitza (Alba Rico, 2015: 55).

L’islam no és només una ideologia, conclou Alba Rico, “és un conjunt de discursos (molt contradictoris), pràctiques i costums constantment reelaborats i resignificats per una història viva que molts volen negar”. La islamofòbia nega l’existència de milions de musulmans, la qual cosa sol precedir, acompanyar o justificar intervencions militars estrangeres i dictadures locals, a més de lleis lliberticides a les metròpolis contra les minories musulmanes i contra el conjunt dels ciutadans (Alba Rico, 2015: 124-125).

2.2. La publicació de les caricatures de Mahoma

El punt de partida d’aquest treball és un episodi que va marcar un abans i un després en el fenomen de la islamofòbia.

L’editor de cultura del diari danès *Jyllands-Posten*, Flemming Rose, va ordenar les publicacions de les caricatures del Profeta Mahoma el 30 de setembre del 2005. Ho va fer en un suplement cultural titulat “El rostre de Mahoma” (*Muhammeds ansigt*). Tal com ell mateix va reconèixer, no s’hagués imaginat “ni en els seus pitjors somnis” que això desembocaria en la crisi de política exterior més greu de Dinamarca des de la Segona Guerra Mundial (citat a Lindekilde, 2009: 291).

Les imatges es van publicar al diari dins d’un marc de preocupació per la llibertat d’expressió, un respecte equivocat pels sentiments religiosos, una tendència a l’alça sobre autocensura i acompanyat amb una expressió sobre democràcia laica interpellant els ciutadans a ser capaços

d'aguantar el menyspreu, la burla i el desdeny (Lindekilde, 2009: 291). El fragment extret del propi diari deia el següent:

“La societat secular moderna està essent desestimada per alguns musulmans. Estan demanant un tracte especial quan insisteixen en què es tingui una especial consideració pels seus sentiments religiosos. Això és incompatible amb una democràcia laica i la llibertat d'expressió, on la gent hauria d'acceptar el despreci, la burla i la ridiculització. Certament, això no és sempre simpàtic o agradable de veure, però això és irrellevant en el context” (*Jyllands-Posten*, 2005).

La publicació de les dotze caricatures de Mahoma va desencadenar una mini crisi global, provocant centenars de morts, ambaixades cremades, un boicot massiu a productes danesos i noruecs des de països musulmans i repercussions severes contra periodistes a tot el món, especialment allà on els diaris van optar per reproduir les caricatures de forma íntegra o parcial (Lindekilde, 2009: 291-292).

Les ambaixades de Dinamarca i Noruega a Síria van ser incendiades i el govern danès va tancar les seves seus diplomàtiques al Pakistan, Indonèsia i l'Iran. El març del 2006, mig centenar de persones havien perdut la vida en protestes.

A Dinamarca, els il·lustradors i el propi director del diari van rebre amenaces de mort i pràcticament van haver de passar a la clandestinitat. Es van produir protestes massives i de diferent naturalesa protagonitzades per musulmans a tot el món. Paral·lelament, les caricatures van originar debats en molts països (Lindekilde, 2009: 291-292). En un fragment d'un llibre que va publicar uns anys després, el director del *Jyllands-Posten* explicava així aquesta crisi:

“Com és que la publicació d'unes poques caricatures provoca un enrenou tan extrem que, cinc anys després, encara n'estic patint les conseqüències? [...] Alguns creuen que el meu diari n'és el principal responsable, mentre que d'altres apunten als imams danesos que van viatjar per tot l'Orient Mitjà amb la intenció d'instigar l'opinió dels musulmans” (Rose, “Humor”).

Tot i que la crisi de les caricatures va minvar relativament ràpid, va suposar un abans i un després amb repercussions a llarg termini. Per exemple, el febrer del 2008 es van arrestar tres persones a Dinamarca que planejaven la mort de Kurt Westergaard, autor d'una de les caricatures que va causar més polèmica, on es veu Mahoma amb una bomba al turbant.

És evident que l'anomenada “crisi de Mahoma” o *Muhammedkrisen* en danès, va suposar un punt d'inflexió. Així ho definia el director del diari danès *Information*, Palle Weis, el 2006:

“De sobte, el debat públic habitual va cessar. Quan el *Jyllands-Posten* va publicar les caricatures de Mahoma, tots els problemes que els danesos havien estat debatent, el *boom* immobiliari, la

seguretat social, els desafiaments de l'envelliment de la població danesa, etc. semblaven imaginaris i banals” (citat a Henkel, 2012: 99).

Si la publicació dels dibuixos es va fer en nom de la llibertat d'expressió, en part va provocar l'efecte contrari. La Dinamarca oberta i progressista, a ulls de molts observadors internacionals, va quedar greument ferida.

La qüestió de les caricatures va arribar ràpidament a l'esfera internacional, convertint-se en una crisi diplomàtica. “Es va convertir en un debat global al voltant d'assumptes com la llibertat d'expressió i la religió, la tolerància i la intolerància, la immigració i la integració, l'islam i Europa, les majories i les minories i la globalització” (Rose, “Humor”). El 12 d'octubre, nombrosos ambaixadors de països amb majoria musulmana van demanar al primer ministre danès que prengués accions legals contra la publicació de les caricatures; no obstant, no només es va negar a intervenir, sinó que a més va refusar reunir-se amb els ambaixadors i va insistir que el govern es mantindria al costat de la llibertat d'expressió i de la premsa (Henkel, 2012: 103).

Al final, la crisi va quedar sense resolució i no es va assolir cap acord o compromís entre les parts involucrades en el conflicte. No obstant, sí que va ser resolta *de facto* a favor del *Jyllands-Posten* gràcies a la no intervenció del govern i l'ampli suport popular.

Però què diu l'Alcorà sobre la representació o caricaturització del Profeta Mahoma? Francisco Rivas, de l'Associació Geopolítica GIN i Mimoun El Bouanany, president de la Comunitat Islàmica Assalam d'Almoradí apunten que “per als musulmans, Al·là és el seu únic déu, és incognoscible, és a dir, que no es pot conèixer”. Segons Rivas, “qualsevol imatge seva podria portar a la idolatria, ja que no es veneraria el veritable déu, sinó una mera representació”. I afegeix: “Una representació artística és una creació, la qual cosa està prohibida a ulls dels musulmans més ortodoxos, ja que suposa un intent ‘d’imitar Déu’”. Es tracta, doncs, de la pròpia voluntat del Profeta, en un intent d'evitar qualsevol tipus d'adoració o idolatria (Europa Press, “Dibujar a Mahoma”).

Bouanany considera que “Al·là i Mahoma són ‘superiors’ com per ser dibuixats”. Per tant, diu, “si algú els dibuixa estaran ‘mal dibuixats’ i, com que no els hem vist, no podem donar-los una imatge” (Europa Press, “Dibujar a Mahoma”).

De fet, comenten que “els musulmans no poden dibuixar cap ésser amb ànima, perquè són coses de Déu i això seria imitar-lo”. I encara van més enllà: “Tampoc acceptem crítiques per escrit a la figura de Mahoma, ja està tot escrit sobre el Profeta i no cal afegir-hi res més, en tot cas falta llegir més” (Europa Press, “Dibujar a Mahoma”).

Aquestes són interpretacions que provenen d'uns versos de l'Alcorà, que diuen el següent:

“Abraham li va dir al seu pare i al seu poble: ‘¿Què són aquestes imatges que esteu adorant?’ I ells van respondre: ‘Vam trobar els nostres pares adorant-les’. Ell els va dir: ‘Certament vosaltres i els vostres pares heu estat clarament errats’” (Valderrama, “Imágenes Mahoma”).

Sembla ser, doncs, que no hi ha una prohibició explícita que no permeti la representació del Profeta, tot i que sí que hi ha un pensament força estès entre els musulmans respecte a l'oposició de representar el Profeta, ja que ho consideren una falta de respecte innecessària.

Segons la professora de sociologia del món àrab Martín Muñoz, la crisi de les caricatures exigeix una reflexió que “no pot quedar reduïda a la qüestió de la llibertat d'expressió enfrontada a la no acceptació d'una cultura de la sàtira i la caricatura”; enfront aquesta dualitat, diu, “no caldria plantejar-se cap resposta complexa”. En canvi, argumenta, “el que va convertir en un polvorí la publicació de les caricatures és el caràcter islamòfob i la incitació a l'odi que es derivava de la representació del fundador de l'islam com a terrorista. La idea subjacent es manifestava amb nitidesa: si el fundador d'aquesta comunitat era un terrorista, tots els seus membres ho són” (Martín, 2012: 44).

2.3. El discurs dels mitjans

La informació ha estat, és i serà una de les majors eines del món de la comunicació. La presència dels mitjans de comunicació és cada vegada més latent, doncs un dels signes d'identitat més significatius de la societat moderna és la comunicació de masses. El nostre coneixement es troba mediatitzat, principalment, per les imatges i informacions que ens arriben des dels mitjans (citat a Marín, 2006: 193).

La realitat d'avui presenta una imatge en què els mitjans d'informació i comunicació han obtingut un espai específic a les nostres vides, determinant-ne el seu desenvolupament. La influència dels *mass media* va creixent en la mesura que els avenços tecnològics es produeixen. Dins d'aquest espai d'influència, els mitjans ens ajuden a saber i conèixer més de la resta del món, a més de permetre'ns buscar-li un significat i, el que crida encara més l'atenció, estructuren i determinen el nostre temps lliure i d'oci (Marín, 2006: 194).

Aquest paper que han adoptat els mitjans de comunicació, però, va molt més enllà de la mera transmissió d'informació. Els mitjans, avui en dia i des de fa anys, són constructors d'una realitat, influencien la manera com entenem el que passa al nostre voltant i, en conseqüència, són un vehicle que genera opinió.

Actualment, els mitjans de masses tenen sentit en el moment en què es contemplen dins d'un procés de comunicació, posseint una intencionalitat, inclús sent el nostre mitjà d'existència. Això suposa entendre que els mitjans són mediadors entre els esdeveniments i els subjectes, són

l'element central de la dinàmica de la societat i ajuden a establir relacions (polítiques, econòmiques, culturals, artístiques, etc.) que ajuden al món a avançar en el seu coneixement; per això podem afirmar que participen en la construcció de la nostra identitat (citat a Marín, 2006: 195).

Assumint la gran influència que els mitjans poden exercir sobre la societat en la construcció d'un relat o una impressió sobre un determinat tema, és important veure quin és el paper que juguen els mitjans en la representació de l'islam, de la cultura i del món àrab.

Apunten Islam, Peters i White que “la majoria dels mitjans no han sabut assumir el repte de retratar la revolució social global. Lluny de suscitar el debat mitjançant la conscienciació, d'ajudar a combatre els prejudicis i d'engendrar la comprensió intercomunitària, un important percentatge dels principals mitjans de comunicació han contribuït a avivar els focs de la intolerància i el racisme” (citat a Sánchez, 2013: 454).

“Els mitjans de comunicació, certament, ens informen del que passa al món. En fer-ho, gestionen la informació, la seleccionen, la jerarquitzen i, després, la difonen. En un sistema democràtic com l'espanyol o el dels estats de la Unió Europea, els mitjans juguen un rol fonamental entre els ciutadans, aportant coneixement que els ciutadans ignoraven. És precisament en aquest procés quan contribueixen a representar la realitat ‘dels altres’. És més, per alguns la única realitat ‘dels altres’ és la que expliquen els mitjans de comunicació” (Desrues, 2008: 5).

Tot això explicaria, doncs, part de la visió de l'islam que hi ha a Occident. Diu Daniel Gamper que els mitjans solen transmetre “una visió occidentalment esbiaixada del fenomen religiós musulmà”. El que es manifesta en les caricatures i en la iniciativa periodística és la “percepció occidental del fenomen islàmic”. Però es pregunta si és realment possible una imatge de l'*altre* mancada d'estereotips: “És plausible sostenir que hi ha alguna cosa de veritat en aquests estereotips, però la retòrica del ‘xoc de civilitzacions’ que hi ha rere aquests estereotips no pren en consideració altres factors (socials, econòmics, demogràfics, geopolítics, etc.), com per exemple, el pluralisme intern de l'islam, requisits imprescindibles de qualsevol visió exhaustiva i informada de les societats plurals a Europa” (Gamper, 2007: 23-24).

2.3.1. Mitjans i minories ètniques

La diversitat cultural dels moviments migratoris ha provocat que el sector de la comunicació s'hagi vist amb la necessitat d'adequar-se a la nova realitat. La religió té una potència cultural i social enorme. Pot establir vincles emocionals entre les persones i enllaça amb els sistemes de valors seculars, ajudant a estructurar o reestructurar la convivència social. No obstant, també pot “separar les persones i tenir efectes divisoris, quan obstrueix els processos d'integració social o promou processos de segregació” (citat a Sánchez, 2013: 452).

El codi deontològic de la Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya (FAPE) diu textualment al punt 7 que “el periodista extremarà el seu zel professional en el respecte als drets dels més dèbils i els discriminats. Per això, ha de mantenir una especial sensibilitat amb els casos d'informacions o opinions de contingut eventualment discriminatori o susceptibles d'incitar a la violència o a pràctiques humanes degradants”. I afegeix, “el periodista ha d'abstenir-se de fer al·lusió de forma despectiva o amb prejudicis a la raça, el color, la religió, l'origen social o el sexe d'una persona o qualsevol malaltia o discapacitat física o mental que pugui tenir”. A més, “també ha d'abstenir-se de publicar aquestes dades, llevat que guardin una relació directa amb la informació publicada” (FAPE, “Codi Deontològic”).

Paral·lelament, el Col·legi de Periodistes de Catalunya determina en un annex del seu codi deontològic una recomanació sobre la cita de nacionalitats i ètnies. “La utilització per part dels mitjans audiovisuals de paraules i conceptes relacionats amb la nacionalitat o llocs de procedència per designar en titulars a un individu o banda d'individus que han comès actes delictius és discriminatòria, (...) ja que el que provoca és que els ciutadans tinguin una actitud negativa respecte al fet migratori i als immigrants”.

“El Consell d'Informació de Catalunya (CIC) recomana als mitjans de comunicació que actuïn amb especial responsabilitat i rigor en el cas d'informacions o opinions amb continguts que puguin suscitar discriminacions per raons de gènere, ètnies, creences o extracció social o cultural, és a dir, evitant-se en tot cas les generalitzacions i l'etiquetatge de les persones per trets diferencials, ja siguin ètnics, religiosos, econòmics o socials”. El CIC recomana citar la nacionalitat només quan sigui noticable i mai per fomentar en el receptor impulsos discriminatoris (Col·legi de Periodistes de Catalunya, “Codi Deontològic”).

Tant el col·legi de periodistes català com l'espanyol coincideixen en un aspecte bàsic: cal evitar citar la nacionalitat o utilitzar qualsevol altra etiqueta que busqui discriminar, llevat que sigui estrictament noticable i amb una relació directa amb la informació.

Des de la perspectiva periodística, la crisi de les caricatures de Mahoma del 2005 també va ser un episodi que ajuda a entendre en bona part el discurs dels mitjans a l'hora de tractar successos ètnics i migratoris. “Moltes de les elits simbòliques que tenien accés als mitjans occidentals no només van reivindicar la llibertat d'opinió i la llibertat de premsa, sinó que al mateix temps van emfatitzar la intolerància religiosa, el fanatisme i el retard de l'islam i el món àrab” (van Dijk, 2007: 59).

Defensa el professor Daniel Gamper que no està desencaminat afirmar que les vinyetes de Mahoma tenien una “intenció provocativa”, és a dir, estaven pensades per provocar una reacció de rebuig en aquells que les veiessin com la vulneració d'un precepte religiós. “En totes les èpoques han existit formes artístiques o burlesques en què s'utilitzava la provocació per transmetre missatges o per qüestionar la manera en què alguns assumptes eren tractats en

l'espai públic. El problema sorgeix quan són les minories les que són objectes de burla" (Gamper, 2007: 21).

Segons diu el polític estatunidenc Benjamin Barber, "encara que les lleis que protegeixen la llibertat d'expressió apliquen un criteri neutral, els qui utilitzen efectivament aquest dret, sobretot quan el seu contingut és subversiu o ofensiu, s'han de preguntar no tan sols si tenen dret a dir el que diuen, sinó si quan ho fan estan frenant o estenent l'abús de poder" (citat a Gamper, 2007: 21).

2.4. El discurs humorístic als mitjans

Hi ha un condicionant essencial que caldrà tenir en compte en tot moment durant l'anàlisi de les portades. Les tres revistes seleccionades són satíriques i, per tant, tot el contingut que publiquen no està dins del gènere de la informació ni de la opinió, sinó que es troba dins del gènere de l'humor i la sàtira. Això serà extremament important a l'hora de determinar l'existència o no d'elements islamòfobs. Tal com reivindica l'humorista de *Mongolia* Darío Adanti, "l'humor té límits, però no els hauria de tenir; és un gènere de ficció i la ficció hauria de ser, per a nosaltres, els mortals, aquest espai sense límits" (Adanti, "Humor").

José María Perceval considera que "l'humor, el comentari satíric i, moltes vegades l'insult directe, van units a la informació, són un correlat irònic o lúdic, encara que en la majoria de les ocasions, els estudiosos de l'opinió ho oblidin". I continua: "L'humor i la sàtira són ambigus, juguen amb les paraules (i si es tracta de material gràfic, amb les imatges), canalitzen tensions i pulsions molt variades, provoquen tant el diàleg com la violència, deriven en el riure alliberador o l'insult excloent, expressen les ànsies d'una identitat en perill o provoquen l'exclusió d'altres identitats mitjançant el despreci o el ridícul de determinades característiques considerades negatives. L'humor, per tant, no és positiu ni negatiu en sí mateix sinó pel contingut que vehicula" (Perceval, 2007: 38).

Comenta el professor Ricard Morant que el llenguatge humorístic té dues característiques que no podem passar per alt. La primera és que es tracta d'un llenguatge que va canviant, que es va adaptant als nous temps; en altres paraules, allò que abans ens feia som(riure) ara pot resultar humiliant. La segona és la subjectivitat de l'humor. Allò que a nosaltres ens pot resultar graciós, pot ofendre altra gent (Morant, 2007: 102).

Dins de l'àmbit de l'humor, hi ha dos conceptes que es tendeixen a fer servir indistintament com a sinònims, però que no signifiquen ben bé el mateix i que seria pertinent aclarir-los. Els diferencia Eduardo Galán, un dels directors de la revista *Mongolia*, en una entrevista contestada expressament pel treball: "La sàtira té una intenció crítica, mentre que la mofa no té intenció crítica. Es pot utilitzar la mofa com a recurs de la sàtira, però la mofa en cap cas és sàtira".

A l'hora d'analitzar l'humorisme practicat pels mitjans de comunicació, és important tenir en compte la teoria del Llenguatge Políticament Correcte (LPC). Aquest moviment de correcció política, procedent dels Estats Units, fa referència a la forma d'expressió que tracta de ser respectuosa amb les minories i que pretén fer justícia amb els marginats socialment, a partir de la idea de que si canviem el llenguatge discriminatori, canviarà la realitat (Morant, 2007: 102). "La intenció de la correcció política és eradicar les actituds i pensaments nocius per la via de substituir paraules d'ús corrent amb neologismes nous" (citat a Morant, 2007: 102).

Podem definir la correcció política com "l'actitud orientada a assolir una certa igualtat entre les diverses minories que componen una societat multicultural i multiètnica; però revertint l'equilibri de poder -allò que se'n diu discriminació positiva- a favor de les autodefinides com minories oprimides: negres, dones, homosexuals, emigrants, etc." (Martínez, 2006).

Aquest corrent elimina expressions i vocables ofensius i realitza una renovació lingüística amb la finalitat d'aconseguir la igualtat social de determinats col·lectius tradicionalment estigmatitzats. No obstant, molts ho veuen com una imposició del llenguatge no discriminatori, per dues raons. Primer, perquè consideren que l'eliminació de determinats vocables i la red denominació no solucionen les desigualtats socials. Segon, perquè es pot considerar com una censura lingüística (Morant, 2007: 103).

Explica Manrique Sabogal que "a Espanya, si bé és desitjable certa correcció ja que les nostres formes poden ser grotesques, seria un desastre per a la llibertat d'expressió la fiscalització del llenguatge i el pensament per part de determinats col·lectius. No condueix a res, no millora la vida d'aquells que pretén defensar" (citat a Morant, 2007:103). En la mateixa línia, sosté Umberto Eco que "si deixem d'anomenar 'minusvàlides' a aquelles persones que van en cadira de rodes i passem a utilitzar mots com 'discapacitades' o 'capaces d'una altra forma', però després no tenen rampes d'accés als llocs públics, evidentment, s'obvia hipòcritament la paraula, però no el problema" (citat a Morant, 2007: 103).

En l'àmbit humorístic, la correcció lingüística va arribar a principis de la dècada dels noranta. "En aquella època, el llenguatge era més lliure, les expressions més espontànies, l'humor més mordaç i fins i tot la ideologia més diversa" (citat a Morant, 2007: 103).

L'arribada del llenguatge políticament correcte va donar pas a una situació paradoxal: si amb l'establiment de la democràcia els humoristes van recuperar la llibertat d'expressió, amb el LPC van tornar a aparèixer temes i termes tabú per tal de no ferir sensibilitats, provocant, en certa mesura, el retorn de la censura (Morant, 2007: 109).

L'humor es converteix en una eina polèmica sobretot quan l'objecte dels humoristes és algun grup vulnerable. Quan els afectats són els poderosos, normalment l'acceptació és àmplia a la societat. No obstant, quan es tracta de fer humor sobre col·lectius minoritaris com els jueus, la

situació canvia. “Aquestes crítiques, en opinió d’alguns estudiosos, es realitzen pel desconeixement del que significa l’humor: hi ha gent que veu fantasmes on no hi són perquè ignora que riure no té res de dolent, sobretot si es fa amb sentit de l’humor i sense ànim d’ofendre; o perquè creu que l’humor protagonitzat per les persones que pateixen marginació sempre és ofensiu o humiliant” (Morant, 2007: 105).

El periodista Enric González fa referència precisament a aquesta qüestió: “La correcció política havia nascut del progressisme com a forma de protegir les minories, però aquesta correcció política va acabar convertint a les minories en hipersensibles, en hiperreflexives, és a dir, en encara més febles” (Adanti, “Humor”).

I el director del *Jyllands-Posten*, Flemming Rose, considera que “sostenir que només les minories poden fer acudits sobre elles mateixes, o criticar altres minories, és grollerament discriminatori i idiota. Seguint aquest raonament, només els nazis podrien criticar els nazis, ja que a l’Europa actual ells són una minoria perseguida i marginalitzada” (Rose, “Humor”).

Hi ha també el denominat ‘humor solidari’, un concepte introduït per Cabodevilla: “Es tracta d’un humor compassiu en el millor sentit de la paraula; no consisteix en *compadir-se de*, sinó de *patir amb*. O el que és el mateix, no *riure de*, sinó *riure amb*” (citat a Morant, 2007: 105).

Al cap i a la fi, l’humor és una manera de desafiar la correcció política, de posar en evidència dos aspectes que fluixegen: els circumloquis no discriminatoris que substitueixen les expressions ofensives i, la idea en què es fonamenta aquesta corrent, la de que canviant el nom es pot canviar la realitat. Es tracta, doncs, d’un humor que lluita contra els eufemismes i reivindica que no serveixen de cap utilitat més enllà d’evitar expressions que puguin resultar desagradables. No obstant, això no canviarà la realitat.

La creença de que els problemes socials s’arreglen amb solucions lingüístiques, o que amb el canvi dels termes ofensius desapareixen els conflictes, és també posada en tela de judici pels humoristes (Morant, 2007: 106-109).

La convivència entre els conceptes “ofensa” i “llibertat d’expressió” no és, per tant, gens fàcil. Comenta Victòria Camps, consellera del Consell Audiovisual de Catalunya (CAC), que són cada vegada més freqüents les protestes i reclamacions per expressions o imatges que es consideren ofensives: “És indiferent que el context sigui el d’un informatiu, una tertúlia, un debat d’opinió o un programa d’entreteniment, és indiferent si el contingut és seriós o lúdic... Segui com sigui, la gent cada vegada tolera menys la crítica, la sàtira, el sarcasme o el sentit de l’humor quan se sent directa o indirectament al·ludida i se li toca la fibra més sensible. O potser no és una qüestió d’intol·lerància, potser és que ni la crítica, ni la sàtira, ni l’acudit són el que eren, sinó que s’han convertit en insults i faltes al respecte” (Camps, 2007: 3).

L'ofensa és un acte casi impossible d'objectivar, diu Camps. De fet, només es pot dir que s'ha produït una ofensa quan algú se sent ofès. Ofendre és ferir els sentiments, els quals no sempre es poden dominar, controlar o prevenir. Podem, doncs, argumentar que no hi havia voluntat o intenció d'ofendre, però no podem negar que l'ofensa s'hagi produït. L'ofensa és, per tant, subjectiva (Camps, 2007: 4).

Segons Camps, probablement és un error parlar de continguts ofensius: "Si l'ofensa es caracteritza per la subjectivitat, deduïm que no hi ha continguts que ofenguin, sinó persones o grups de persones que se senten ofeses". Per exemple, molts musulmans es van sentir agredits pels acudits contra Mahoma al *Jyllands-Posten*, però no els cristians, ni els agnòstics, ni la totalitat dels creients en Mahoma. Així, "no hi ha continguts ofensius, sinó persones ofeses", sentència Camps (Camps, 2007: 5).

Dario Adanti, de la revista *Mongolia*, fa referència precisament a l'ambigüitat de l'ofensa: "Un acudit pot ofendre, em diuen; és cert, però com valorem l'ofensa i la sensibilitat cap a l'ofensa? Com la mesurem? Com la quantifiquem?". Adanti assenyala que la clau és saber quina era la intenció de la persona que fa l'acudit: "Només podem creure en la seva paraula i la seva sinceritat". També comenta que un dels factors més importants en l'humor és el context: "El que ha de tenir límits no és l'humor sinó el 'quan' i 'l'on' es representa". Per posar un exemple: "Un acudit sobre l'holocaust explicat per una víctima de l'holocaust significa una cosa; el mateix acudit explicat per un nazi, significa una altra cosa" (Adanti, "Humor").

Aquestes víctimes de les ofenses acostumen a ser persones o grups dèbils i vulnerables. I aquí ve la pregunta clau: és legítim utilitzar un dret com el de la llibertat d'expressió per denigrar aquells que en moltes ocasions són incapaços o no tenen mitjans per defensar-se? Hauríem de considerar, doncs, l'ofensa com a límit a la llibertat d'expressió? (Camps, 2007: 5). El catedràtic Ronald Dworkin opina que "en una democràcia, ningú, per poderós o impotent que sigui, pot tenir dret a no ser insultat o ofès" (Dworkin, "Burla"). I així ho justifica:

"Si unes minories dèbils o impopulars desitgen que el dret les protegeixi de la discriminació econòmica o legal, si desitgen que es promulguin lleis que prohibeixin la discriminació contra elles, per exemple, en el pla laboral, han d'estar disposades a tolerar qualsevol insult o burla que la gent contrària a aquesta legislació desitgi oferir als demés votants, ja que només una comunitat que permeti aquests insults com a part del debat públic pot adoptar legítimament aquestes lleis" (Dworkin, "Burla").

Alguns dels grans teòrics de la llibertat i el liberalisme -entre els quals hi ha John S. Mill- van fixar un únic límit a les llibertats individuals: el mal a l'altre. Des del seu punt de vista, res justifica la intervenció a la llibertat de les persones, a no ser que es tracti d'evitar fer mal als altres. Puntualitza Camps que "el mal no és el mateix que l'ofensa, el mal és objectivable i fàcil de

comprovar, sobretot quan es tracta d'extorsió, violència o maltractament físic, tot i que rarament podrem demostrar dolor físic" (Camps, 2007: 5-6).

En resum, a falta d'uns criteris homogenis i unes referències per distingir allò que és correcte d'allò que no ho és, és la subjectivitat de les persones, el sentiment de veure's agredit o haver-se sentit ofès el que acaba per determinar el que és de mal gust o indecent. El veritable problema amb l'ofensa no és si està bé o no; per definició, no és una acció correcta i la norma diu que no s'ha d'ofendre. El conflicte ve en determinar què és realment una ofensa i en quines circumstàncies inclús el llenguatge ofensiu pot comportar un bé major. Els conceptes valoratius, com l'ofensa, no designen fets, sinó que els valoren, per això el seu significat és inevitablement indeterminat i imprecís (Camps, 2007: 6-9).

2.4.1. 'El Jueves', 'Charlie Hebdo' i 'Mongolia'

Un dels aspectes que cal tenir sempre en compte abans de jutjar una informació és el mitjà que hi està al darrere i les particularitats d'aquest mitjà: la seva ideologia, el nivell d'independència política i econòmica, el seu posicionament respecte a determinats temes, etc. De la mateixa manera, per entendre el missatge que ens vol transmetre la premsa satírica també ajuda molt donar un cop d'ull a les característiques de cada revista, per tal de poder tenir un *background* que faciliti l'estudi de cada portada i la comprensió d'alguns missatges. A continuació s'exposen algunes dades amb la intenció de situar cadascuna de les revistes en una casella ideològica determinada.

El Jueves és la revista més antiga de les tres seleccionades. El setmanari va néixer el 27 de maig del 1977 amb un preu de "25 pessetes i la voluntat". El llançament es va produir tres setmanes abans de la celebració de les primeres eleccions després de la dictadura franquista. Ara, la revista satírica ja ha superat els 40 anys de vida. L'actual subdirector del setmanari, Joan Ferrús, assegura que durant molt temps *El Jueves* "era el lloc on es podien dir coses que no es podien dir enlloc". El propi Ferrús explica que se centren sobretot en política perquè els ho demana el públic (Fortuny, "40 años").

És la revista d'humor per excel·lència i, a banda del poder polític, l'Església catòlica ha estat també un dels seus blancs preferits. En paraules del director, Guille Martínez-Vela, "la revista que surt els dimecres -en realitat ho fa els dijous- és una revista d'humor sobre la vida". Martínez-Vela reivindica que a banda de fer humor, fan divulgació: "La gent s'informa amb *El Jueves*". Pel que fa a la ideologia, diu el director que, en principi, "defensen idees d'esquerreres, però donant hòsties amb motius" i que "els agrada més ficar-se amb la dreta perquè no combreguen amb les seves idees". I afegeix que "la polèmica i la irreverència estan al seu ADN" (Corbacho, "Entrevista Martínez-Vela").

Tot i que no és un dels temes habituals, *El Jueves* també ha participat en gairebé totes les principals polèmiques al voltant de l'islam. La publicació es va pronunciar des d'un bon principi sobre el tema de les caricatures de Mahoma. Ho va fer de forma simultània a *Charlie Hebdo*, el febrer del 2006, amb una portada amb el titular "Íbamos a dibujar a Mahoma, ¡pero nos hemos cagao!" i el bufó de *El Jueves* fent servir una goma d'esborrar per eliminar un suposat dibuix de Mahoma i dient el següent: "¿Mahoma? ¡Aquí no hay ningún Mahoma! ¡Sigán andando!". Aquest va ser només l'inici d'un seguit de portades sobre l'islam que s'analitzaran més endavant. Segons el seu director, Guille Martínez-Vela, l'essència de *El Jueves* és la "ridiculització del discurs discriminatori dels sectors més reaccionaris i poderosos del país i aquesta és la nostra manera de combatre valors que causen la islamofòbia, entre d'altres xacres".

Charlie Hebdo és un setmanari satíric francès que es va fundar el 1992. El seu nom prové d'una altra publicació satírica que va existir entre els anys 1969 i 1981, que es va dir Hara-kiri primer i Hara-kiri hebdo posteriorment (Wikipedia, "Charlie Hebdo"). Durant la seva existència s'ha vist immers en polèmiques relacionades amb el debat de la llibertat d'expressió, a causa d'algunes de les seves caricatures, vinyetes i crítiques religioses. El dibuixant Jaume Capdevila "KAP", amic d'alguns dels dibuixants de *Charlie Hebdo*, defineix la revista en una entrevista per aquest treball com "essencialment ecologista, antirracista i antirreligiosa". Apunta que advoca per "un laïcisme ferotge que es dedica a atacar amb virulència satírica totes les religions", però puntualitza que "tot i que és aplaudit i encoratjat per islamòfobs en ocasions, si hom coneix la trajectòria de la revista i el seu tarannà sap del cert que es tracta d'una publicació que també és essencialment antirracista i el seu atac se centra en la religió i no en el col·lectiu que practica aquesta religió". Pel fet de tractar-se d'un país on la presència de musulmans és molt més majoritària que a Espanya, l'islam ha estat molt més en el punt de mira de *Charlie Hebdo*, ja que ha viscut les polèmiques de forma molt més propera.

La trajectòria de *Mongolia* ha estat molt més curta que la dels altres dos setmanaris. El primer número va sortir al març del 2012. Es tracta d'una publicació que s'allunya de l'humor gràfic i de les vinyetes i aposta més per un humor escrit. A més, és mensual. Segons un dels seus fundadors vinyetistes, "*Mongolia* és un antidiari". El fundador de la revista és Eduardo Galán i defensa que "no són partidistes, tot i que *Mongolia* és una revista amb ideologia". Comenta el director que "amb qui mai faríem acudits és amb col·lectius desfavorits, no perquè no es pugui, sinó perquè el nostre objectiu és aquella gent que ens pot posar en problemes i no aquella gent que té problemes". A banda del poder polític, la religió és també un dels principals objectius de la sàtira de *Mongolia*: "Nosaltres tractem de mostrar els símbols religiosos tal i com nosaltres els percebem, doncs ja que són ficció, els podem manejar nosaltres també" (Abellán, "Edu Galán").

La seva primera portada sobre algun fet relacionat amb l'islam data del gener del 2017, fent referència als atemptats de Niça, Berlín i Jerusalem. En referència a aquesta qüestió, Galán, en una entrevista pròpia, diu que "dediquen a l'islam el temps proporcional que té en l'espectre

polític espanyol: molt poc, menys quan es comet un atemptat”. Però quan li dediquen temps, diu Galán, critiquen “la idea religiosa i el fanatisme”.

2.5. Anàlisi crítica del discurs

“L’anàlisi crítica del discurs (ACD) és un tipus d’investigació analítica que estudia el discurs i, així, la manera com l’abús del poder social, el domini i la desigualtat són practicats, reproduïts i, ocasionalment, combatuts pels textos i la parla en el context social i polític. La finalitat de l’ACD és ‘funcional’, ja que intenta explicar l’ús del llenguatge i del discurs tant en termes d’estructures i processos com en contextos socials, polítics, culturals i històrics” (van Dijk, 1999: 23).

Segons Fowler, el llenguatge és “inevitablement un procés estructurat que, si s’analitza de forma correcta, hauria de revelar les ideologies, els valors i les proposicions implícites, demostrant que el discurs sempre és la representació d’un determinat punt de vista (Fowler, 1991: 209).

Un dels objectius principals de l’ACD és entendre i analitzar la reproducció del domini i la desigualtat social que sorgeix del discurs i resistir contra ella. Més concretament, l’ACD estudia un paper en aquests processos: els grups poderosos tenen accés preferent al discurs públic i el control; a través del discurs controlen les ments del públic. Això no només significa que molta gent interpretarà el món de la forma com els poderosos o les elits el presenten, sinó també que actuarà (més) en consonància amb els desitjos i interessos dels poderosos (van Dijk, 1999: 32).

Per analitzar el discurs de les tres revistes satíriques, posarem en pràctica un sistema que permetrà localitzar el significat explícit i implícit, a base d’anar identificant proposicions. A continuació es presenta una explicació més teòrica de l’ACD segons la teoria de van Dijk, focalitzant en aquell discurs que parla de minories ètniques i que és més sensible de tendir a fer servir missatges racistes i ofensius.

2.5.1. Anàlisi crítica del discurs islamòfob

Ja que el tema que ens ocupa és l’anàlisi del discurs de revistes satíriques en relació amb la islamofòbia, és important deixar clar quina és la connexió entre aquest discurs i la reproducció del racisme. En la seva explicació de l’ACD, van Dijk analitza el racisme i la desigualtat ètnica a la major part dels països occidentals (o dominats pels europeus).

És possible analitzar aquest racisme en dos nivells, segons l’autor holandès. El primer és el de les estructures, accions i arranjaments quotidians caracteritzats en termes del tractament discriminatori dels *altres* per la població original. El segon nivell fa referència a les representacions mentals compartides per àmplies capes de la població dominant, com per exemple creences errònies, estereotips, prejudicis i ideologies racistes i etnocèntriques (i eurocèntriques). És aquest

nivell simbòlic socialment compartit el que sustenta el primer: les accions discriminatòries estan (intencionalment o no) basades en representacions negatives dels altres i de la seva posició a la societat (van Dijk, 1999: 33).

Aquest discurs de la majoria, que contribueix a les creences etnocèntriques i racistes, es reproduïx per diverses vies que van Dijk enumera de la següent forma (van Dijk, 1999: 33-34):

1. Les formes del discurs públic que dominen a la major part de les societats occidentals són les de la política, els *media*, l'ensenyament, els negocis, els jutjats, les professions i l'Església (o les Esglésies).
2. Les minories només disposen d'un accés molt reduït i limitat a aquestes formes de discurs públic de l'elit.
3. Als mitjans, les rutines de la elaboració de notícies caracteritzen els grups minoritaris com de menor importància i credibilitat. Se'ls veu poc noticiables llevat que siguin percebuts com causes de problemes o responsables de crims, violències o desviacions.
4. Les minories no només tenen menys accés als discursos de d'elit, sinó que també són discriminades quan intenten entrar en institucions d'elit, quan intenten trobar una feina.
5. Les creences ètniques que prevalen entre el grup dominant influencien els seus models mentals de les relacions i dels esdeveniments ètnics, cosa que pot produir discursos igualment tendenciosos a tots els nivells de les estructures i estratègies del text i la parla.
6. Com que la població blanca disposa en general de poca informació alternativa sobre grups minoritaris i no té interès en practicar la originalitat de pensament, tendeix a adoptar i adaptar el discurs de l'elit dominant blanca.
7. No existeix virtualment conflicte entre els grups d'elit en relació amb les minories i a la seva representació. Per tant, els discursos polítics o acadèmics esbiaixats es poden adoptar amb facilitat.

Defensa van Dijk que el racisme és un fenomen social que es menciona en molts contextos i que es tendeix a atribuir als *altres* (altres països, altres classes inferiors, etc.) i, en ocasions, inclús es diu que forma part del passat: "Assumint que el racisme no és innat a la persona, sinó adquirit, podríem dir que aquest aprenentatge es realitza durant les pràctiques socials que major impacte tenen en la gent; és a dir, els discursos socials, entre els quals mereixeria destacar per la seva rellevància els discursos polítics, dels mitjans de comunicació i aquelles converses quotidianes derivades d'aquests discursos" (van Dijk, 2007: 28).

Aquest sistema d'abús de poder social, de dominació exercida per una majoria ètnica europea (i blanca) sobre minories ètniques no europees, té dos dimensions fonamentals: la socio-cognitiva (prejudicis, ideologies racistes, etc.) i la referida a les pràctiques socials (discriminació, exclusió, etc.) (van Dijk, 2007: 29).

Tal com assenyala Rizo, “cal posar la màxima atenció en els arguments implícits, en les pressuposicions i, inclús, en la comunicació no verbal, present en tot el discurs oral”. En altres paraules, si es vol analitzar quina imatge sobre l'*altre* difonen les institucions socials, especialment els mitjans de comunicació, haurem de ser capaços de llegir entre línies, anar més enllà dels significats i les argumentacions explícites, de la superfície del text. Així doncs, els estudis crítics del discurs són una forma d'apropar-nos tant a les evidències com a les subtileeses (Rizo, 2001: 9).

3. METODOLOGIA

3.1. Objecte d'estudi i justificació

L'objecte d'estudi és el discurs de l'humor sobre l'islam en tres mitjans destacats: dues revistes de les revistes satíriques de referència a Espanya com són *El Jueves* i *Mongolia* i la revista satírica francesa *Charlie Hebdo*, una de les més famoses i alhora polèmiques, amb repercussió a nivell mundial. El contingut a analitzar seran en bona part les portades d'aquestes revistes, tot i que també s'ha seleccionat alguna caricatura addicional.

El treball indaga sobre temes com la llibertat d'expressió i els seus límits, l'humor i l'ofensa i la islamofòbia al discurs dels mitjans de comunicació, així com la complexitat dels missatges humorístics. A més, també es posen sobre la taula les visions dels dos grans grups que s'analitzen; els humoristes i dibuixants per una banda i musulmans per l'altra, a través d'entrevistes.

Es tracta d'una investigació que en un moment d'actualitat convuls en relació amb els grups minoritaris i sensible amb la situació dels refugiats és pertinent i necessària. Permetrà descobrir fins a quin punt els missatges que rebem des dels mitjans de comunicació i les veus de les elits condicionen la visió que tenim d'aquesta problemàtica. A més, els últims atemptats que s'han viscut a Europa són també un dels motius pels quals les tres revistes satíriques que s'analitzaran han posat el seu focus també sobre els musulmans i la religió islàmica, en ocasions no de forma molt encertada.

3.2. Objectiu

L'objectiu general és fer un estudi de tres moments del discurs humorístic sobre l'islam: ⁽¹⁾ les concepcions de partida dels humoristes (producció); ⁽²⁾ el discurs en si mateix posat en context; ⁽³⁾ i la recepció d'aquest missatge per part de la comunitat islàmica. Aquest estudi es farà analitzant el discurs de tres revistes humorístiques referència a nivell nacional i internacional com són *El Jueves*, *Charlie Hebdo* i *Mongolia*.

Els objectius específics que deriven de l'objectiu general són els següents:

1. Estudiar el discurs de les publicacions satíriques al voltant de la comunitat islàmica.
2. Explorar la lectura que fa la comunitat musulmana d'aquestes publicacions mitjançant practicants de l'islam.
3. Estudiar les concepcions sobre humor i minories ètniques (islam) dels humoristes.

3.3. Hipòtesi

En el camí de l'assoliment dels objectius, s'ha plantejat una hipòtesi central, al voltant de la qual gira tot i que anomenarem hipòtesi general:

- Existeixen trets islamòfobs als discursos humorístics de les tres revistes satíriques que s'analitzen: *Charlie Hebdo*, *El Jueves* i *Mongolia*.

Més enllà de la hipòtesi general, per tal de comprovar si aquestes revistes són o no islamòfobes amb els seus continguts, s'especifiquen també un seguit d'hipòtesis específiques que deriven de la general i que serviran per detectar missatges islamòfobs en cadascuna de les portades.

Les hipòtesis específiques han de permetre determinar de forma més acurada i concreta si la hipòtesi general es refuta o es confirma. Han estat redactades a partir dels tres conceptes que utilitza Santiago Alba Rico per definir que la islamofòbia consisteix en mostrar l'islam com una "unitat negativa inassimilable", al seu llibre "Islamofobia: Nosotros, los otros, el miedo" (2015). Es completa el que diu Alba Rico amb la definició d'islamofòbia del *think tank* britànic anomenat Runnymede Trust (1997), que la desgrana en vuit punts. Aquestes són, doncs, les hipòtesis específiques que serviran per determinar el contingut islamòfob de les portades. Evidentment, no cadascun d'aquests punts es podrà aplicar a cada portada, ja que això dependrà del tema que es tracti en cadascuna de les portades:

1. Unitat (sempre i quan s'utilitzi la generalització amb un ànim clar d'obviar-ne la diversitat i posar-los a tots en un mateix sac per poder fer-ne crítica)
 - Es redueix tota la seva riquesa a una unitat fictícia manejable.
 - L'islam vist com "separat" i "altre": (a) sense objectius ni valors en comú amb les altres cultures; (b) sense veure's afectat per elles; (c) però a la vegada sense influenciar-les.
 - Es responsabilitza tota la religió musulmana.
2. Unitat negativa
 - L'islam vist com inferior respecte Occident (cultura de la supremacia i discurs etnocentrista): bàrbar, irracional, primitiu, sexista.
 - L'islam vist com violent, agressiu, amenaçador, lligat al terrorisme i al fanatisme i immers en una guerra de civilitzacions.
 - La finalitat de l'islam és imposar idees, atacar la llibertat d'expressió o promoure el fanatisme religiós.
 - L'islam vist com una religió perjudicial per la llibertat d'expressió.
3. Unitat negativa inassimilable
 - L'islam com una religió sense capacitat d'adaptar-se a noves realitats, reticent al canvi: caràcter immutable i irrecuperable de l'altre. L'islam vist com un bloc monolític i estàtic.

- Un islam considerat com una ideologia política, utilitzada per tenir avantatge polític o militar.

3.4. Procediments

El treball se sustenta sobre dues parts diferents. La investigació de camp consisteix, per una banda, en l'anàlisi de portades i caricatures de les tres revistes esmentades en un període comprès entre el 2005 fins a l'actualitat. I, per altra banda, un recull d'opinions i reflexions fetes per humoristes, dibuixants i musulmans.

Les portades s'estudien a partir d'una fitxa d'anàlisi i un procediment que s'aplicarà a totes per igual, seguint un mateix patró per tal de poder analitzar el significat explícit i implícit de cada imatge. Per altra banda, les entrevistes serviran per veure les consideracions que fan dibuixants i musulmans dels missatges que transmeten les revistes. Al cap i a la fi, un mateix missatge tindrà lectures diferents segons qui el rebí i no serà ofensiu a ulls de tothom. Per tant, les entrevistes complementaran tot el contingut extret de l'estudi de les portades i facilitaran la confecció de les conclusions i comentaris finals.

3.4.1. Selecció de les revistes satíriques

El corpus de la investigació està format per tres revistes de tipus satíric, dues espanyoles com *El Jueves* i *Mongolia* i una francesa com *Charlie Hebdo*. Les tres tenen una tendència progressista i són crítiques amb l'*status quo* i el poder en general; en els tres casos també fan ús de l'humor i la sàtira, els dibuixos, les caricatures i il·lustracions per difondre la seva crítica, normalment política i religiosa. En tots tres casos, representen una ideologia d'esquerrres, plural i oberta.

Les tres revistes mencionades són les que més han estat al centre de la polèmica després dels atemptats dels últims anys a Europa i, sobretot, després de l'atac terrorista que va patir la redacció de *Charlie Hebdo* el gener del 2015, que va deixar 12 morts. La mostra està formada per 28 portades i caricatures de les tres revistes mencionades i una caricatura addicional del diari danès *Jyllands-Posten*. Pel seu protagonisme en esdeveniments relacionats amb la religió musulmana i el seu caràcter satíric, aquests tres mitjans són els més adients per a la realització del treball. També per la seva absència de filtres a l'hora de transmetre missatge susceptibles de ser ofensius per determinats grups, així com l'ús que fan de la llibertat d'expressió i premsa, les quals acostumen a portar al límit.

Tot i que es tracta d'un anàlisi del discurs mediàtic, s'ha exclòs la premsa generalista i informativa, ja que això ampliaria molt més l'objecte d'estudi del treball. El discurs humorístic és el que acostuma a portar més al límit la llibertat d'expressió -si bé és cert que també ho pot fer un article d'opinió.

El Jueves és un setmanari d'humor satíric que va néixer el maig del 1977 a Barcelona. En els 40 anys d'història, la revista s'ha editat a la capital catalana i s'ha vist implicada en alguns episodis judicials i diverses polèmiques. Es dedica a la crítica sobre l'actualitat política, econòmica i social per mitjà de vinyetes, acudits i tires còmiques, a banda d'altres seccions. Es publica els dimecres i forma part del grup RBA. Està dirigida per Guillermo Martínez-Vela.

Mongolia, en canvi, s'edita de forma mensual i té una vida molt més curta que les altres dues publicacions, ja que va néixer el març del 2012. Es tracta també d'una revista satírica de l'Editorial Mong i, a banda del contingut humorístic, també incorpora una secció "Reality news" amb reportatges de periodisme d'investigació. Va ser fundada per Darío Adanti, Edu Galán, Fernando Rapa i Pere Rusiñol i es defineix com "una revista satírica sin mensaje alguno".

Charlie Hebdo és un setmanari satíric francès d'esquerres que es va fundar el 1992 a París. S'autodefineix com "una revista satírica, secular, política i joiosa, com un cop de puny a la cara; en contra d'aquells que pretenen evitar que pensin, en contra d'aquell que tenen por de la imaginació, en contra d'aquells als quals no els agrada que riguem". Stéphane Charbonnier 'Charb' en va ser el director fins que va morir després de l'atemptat del 2015. L'actual director és Laurent Sourisseau 'Riss'.

Tenint en compte que l'objectiu d'aquest treball és fer un anàlisi del discurs humorístic al voltant de l'islam, la tria de les tres revistes s'ha fet, sobretot, per la seva relació directa amb el tema del treball. Són clarament tres revistes que no tenen filtre a l'hora de fer sàtira i que resulten ideals per fer un estudi sobre l'enfrontament entre tres temes com la islamofòbia, l'humor i la llibertat d'expressió.

La tria de *Charlie Hebdo* està més que justificada i és un dels eixos vertebradors del treball. En els darrers anys ha estat protagonista en molts casos per les seves portades on ha fet sàtira de diversos temes relacionats amb la comunitat musulmana. El setmanari parisenc va ser un dels mitjans pioners en reproduir les caricatures de Mahoma. Ho va fer el 2006, en solidaritat amb el diari danès que les va publicar l'any anterior per primera vegada a la història. A més, va ser objecte d'un atac jihadista el passat gener del 2015 precisament arran de la gran quantitat de portades que *Charlie Hebdo* havia al món musulmà.

Pel que fa a les revistes espanyoles, el setmanari *El Jueves* porta també fent portades en referència a l'islam des de fa més d'una dècada. Des que va dedicar una primera plana a la crisi de les caricatures de Mahoma ha participat en la gran majoria d'esdeveniments o polèmiques relacionades amb l'islam. En el cas de *Mongolia*, es tracta d'una revista molt més jove, però que aquests últims anys tampoc ha volgut passar per alt algunes situacions relacionades amb el terrorisme jihadista, bàsicament després d'atemptats a Europa.

Des d'una òptica quantitativa, *El Jueves* és la sisena revista setmanal amb més lectors a Espanya i la primera de temàtica humorística amb més de 420.000 lectors per setmana i una tirada d'uns 25.000 exemplars, segons l'onada més recent de l'Estudi General de Mitjans (EGM) d'abril a març del 2018 (AIMC, "EGM"). A més, també es troba en el top 20 de llocs web més visitats a Espanya, concretament en 17ena posició i 846.000 visitants únics al dia. No hi ha dades de *Mongolia* a l'EGM, tot i que per la seva forta presència a les xarxes socials (més de 400.000 seguidors a Twitter pels més d'1 milió d'*El Jueves*), també és una de les revistes referència de l'humor a nivell nacional.

3.4.2. Delimitació del temps

Les portades i caricatures seleccionades se situen totes en un període que s'inicia l'any 2005. L'episodi del 30 de setembre del 2005 en què el diari danès *Jyllands-Posten* va publicar dotze caricatures satíriques representant Mahoma és el punt de partida del treball, per diverses raons. En primer lloc, perquè va marcar un precedent inèdit fins llavors i una gran quantitat de diaris europeus van decidir reproduir les imatges de Mahoma per primera vegada, una figura que fins llavors no havia gosat reproduir ningú, almenys d'una forma tan explícita i pública. En segon lloc, perquè va posar sobre la taula el debat entre els límits de la llibertat d'expressió i el respecte a la religió musulmana, que després es veuria accentuat per l'atac al setmanari de *Charlie Hebdo*, el gener del 2015.

Més enllà d'aquest fet del 2005, la gran majoria dels elements que conformen la mostra corresponen a etapes més actuals, ja que la majoria són reaccions posteriors a atemptats produïts en ciutats europees, com podria ser el de *Charlie Hebdo* el gener del 2015 o els atemptats de Niça o Barcelona. També hi ha portades que fan referència a altres episodis, com per exemple les publicacions de llibres polèmics sobre l'islam com el de Houellebecq.

3.4.3. Selecció de les portades i vinyetes

Per tal de fer la correcta selecció de les peces que conformen el corpus d'estudi, s'ha seguit un criteri de rellevància relacionat amb l'objecte de l'estudi.

Tenint en compte que són revistes que no parlen exclusivament de temes religiosos i, menys encara, de temes relacionats amb les religions musulmanes, hi ha moltes portades que s'han descartat per raons evidents: no tenien cap tipus de relació amb el tema del treball. S'han seleccionat 29 de peces que fan referència a temes d'actualitat relacionats amb l'islam, repartides de forma més o menys equitativa entre les tres revistes.

Cal remarcar que no tot el material seleccionat va ser la portada principal de l'edició en qüestió. Algunes són portades paral·leles o extres que la revista va difondre a través de xarxes per

comentar algun tema especial o inesperat. En algun cas aïllat també s'ha seleccionat alguna il·lustració trobada a l'interior.

3.4.4. Fitxa d'anàlisi i procediment

Com ja s'ha avançat, es pren l'enfocament de l'anàlisi crítica del discurs com a base per fer l'anàlisi de cada portada. Per tal de facilitar-ho, s'han creat una sèrie de fitxes d'anàlisi l'objectiu de les quals és poder copsar la idea que transmet cada portada i cada contingut a analitzar. Així doncs, el que s'ha cregut més adient és expressar cada portada de tal forma que quedi cristal·litzada en diverses proposicions, per tal de poder anar desgranant tant el significat explícit com l'implícit, tenint en compte el context, factors externs i les diverses formes d'interpretar en funció de qui sigui el receptor del missatge.

L'anàlisi s'exposa seguint un criteri cronològic, ja que algunes de les portades es van publicar arran d'un mateix esdeveniment i, en alguns casos, més enllà de l'anàlisi individual també ha estat convenient fer algun comentari comparatiu amb portades publicades arran d'un mateix fet. Això ha facilitat també la feina de posar en context cada portada o vinyeta.

L'anàlisi consta diverses parts que tenen per objectiu extreure el missatge de cada portada tenint en compte diversos factors: l'emissor del missatge, la intenció del dibuixant, els diversos receptors del missatge, el context, els significat literal i implícit i altres recursos com la ironia o l'exageració. Tot i considerar tots aquests elements, es fa molt complicat ser taxatiu en l'anàlisi d'una peça humorística i per això hi haurà diversos matisos i interpretacions que poden quedar a l'aire. A continuació es presenta el procés d'anàlisi.

Abans que res, s'han confeccionat tres nivells aplicables a cadascuna de les portades a analitzar, per tal de valorar la claredat del missatge que s'hi transmet:

1. Missatge clar: es tracta d'un missatge explícit (o implícit) islamòfob perquè va contra tots els musulmans o contra la religió musulmana (no contra un grup de persones que en fa una certa lectura violent o masclista, per exemple). Per tant, hi ha una lectura islamòfoba en el missatge mateix. En aquest cas no es jutgen intencions, es jutja el discurs en si mateix per a un públic estàndard. Per exemple: És islamofòbia dir "els musulmans són uns ganduls", ja que es tracta d'una generalització.
 - De la mateixa manera, el missatge clar també pot resultar ser no islamòfob o, fins i tot, anti-islamòfob.
2. Missatge polisèmic: el missatge admet diverses lectures (normalment per la seva ambigüïtat). Pot ser que totes les lectures indiquin que la portada és islamòfoba, pot ser que indiquin el contrari, que no és islamòfoba, o pot ser que hi hagi interpretacions en un sentit i interpretacions en un altre. Es tracta d'un missatge que permet diverses

interpretacions segons un públic estàndard. S'en poden extreure proposicions explícites i implícites.

3. Missatge ofensiu: en aquest tercer nivell, el missatge és ofensiu per als musulmans en la mesura que fa una cosa que ells entenen que no es pot fer per respecte a la seva religió o perquè la seva religió ho prohibeix. Per tant, s'entén que hi ha un sector social que se sent ofès amb el missatge. Aquest tercer nivell s'avalua des de la perspectiva dels musulmans i normalment es compleix quan es caricaturitza Mahoma.

Després d'aquesta catalogació, es procedeix a l'extracció de proposicions. En primer lloc, es presenten les diverses proposicions explícites que s'extreuen de cada portada o imatge. És a dir, tot allò del discurs que queda clar sense fer deduccions ni interpretacions més enllà del que es diu estrictament. Encara que es tracti del significat explícit, segons les creences de cada receptor, el significat de cada portada pot ser diferent. És per això que es presentaran les proposicions des de totes les lectures i interpretacions possibles.

A continuació, s'exposa el significat implícit del discurs. Podem dividir-lo en pressuposicions -el significat que es dedueix del text, allò que es dona per cert i que no es discuteix mai que existeix- i implicacions -deduccions que van una mica més enllà d'allò que se pressuposa.

I finalment, encara hi ha un tercer pas que és aquell significat que es genera com a implicatura, és a dir, aquell significat que sorgeix a partir de creences socialment latents. Així doncs, la implicatura s'inscriu en el context i és una forma d'entendre un text o un dibuix fent connexions amb la realitat, tenint en compte coneixements de fora.

Per tal que quedi més clara aquesta doble distinció entre explícit i implícit i aquesta triple diferenciació entre pressuposició, implicació i implicatura, s'il·lustra amb un exemple:

Frase: Els jihadistes no han pogut atemptar contra el centre comercial.

- Pressuposició: Hi ha jihadistes. / Hi ha un centre comercial.
- Implicació: Els jihadistes volien atemptar.
- Implicatura: S'han d'expulsar els eventuais terroristes. / El problema és la religió.

L'esquema de proposicions resulta primordial per tal de poder procedir amb l'ACD ja que consisteix en fer un anàlisi de continguts humorístics, molt menys explícits que, per exemple, notícies o reportatges periodístics. Per tant, serà necessari tenir en compte aspectes com la ironia i interpretar també molts factors externs que poden no quedar explícits però que seria injust no contemplar a l'hora de procedir amb l'anàlisi. A causa de les particularitats de cada portada, en alguns casos no es poden extreure totes les proposicions tal com s'il·lustra amb l'exemple i s'extreuran les proposicions necessàries per poder captar el significat de la portada.

A continuació, s'han dissenyat dues fitxes d'anàlisi que s'aplicaran de forma igualitària a totes les peces que conformen la mostra. En primer lloc, hi ha una fitxa inicial que serveix per analitzar aquells aspectes més superflus i descriptius de les portades. Aquesta primera fitxa és necessària per posar en context cada portada i presentar-ne els elements que la conformen. L'últim punt, el de "missatge", ja és una primera aproximació a quin tipus de portada ens estem "enfrentant" (¹missatge clar, tant per si és islamòfob com no islamòfob -o anti-islamòfob; ²missatge polisèmic; ³i/o missatge ofensiu):

Revista
Data
Titular
Descripció
Context
Missatge

En segon lloc, hi ha una segona fitxa d'anàlisi on s'identifiquen totes les proposicions, tan explícites com implícites, per tal d'arribar a la idea de fons de cada portada i/o vinyeta i així poder tenir una fotografia molt més àmplia i completa.

Significat explícit
Proposicions
Significat implícit
Pressuposicions
Implicacions
Implicatures

Les hipòtesis específiques no s'analitzaran una per una amb cada portada, ja que el més habitual en una portada és que es tracti un tema molt concret i, per tant, moltes de les hipòtesis específiques no són aplicables en cada cas. De totes maneres, si que s'utilitzarà cada hipòtesi específica a l'hora d'argumentar a favor o en contra de si hi ha o no un missatge islamòfob.

4. TREBALL DE CAMP

En aquest apartat es presenta l'anàlisi de la mostra de forma cronològica, per tal de poder estudiar cada peça (ja sigui una portada, una il·lustració o una vinyeta) en relació amb el seu context. Així doncs, les portades aniran precedides d'un títol que les situarà en context. Això s'ha decidit així perquè moltes de les portades de *El Jueves* i *Charlie Hebdo*, així com algunes de *Mongolia*, es van publicar en un mateix moment i, per tant, deriven d'uns mateixos fets. És per això que serà pertinent també en molts casos no només fer una anàlisi individual de cada portada, sinó també fer comparacions entre dues portades publicades en un mateix moment.

Com ha s'ha comentat prèviament, són 29 les peces que s'han seleccionat per tal de realitzar aquesta investigació. A la part final, després de l'anàlisi de cada portada, hi ha un apartat on hi intervenen dibuixants i musulmans, s'intenten esclarir alguns dubtes i fer algunes reflexions que ajudaran a comprendre alguns aspectes.

4.1. Anàlisi de portades

En aquest apartat s'aplica l'objectiu específic número 1, que pretén estudiar el discurs de les publicacions satíriques al voltant de la comunitat islàmica. En el camí de l'assoliment d'aquest objectiu s'analitza cada peça de forma individual, contrastant-la amb el seu context i parant atenció a tots els elements que conformen les portades, tant els explícits com els implícits. Finalitzat el "buidatge" de les portades, s'anirà refutant o verificant cadascuna de les hipòtesis específiques que s'han exposat i justificat prèviament a la metodologia.

La crisi de les caricatures de Mahoma

La crisi de les caricatures de Mahoma, tal com ja s'ha explicat en el marc teòric, és el punt de partida del treball. El setembre del 2005 el diari danès *Jyllands-Posten* va optar per publicar 12 caricatures del Profeta Mahoma, provocant les reaccions i crítiques d'alguns sectors musulmans. L'episodi va provocar morts, atacs a ambaixades i també la resposta d'alguns diaris europeus, que van optar per reproduir les caricatures en defensa de la llibertat d'expressió. S'analitzaran tres portades (una de *Charlie Hebdo* i dues de *El Jueves*) que es van publicar en aquest context.

Charlie Hebdo #1		
Data	Febrer 2006	
Titular	Mahoma, desbordat pels integristes	
Descripció	Hi apareix una caricatura de Mahoma lamentant-se pels fonamentalistes i es tapa la cara amb les mans dient: “És difícil ser estimat per idiotes”.	
Context	Va ser l'època de la publicació de les primeres caricatures de Mahoma al diari <i>Jyllands-Posten</i> i <i>Charlie Hebdo</i> no va ser menys en posar-hi cullerada uns mesos més tard. Ho va fer amb aquesta portada i amb la reproducció de les caricatures -afegint-ne algunes de noves.	
Missatge	Explícit no islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
- Mahoma està desbordat pels musulmans integristes. - Els musulmans integristes són idiotes.	- Hi ha musulmans. - Hi ha musulmans integristes. - Hi ha una figura religiosa que és Mahoma.	Els integristes musulmans no representen la totalitat dels musulmans.	Els musulmans integristes van en contra de la llibertat d'expressió.

Pel que fa a les consideracions prèvies a l'anàlisi, aquest número especial de *Charlie Hebdo* es va publicar a principis de febrer del 2006. Tant la portada com el contingut de l'interior van provocar molta polèmica, ja que la revista no només va posar Mahoma en portada, sinó que també va tornar a publicar les caricatures del Profeta del diari danès *Jyllands-Posten* a l'interior, incloent la caricatura que més rebombori va provocar, on s'hi pot veure Mahoma amb un turbant en forma de bomba. La revista va afegir també una desena de caricatures fetes pels dibuixants del setmanari francès. Cal tenir en compte que era la primera vegada a la història que *Charlie Hebdo* publicava una caricatura del Profeta.

L'edició especial va fer rècord de vendes només sortir a la venda, assolint més de 400.000 exemplars en poques hores. El president francès, Jacques Chirac, va denunciar la decisió de *Charlie Hebdo*, definint-la de “provocació manifesta”. I va afegir: “Ferir les conviccions dels altres, en particular les conviccions religioses, cal evitar-ho”. “La llibertat d'expressió s'ha d'exercir amb un esperit de responsabilitat”, va sentenciar (El Mundo, “Chirac”).

Per altra banda, el director de la publicació, Philippe Val, es va recolzar en el rècord de vendes per justificar que “aquest èxit demostra l’interès que té la gent per la seva pròpia llibertat”. Ho va considerar “una resposta ciutadana” (El Mundo, “Chirac”).

Mentrestant, a Europa es van produir alguns atacs per la crisi de les caricatures. El setmanari noruec *Magazinet* i altres mitjans com l’alemany *Die Welt* o el francès *France Soir* també van decantar-se per compartir les caricatures (El Mundo, “Chirac”).

La portada va encapçalada amb el titular “Mahoma, desbordat pels integristes”. Sobre un fons rosa, hi apareix el profeta Mahoma vestit de negre, capcot i plorant, lamentant com de “dur és ser estimat per idiotes”. En primer lloc, hi ha dos missatges en forma de text que deixen poc marge a interpretacions diferents. Tot i que el sol fet de dibuixar Mahoma ja resulta ofensiu per a determinats sectors musulmans, és evident que quan la caricatura parla “d’idiotes” no es refereix als musulmans en general, sinó a un grup reduït que té una visió de la religió més radical i que la revista anomena “integristes” al titular.

Així doncs, hi ha un significat explícit que és una reivindicació del setmanari en contra dels atacs que alguns musulmans més violents van portar a terme després que el *Jyllands-Posten* publicàs les caricatures de Mahoma. Es tracta d’una portada de suport al diari danès i, a la vegada, de condemna dels actes violents. En conseqüència, els dibuixants utilitzen la figura de Mahoma per fer una defensa de la llibertat d’expressió. El Profeta es queixa d’aquells individus més fonamentalistes i radicals en la interpretació de la religió. Hi ha un missatge no contra l’islamisme, sinó en contra d’aquells que l’interpreten de forma violenta.

Quant al públic musulmà, aquesta és una portada que es pot interpretar com una ofensa, ja que poden entendre que es fa servir la figura del seu profeta en to de sorna per tal de titllar-los d’idiotes a tots ells. Aquesta, però, seria una interpretació molt superficial de la portada, ja que el titular indica de forma explícita que són els integristes aquells que tenen a Mahoma “desbordat”. Sí que es cert, però, que el simple fet de caricaturitzar Mahoma ja es tracta d’una acció no acceptada pels islamistes, tot i que en al llarg de les anàlisis no serà considerada com una acció islamòfoba.

Per tot això, es considera que la portada té un missatge que no generalitza i, a més, ho fa de forma explícit especificant “desbordat pels integristes”. Però també cal tenir en compte que publicar una nova caricatura de Mahoma en portada i en un context d’episodis violents, pot derivar en una escalada del conflicte i, per tant, es considera també com una portada que pot resultar ofensiva pel públic musulmà.

Charlie Hebdo va ser denunciada per injúries religioses arran d'aquest episodi, però la publicació va ser absolta en primera i segona instància en considerar-se que les caricatures no atacaven l'islam sinó els integristes.

El Jueves #2	
Data	Febrer 2006
Titular	Íbamos a dibujar a Mahoma... ¡Pero nos hemos cagao!
Descripció	El bufó símbol de la revista borra un dibuix un suposadament hi havia Mahoma.
Context	Polèmica per la publicació de les caricatures de Mahoma al diari <i>Jyllands-Posten</i> .
Missatge	Explícit no islamòfob

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
El Jueves no s'ha atrevit a dibuixar Mahoma.	- Hi ha uns dibuixants que no s'han atrevit a caricaturitzar Mahoma. - Hi ha una figura religiosa que és Mahoma.	Dibuixar Mahoma pot provocar represàlies per part dels musulmans radicals.	Cal protegir la llibertat dels dibuixants a poder representar qui es vulgui sense por a represàlies.

El Jueves tenia la intenció d'agafar el relleu de *Charlie Hebdo* en la publicació de les caricatures de Mahoma, tot i que en l'últim moment es va fer enrere. Finalment, el setmanari espanyol va optar per publicar una primera plana en què no hi ha Mahoma caricaturitzat, però sí que s'hi entreveu un missatge de suport a la llibertat d'expressió i, més concretament, a la llibertat de dibuixar i caricaturitzar Mahoma.

Davant d'una situació complicada, la revista va considerar aquesta portada la millor forma de posicionar-se al costat de la publicació de les caricatures, però a la vegada no provocar danys col·laterals que poguessin comportar morts o destrosses.

Així ho va explicar un dels dibuixants de *El Jueves* i actual director, Guille Martínez-Vela: “Som dibuixants i tenim un compromís amb la nostra professió, però si hi ha un criminal que pel que jo dibuixi és capaç de fer mal a terceres persones, et plantejges dubtes, encara que al mateix temps no podem cedir a aquest xantatge”. La direcció del setmanari va decidir llavors no caricaturitzar el Profeta, però tampoc va voler fer silenci i va fer pública una portada que, segons Martínez-Vela, "era la millor forma de retratar la situació que s'estava vivint" (García-Rico, “El Jueves”).

La portada, titulada “Íbamos a dibujar a Mahoma pero nos hemos cagao”, mostra el bufó, símbol de la revista, acabant d’esborrar un presumpte dibuix de Mahoma i preguntant-se: “¿Mahoma? ¡Aquí no hay ningún Mahoma! ¡Sigan andando!”. El missatge que pretén transmetre la portada no s’expressa de forma literal, però queda perfectament clar si tenim en compte el context. *El Jueves* va voler denunciar l’amenaça que hi havia cap a tot aquell que fes publica alguna caricatura de Mahoma i ho va fer sense acabar de caricaturitzar Mahoma però amb el missatge implícit de suport a tots els mitjans que van optar per publicar les caricatures.

En aquest cas, el missatge està totalment exempt de qualsevol signe islamòfob ja que no es fa referència a l’islam ni a cap col·lectiu concret dins dels islams de forma explícita, però gairebé tampoc de forma implícita. La portada deixa de banda qualsevol motiu religiós i només deixa entreveure que “s’han cagat” a l’hora de dibuixar Mahoma per una amenaça present cap a tot aquell qui gosi dibuixar el Profeta. Se sobreentén, això sí, que aquest perill prové d’un conjunt de persones que professen l’islam però que ni de bon tros representen la totalitat dels musulmans.

El Jueves #3		
Data	Febrer 2006	
Titular	Fachas con turbante / Directamente venidos del siglo VII	
Descripció	Hi apareix un musulmà integrista amb turbant dient “Al que diga que el islam es intolerante, lo mato” i amb una expressió amenaçadora, sostenint un bat.	
Context	Continua la “crisi de les caricatures de Mahoma”.	
Missatge	Explícit islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT		IMPLÍCIT	
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Hi ha fatxes amb turbant.	Aquests fatxes amb turbant són els musulmans.	- L’islam és una religió basada en la violència (“lo mato”) i la intolerància. - L’islam és una religió retrògrada (segle VII).	El problema és l’islam.
Hi ha fatxes amb turbant.	Aquests fatxes amb turbant són alguns integristes musulmans.	Aquests sectors integristes responen les crítiques amb violència.	La llibertat d’expressió ha de situar-se per sobre de qualsevol dictamen religiós.

En aquesta segona ocasió, el setmanari espanyol va anar molta més enllà. Tot i que va seguir sense publicar caricatures de Mahoma, *El Jueves* es va posicionar de forma més clara contra l'integritisme islàmic per mitjà d'una portada més atrevida en comparació amb l'anterior i que té un to molt més dur contra els musulmans (#2).

José Luís Martín, un dels dibuixants de la publicació, va assegurar que “desafortunadament, Mahoma té molts seguidors que creuen que, per viure els seus preceptes, la forma ideal és retrocedir fins al segle VII”. I va destacar també que “mentre que aquí la llibertat d'expressió està limitada pel Dret, volen també que estiguem limitats per les lleis religioses” (Rosado, “Cagao”).

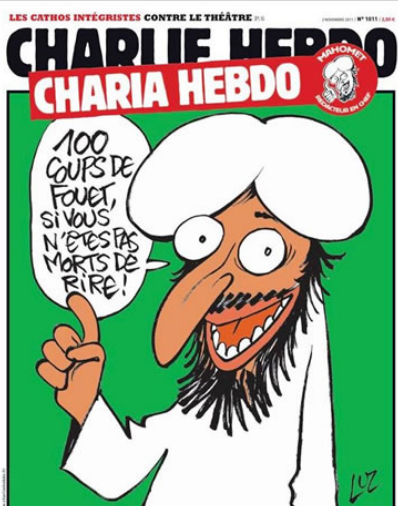
La portada situa un musulmà amb cara d'enfadat i un posat violent, sostenint el que sembla un bat. Vesteix turbant negre i s'expressa amb les següents paraules: “Aquell que digui que l'islam és intolerant... El mato!”. El titular, en la mateixa línia, diu “Fatxes amb turbant” i afegeix un requadre on s'hi pot llegir “Directament vinguts del segle VII”.

L'expressió “fachas con turbante” es pot interpretar que va referida a tots els musulmans en general, ja que no hi ha cap tipus de referència als integristes i, a més, la utilització de la paraula turbant ja és una forma d'englobar-los a tots. Per tant, la declaració de “quien diga que el islam es intolerante, ¡lo mato!”, es pot considerar també que es posa en boca de tots els islamistes. I també l'apartat on s'indica “directamente venidos del siglo VII”, es pot relacionar amb tots aquells que professen la fe de Mahoma. La portada és ofensiva tant pel text com pel dibuix. De fet, els dos són complementaris, ja que el text fa referència al “turbant” i la persona dibuixada vesteix turbant. Es tracta, doncs, d'una forma simplista i desafortunada de referir-se a tots els musulmans i de titllar-los a tots de violents i intolerants.

Tot i que és evident que la portada generalitza i, per tant, assenyalava tots islamistes sense excepció, si tenim en compte la voluntat i intenció dels dibuixants, es pot fer una interpretació menys literal de la portada i comprendre que *El Jueves* s'està referint només a aquells islamistes amb una concepció radical i violenta de l'islam. Des d'aquesta perspectiva, s'interpreta que el missatge és de defensa de la llibertat d'expressió i condemna de les onades de violència que van seguir la publicació de les caricatures per part del diari *Jyllands-Posten*. Si bé és cert que segurament *El Jueves* no busqui generalitzar, cal dir també que en comparació amb la portada prèvia (#2), el setmanari satíric va molt més lluny i parla de violència de forma explícita, d'una mentalitat antiquada i fins i tot utilitza el terme “fatxa”.

En definitiva, es tracta d'un missatge islamòfob explícit per a un públic estàndard que, en conseqüència, pot resultar ofensiu per a bona part dels musulmans.

Els islamistes guanyen les eleccions a Tunísia

Charlie Hebdo #4		
Data	Novembre 2011	
Titular	100 fuetades, si no et mors de riure	
Descripció	La portada converteix Mahoma en redactor en cap d'un número especial rebatejat com "Charia Hebdo" (fent referència a la llei islàmica). El profeta amenaça el lector de propinar-li cent fuetades si no es mor de riure.	
Context	Després de la victòria dels islamistes a les eleccions de Tunísia, la revista hi dedica una edició especial per denunciar la pujada de l'islamisme al nord d'Àfrica, principalment a Líbia i Tunísia. Això va desencadenar en atacs amb còctels Molotov.	
Missatge	Implícit islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
• "100 cops de fuet si no et mors de riure" (Mahoma com a "redactor en cap de <i>Charlie Hebdo</i> per un dia) - irònic • "100 cops de fuet si no acates la llei islàmica" (Mahoma com a profeta de l'islam) - missatge real	• Hi ha una llei islàmica (Sharia).	• L'islam és una religió violenta.	• La victòria dels islamistes a Tunísia imposarà un règim religiós i autoritari.
• L'islam ha guanyat les eleccions a Tunísia.	• Hi ha hagut unes eleccions a Tunísia. • Hi ha una religió anomenada islam.	• El partit guanyador (Ennahda) vol imposar la religió a través de la llei islàmica (Sharia).	• L'islam és una religió basada en la violència i en contra de la llibertat d'expressió.

El 2 de novembre del 2011, *Charlie Hebdo* va tornar-hi amb una nova caricatura de Mahoma en una edició que va rebatejar com a "Charia Hebdo", fent referència a la llei islàmica, anomenada Sharia. Segons indica Luz Gómez, "la Sharia és la via que Déu marca a la humanitat perquè compleixi amb la seva voluntat per assolir la salvació. Ho fa a través del missatge diví, l'Alcorà, però també a través de l'exemple del Profeta Mahoma". La Sharia és una llei d'origen diví, però

no es considera com a corpus legislatiu tancat, ja que està subjecta a la interpretació. Està aplicada a lleis civils, penals, processals, mercantils, de dret internacional, morals i doctrinals (Gómez, “Glosario Islam”).

En un comunicat, *Charlie Hebdo* va presentar la portada de la següent manera en un to clarament irònic: “Per tal de celebrar la victòria del Moviment Ennahda islàmic a Tunísia i la promesa del president del Consell de Transició Nacional de que la Sharia seria la principal font per fer la llei a Líbia, *Charlie Hebdo* va demanar Mahoma ser l’editor en cap”. I va afegir: “No hem hagut d’insistir dues vegades al Profeta de l’islam i li donem les gràcies per haver acceptat” (Telegraph, “Guest edit”).

Així, el setmanari es va rebatejar amb el nom de *Sharia Hebdo* per l’ocasió, situant Mahoma a la portada dient “100 cops de fuet si no mors de riure”. La portada juga amb la ironia i insinua que el règim islàmic que s’acabava d’instaurar a Tunísia era repressiu i violent a través de les paraules de Mahoma. El moviment Ennahda (o Partit del Renaixement) va ser el primer en guanyar les eleccions després de la caiguda del dictador Ben Alí amb 89 dels 217 escons. A la contraportada, s’hi podia veure una altra imatge de Mahoma amb un nas vermell acompanyada de les següents paraules: “Sí, l’islam és compatible amb l’humor”.

El director “Charb” va respondre als crítics: “Estem fent la nostra feina com és habitual, l’única diferència és que en aquesta ocasió Mahoma surt en portada i això resulta més estrany” (Telegraph, “Guest edit”).

Arran d’aquesta publicació, només un dia després que sortís a la llum, la seu del setmanari va ser atacada per còctels Molotov. Com a conseqüència, les oficines de *Charlie Hebdo* van quedar destruïdes, així com bona part de l’equipament. Paral·lelament, la pàgina web també va patir un boicot en mans d’uns *hackers* amb un missatge en anglès i turc que deia: “Continueu abusant del poderós Profeta de l’islam amb caricatures desagradables i vergonyoses sota l’excusa de la llibertat d’expressió. La maledicció de Déu caurà damunt vostre” (Samuel, “Firebombed”).

Davant d’aquests fets, “Charb” va fer algunes reflexions que són pertinents per poder valorar el contingut i el significat de la portada:

“Els incendiaris no han llegit aquest article, ningú sap el que hi ha al setmanari, excepte els que el compren aquest matí. La gent reacciona violentament a una revista sense saber res del seu contingut, això és el que és més aberrant i estúpid. A Facebook, Twitter, vam rebre moltes cartes de protesta, amenaces, insults...” (Samuel, “Firebombed”).

En l’editorial, el setmanari francès va deixar clar el seu posicionament i va explicar el perquè de la portada:

“Cap religió és compatible amb la democràcia en el moment en què un partit polític que la representa vol prendre el poder en el nom de Déu. Quin seria el sentit d'un partit religiós arribant al poder que mai apliqués les seves idees? ‘Hola, som el partit bolxevic i si votes per nosaltres prometem no aplicar mai el comunisme...’ Va home va!” (Samuel, “Firebombed”).

I en una entrevista a Catalunya Ràdio, el director de la revista es va posicionar en contra de tenir temes tabús: “Cal evitar que a França hi hagi cap tema tabú com ara l'islam radical. Nosaltres ho tractem de manera humorística, mai fem cap crida a l'odi”. A més, va mostrar la intenció de continuar igual:

"No s'ha de cedir. A partir del moment que ens preguntem com podem expressar-nos sense córrer riscos començarem a autocensurar-nos i no explicarem el que volem. Hi ha un límit a França, que és el de la llei. Quan s'injuria, difama o es menteix sobre algú al setmanari, es va al tribunal i se'l condemna" (CatRàdio, “Editorial”).

La portada, com s'ha comentat, converteix Mahoma en l'editor en cap de *Charlie Hebdo* per un dia i utilitza novament la figura del Profeta per condemnar la victòria de l'islamisme a Tunísia. La revista fa ús de la ironia per criticar el que a ulls de *Charlie Hebdo* és un règim que es basa en la violència. Es produeix una generalització que dona a entendre que l'islam pretén imposar un règim basat en la violència contra tots aquells que no segueixin la llei islàmica. Si Mahoma, com a editor en cap de *Charlie Hebdo*, castigarà amb “100 cops de fuet a tots aquells que no riguin amb la sàtira de la revista”, això dona a entendre que qualsevol dissident o qualsevol persona contrària al règim establert a Tunísia, serà també represaliada.

Seguint aquest primer plantejament, es tractaria d'un missatge implícit islamòfob perquè generalitza i, a més, la portada representa la figura de Mahoma, fet que pot resultar ofensiu per a bona part dels musulmans.

Entenem que la portada també pot donar peu a altres interpretacions que suavitzarien el significat del missatge. La figura de Mahoma, la màxima representació de l'islam, es pot haver utilitzat per criticar la influència i l'auge de l'islam després de la primavera àrab, especialment a Tunísia i Líbia. A través del Profeta, el setmanari estaria mostrant el seu rebuig a la imposició de la religió dins de l'esfera pública. En aquest cas, doncs, s'interpreta que no es tracta d'una crítica generalitzada contra l'islam com una religió autoritària, sinó més aviat una crítica a la imposició de la religió més enllà de l'àmbit privat, que és l'àmbit que hauria d'estar reservat per les religions segons *Charlie Hebdo*. Per tant, s'entén com una crítica a la implementació de la religió en la vida política i, en conseqüència, una defensa acèrrima del laïcisme.

Com a conclusió, la frase “100 cops de fuet si no us moriu de riure” resulta cabdal per determinar que es tracta d’una portada amb un missatge islamòfob. Sí que cert que es fa una defensa del laïcisme i una crítica a la victòria dels islamistes a Tunísia. Si fos així, no hi hauria contingut islamòfob. Però el missatge que llença la caricatura de Mahoma mostra clarament l’islam com una religió violenta contra els dissidents, fent servir el símil de “qui no rigui amb *Charlie Hebdo*, serà castigat”. Seria un missatge que, fora de l’esfera de la ironia, podria dir perfectament “qui no professi l’islam, rebrà 100 cops de fuet”. Per tant, considerem que la portada és islamòfoba de forma implícita per a un públic estàndard.

Charlie Hebdo #5		
Data	Novembre 2011	
Titular	L'amor, més fort que l'odi	
Descripció	Sobre un fons groc, un dibuixant de “Charlie Hebdo” es dona un petó de forma apassionada amb un musulmà.	
Context	<i>Charlie Hebdo</i> va optar per una portada “conciliadora” després de l’atac amb còctels Molotov contra la seva redacció i l’anterior portada.	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
L’amor és més fort que l’odi.	- Hi ha amor. - Hi ha odi.	L’amor prevaldrà per sobre dels islamistes violents.	L’islam integrista és violència i no porta res de bo.
L’amor és més fort que l’odi.	- Hi ha amor. - Hi ha odi.	L’amor homosexual també és amor.	Les religions que no reconeixen l’homosexualitat són odi.

Una setmana després de l’incendi i la publicació de la portada “Charia Hebdo” (#4), *Charlie Hebdo* va presentar una nova portada que aparentment buscava la conciliació, però que tampoc va estar exempta de polèmica. La portada la van protagonitzar les caricatures d’un dibuixant de *Charlie Hebdo* i un musulmà petonejant-se, amb el titular “L’amor, més fort que l’odi”.

Aquest número, en la línia habitual, va ser especialment crític amb l’integrisme musulmà i els últims actes violents. En l’editorial, el dibuixant “Charb” va reivindicar el dret dels dibuixants i dels periodistes a bromejar sobre allò que creguin convenient:

“Comprenem perfectament que un musulmà no vulgui representar el seu profeta, ni menjar porc, ni riure amb els dibuixos de *Charlie*. Nosaltres no som musulmans. Per tant, tenim dret a representar Mahoma, menjar porc i riure de qualsevol cosa. Tampoc som cristians, ni jueus, ni budistes...” (EFE, “Beso homosexual”).

Entrant en l'anàlisi de la portada, més enllà de que pugui resultar ofensiva per a determinats grups musulmans contraris a l'homosexualitat o gent no musulmana simplement contrària a la lliure sexualitat de cadascú, es tracta d'una primera plana que no només està exempta de qualsevol tret islamòfob, sinó que va en una línia conciliadora. De totes les portades seleccionades n'hi ha algunes que, tot i una aparent intencionalitat de generar polèmica i rebuig entre els musulmans, transmeten un missatge de pau. El lema també va en una línia similar, reivindicant que “l'amor mai podrà ser vençut per l'odi”. En el context d'aquell moment, la paraula “odi” probablement fa referència als responsables de l'incendi a les oficines de *Charlie Hebdo* per una banda, però en termes generals, també interpel·la tots aquells que professen una religió de forma fonamentalista i radical i amb una interpretació extrema de la fe.

És cert que la portada pot suscitar una lectura una mica més enllà de la mera defensa de l'amor sobre l'odi. Tenint en compte el context, l'estil habitual de la revista i portades prèvies, aquesta portada pot ser vista també com una mena de missatge reivindicatiu de *Charlie Hebdo* avisant que, per molts atacs que rebin, volen mantenir un grau elevat de crítica contra les religions. El factor homosexual serveix per enviar aquest missatge i, alhora, no deixar de banda aquest to provocatiu tan característic del setmanari. Així doncs, es fa servir l'homosexualitat no tant per reivindicar-la -tot i que, de passada, també s'envia aquest missatge- sinó com a element per reflectir l'amor i, a més, fer una crida a tots els religiosos a no fer una interpretació de la religió que comporti episodis violents.

Precisament aquesta segona interpretació va lligada a les paraules que l'editor en cap, Stéphane Charbonnier, va dir en una entrevista el gener del 2012 a *Le Monde*, unes setmanes després de l'incendi i la publicació d'aquesta portada (#5) i l'anterior (#4). El dibuixant va rebutjar la idea que la revista romangués en silenci per prevenir la violència exercida per aquells que pretenen fer-los callar (Taub, “Bitin Satire”):

“No crec que estigui matant algú amb un bolígraf. No estic posant vides en perill. Quan els integristes necessiten un pretext per justificar la seva violència, sempre l'acaben trobant. Continuarem burlant-nos de l'islam fins que sigui tan banal com el catolicisme. L'islam seguirà estant en el nostre punt de mira mentre els seus seguidors creguin que ha de tenir proteccions que no són compatibles amb la tradició secular francesa. No tinc fills, ni dona, ni cotxe, ni crèdit: Prefereixo morir de peu que viure de genolls” (Taub, “Biting Satire”).

Com a conclusió final de la portada, entenem que hi ha interpretacions polisèmiques d'aquest missatge, però que cap resulta ofensiva des d'un punt de vista islamòfob. No hi ha generalització, ja que la portada fa distinció entre els islamistes que professen la seva fe amb respecte ("amor") i els que provoquen odi i violència ("odi"). Es pot interpretar el missatge de forma literal (amor > odi) o bé anar una mica més enllà i interpretar-lo com una condemna a l'incendi de forma conciliadora o una reivindicació a continuar amb la crítica religiosa, amb un toc sempre provocador com acostuma a ser habitual en *Charlie Hebdo*.

Noves caricatures i pel·lícula de Mahoma

Charlie Hebdo #6		
Data	Setembre 2012	
Titular	Intocables 2	
Descripció	A la portada s'hi representa un imam empès en una cadira de rodes per un rabí (jueu). Tots dos es diuen: "No te'n fotis pas!".	
Context	El setmanari francès tornava a fer públiques noves caricatures de Mahoma, entre les quals dibuixos del profeta nu a l'interior. Paral·lelament, difusió de la pel·lícula "La innocència dels musulmans" als Estats Units.	
Missatge	Implícit islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
L'islam i els jueus són intocables.	- Hi ha un poble jueu. - Hi ha una religió islàmica.	- No es pot fer burla del poble jueu. - No es pot fer burla de la religió islàmica.	La sàtira hauria d'estar permesa sempre.

Charlie Hebdo #6.1		
Data	Setembre 2012	
Titular	La pel·lícula que incendia el món musulmà	
Descripció	Un càmera es tapa la cara mentre grava Mahoma, que està despul·lat bocaterrosa i li pregunta "si li agraden també les seves natges".	
Context	Noves caricatures de Mahoma aquest cop publicades i fetes per <i>Charlie Hebdo</i> i difusió de la pel·lícula "La innocència dels musulmans" als Estats Units.	
Missatge	Explícit no islamòfob / Ofensiu	

Charlie Hebdo #6.2		
Data	Setembre 2012	
Titular	Mahoma: Ha nascut una estrella	
Descripció	Caricatura de Mahoma d'esquenes, despul·lat, ajupit i resant, amb una estrella groga que el tapa per darrere.	
Context	Noves caricatures de Mahoma aquest cop publicades i fetes per <i>Charlie Hebdo</i> i difusió de la pel·lícula "La innocència dels musulmans" als Estats Units.	
Missatge	Explícit no islamòfob / Ofensiu	

Charlie Hebdo #6.3		
Data	Setembre 2012	
Titular	Una pel·lícula idiota sobre l'islam desencadena la ràbia dels fonamentalistes	
Descripció	Caricatura de Mahoma amb un vestit blanc, una pistola en alt i dient que "si els mostren una pel·lícula intel·ligent desencadenaran la tercera guerra mundial".	
Context	Noves caricatures de Mahoma aquest cop publicades i fetes per <i>Charlie Hebdo</i> i difusió de la pel·lícula "La innocència dels musulmans" als Estats Units.	
Missatge	Explícit islamòfob / Ofensiu	

Després de replicar les caricatures del *Jyllands-Posten* el 2007 i caricaturitzar Mahoma en portada el 2011 amb la victòria electoral dels islamistes a Tunísia, *Charlie Hebdo* va tornar a ser protagonista amb una nova entregues. El setmanari francès, només un any després que la seva seu fos incendiada com a protesta per la seva edició especial *Sharia Hebdo* (#4), va tornar a situar l'islam al centre de la seva portada. En aquest cas, no va ubicar Mahoma en portada, però sí que va publicar un seguit de noves caricatures del Profeta a la contraportada (#6.1, #6.2, #6.3).

En portada hi apareix un dibuix d'un jueu ortodox empenyent una cadira de rodes on hi ha assegut un home amb turbant que diu "No te'n fotis pas!". El titular "Intocable 2" i la imatge d'aquestes dues figures fa referència a la pel·lícula francesa "Intocable", que parla de la vida d'un home tetraplègic i la seva relació amb el seu assistent negre.

La portada es va fer pública uns dies després que es difongués la pel·lícula estatunidenca "La innocència dels musulmans", en què es feia sàtira del Profeta i es retratava com una figura inepta, defensora de la pedofília i fins i tot posant en dubte que fos ell el portador de la paraula d'Al·là. Els incidents arran del film van deixar més d'una trentena de morts. Enllaçant amb aquest fet, així va presentar la portada el setmanari satíric: "Per calmar el joc després de la pel·lícula 'La innocència dels musulmans', Charlie anuncia davant de tots l'estrena de 'Intocables 2'".

El director de la revista, davant una nova onada de crítiques i protestes, va defensar la publicació de les caricatures: "Si ens autocensurem, el grapat d'extremistes que es regiren al món i a França haurien guanyat". També va comentar que "tots aquells que se sentissin contrariats amb el setmanari no el compressin" (Europa Press, "Caricatures").

Com va passar després de l'atac amb còctels Molotov, els polítics es van posicionar al costat de la llibertat d'expressió. El primer ministre Jean-Marc Ayrault va afirmar que “a França està garantida la llibertat d'expressió i, per tant, també la llibertat de fer caricatures”. I va afegir: “Tots aquells que s'hagin sentit ofesos i pensin que s'ha produït un abús del dret poden anar als tribunals” (Europa Press, “Caricaturas”).

A part de la portada i la pel·lícula, aquell mateix número de *Charlie Hebdo* va incorporar noves caricatures de Mahoma, entre les quals n'hi va haver tres de més polèmiques i que s'analitzen a continuació:

- [#6.1] La primera portada posa de manifest la devoció que aquells que professen la fe islàmica tenen pel Profeta Mahoma. La caricatura mostra Mahoma de bocaterrosa i despullat, mentre un càmera es tapa un ull. El Profeta li pregunta “si també li agraden les seves natges” i la capçalera titula el dibuix amb “La pel·lícula que incendia el món musulmà”, fent referència a l'esmentat film nord-americà. Més enllà d'aquells que es puguin sentir ofesos per veure Mahoma caricaturitzat en una situació de nuesa, la caricatura no conté cap tret islamòfob. És més aviat una crítica a la religió que exagera la idolatria que els creients tenen cap a les figures religioses, representada en Mahoma i l'islam. Això sí, l'ofensa s'accentua pel fet de no només caricaturitzar Mahoma, sinó que fer-ho en una situació compromesa.
- [#6.2] En aquest cas, també s'hi mostra Mahoma resant i despullat sota el títol “Mahoma: Ha nascut una estrella”, amb una estrella tapant-lo per darrere. La caricatura en si no porta cap missatge més enllà del fet de voler ridiculitzar una figura que per a molts, els musulmans, no es pot representar i, encara menys, d'una forma grotesca. Podríem dir que és de mal gust, que segurament ofèn tots els musulmans, però també que un dels objectius de l'humor és això el que busca. Per tant, s'interpreta que no hi ha cap missatge islamòfob.
- [#6.3] Aquesta tercera caricatura porta per títol “Una pel·lícula idiota sobre l'islam desencadena la ràbia dels fonamentalistes”. Hi apareix Mahoma amb una pistola en alt, representat de forma força denigrant i dient: “Mostreu-nos una pel·lícula intel·ligent i desencadenem la tercera guerra mundial”. Aquí hi ha més elements a analitzar i sí que s'hi podrien detectar alguns elements que van més enllà de la crítica satírica de la religió. Més enllà de la ridiculització de Mahoma, hi ha una intenció de mostrar un islam violent, tant per la pistola que subjecta la caricatura del Profeta com per allò que diu. La caricatura apunta que “només els integristes s'han sentit ofesos amb la pel·lícula”, cosa que no és certa. Per tant, tot i que només es parla d'integristes, podem dir que es tracta d'una caricatura islamòfoba que generalitza i mostra un islam violent.

Tot i que s'ha argumentat que només l'última de les caricatures envia un missatge islamòfob, cal matisar que totes tres, pel tipus de dibuix i la ridiculització i mofa que es fa de Mahoma, podrien ser també considerades com a islamòfobes.

A banda de les caricatures de la contraportada, la plana frontal d'aquesta edició va ser motiu també de protesta entre els sectors musulmans. El fet de situar dos grps com els jueus i els

musulmans de forma conjunta en portada és una forma que té *Charlie Hebdo* de criticar que siguin dues religions a les quals no se les pugui ni fer una broma. De fet, tant el jueu com el musulmà de la portada avisen: “No te’n fotis pas!”. En aquest cas es produeix una generalització no només de l’islam, sinó dels jueus. S’insinua que cap dels dos col·lectius permet cap tipus de crítica. A més, la portada també juga amb la polèmica generada per la pel·lícula “La innocència dels musulmans”. Amb tot això, es desprèn una voluntat d’englobar els musulmans en un mateix saci de mostrar-los com una religió poc tolerant amb la crítica. Tot i que de forma implícita, la portada és islamòfoba.

El Jueves #7		
Data	Setembre/Octubre 2012	
Titular	Revueltas por las representaciones de Mahoma. Pero... ¿Alguien sabe cómo es Mahoma?	
Descripció	Uns homes en una roda de reconeixement que representa que són Mahoma (algun d’ells).	
Context	En aquesta segona crisi de les caricatures, <i>El Jueves</i> s’atreveix per primera vegada a representar Mahoma. Ho fa en solidaritat amb <i>Charlie Hebdo</i> , que també va difondre una edició amb noves caricatures de Mahoma el setembre del 2012. I també en el context del curtmetratge “La innocència dels musulmans”, satíric amb la figura de Mahoma.	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT		IMPLÍCIT	
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Ningú sap com és Mahoma.	Hi ha una figura religiosa que és Mahoma.	Si ningú sap com és Mahoma, ningú es pot ofendre per una suposada representació de la seva figura.	- Les protestes i els actes violents contra les caricatures de Mahoma són injustificades. - Els violents utilitzen les representacions de Mahoma com a excusa.

Després de dues portades dedicades a l'episodi de la crisi de les caricatures (#2 i #3), *El Jueves* va tornar a situar l'islam en portada més de sis anys després. El setmanari espanyol, per primera vegada, es va atrevir a caricaturitzar Mahoma, tot i que ho va fer d'una forma indirecta.

Sumant-se a les mostres de suport per *Charlie Hebdo*, *El Jueves* va representar en portada una roda de reconeixement on s'hi poden veure sis homes, amb indumentària i aparença de musulmans, sostenint un cartell amb un número identificador. El titular: "Pero... ¿Alguien sabe cómo es Mahoma?". Així, la revista satírica va mostrar sis representacions de Mahoma als seus lectors, sense assenyalar quin dels sis era el Profeta i deixant aquesta decisió al criteri dels lectors. Clarament va ser una reivindicació a favor de la llibertat d'expressió, de la publicació de caricatures i, en part també, una forma de denunciar les protestes i atacs que es van desencadenar des que el *Jyllands-Posten* va obrir la veda. De fet, la portada ja incorpora un avanttítol que ubica el lector i evita qualsevol tipus d'interpretació paral·lela. Just a dalt del títol s'especifica que la portada fa referència a "Les revoltes per les representacions de Mahoma".

Així ho va explicar un dels membres del consell de redacció i col·laboradors del setmanari, José Luís Martín:

"No és plat de bon gust, però no podem silenciar-nos. Els humoristes no podem autocensurar-nos sempre que hi hagi perill de resposta violenta. (...) No considero que sigui perillós publicar les caricatures, partim de la tesi de que els mitjans no titulen bé quan diuen que 'hi ha disturbis per les caricatures'. Les caricatures no són més que una excusa per la gent que ja és violenta i que ja provoca disturbis per avançat. Per una banda hi ha els extremistes religiosos, del signe que siguin: catòlics, musulmans, jueus... I per altra banda hi ha la llibertat d'expressió. (...) És molt respectable manifestar-se en contra de les caricatures, però no de forma violenta" (Valentín, "Caricatura").

La portada, amb un to irònic, dona a entendre que les queixes i els atacs per les representacions de Mahoma són injustificats ja que "si ningú sap com és Mahoma", no et pots ofendre per una caricatura que el representa". La mateixa director Mayte Quílez ho va explicar: "Per què tothom protesta per una suposada caricatura de Mahoma si realment ningú sap quina és la seva imatge gràfica?".

Es tracta, doncs, d'una portada amb un to més aviat reivindicatiu, que es posiciona clarament a favor d'una llibertat d'expressió sense límits i en contra de la protesta violenta. No s'hi detecta voluntat d'expressar odi contra una religió (l'islam) ni ofensa cap a aquells que professen aquesta fe i tampoc una generalització. La portada cal entendre-la en un context de revoltes musulmanes en contra de les caricatures de Mahoma. En tractar-se d'un missatge ambigu que pot donar peu a diverses lectures, s'interpreta que hi ha un missatge polisèmic.

El Jueves #8		
Data	Setembre 2012	
Titular	Cualquier excusa es buena para quemar una embajada yanqui	
Descripció	Hi apareix un home de religió musulmana cremant i armat al crit d'“¡Alá es grande, cagüento!”	
Context	En una segona ocasió, nova publicació d'un vídeo satíric de Mahoma i més caricatures a <i>Charlie Hebdo</i> que provoquen atacs a ambaixades americanes. <i>El Jueves</i> s'hi solidaritza amb aquesta portada. Tot això va passar també en el context del curtmetratge “La innocència dels musulmans”, satíric amb la figura de Mahoma.	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Els musulmans integristes utilitzen qualsevol excusa per cremar ambaixades americanes.	- Hi ha musulmans. - Hi ha musulmans integristes. - S'han cremat ambaixades americanes.	Els musulmans integristes no necessiten un motiu per reaccionar de forma violenta.	- El problema de l'islam és l'integrisme. - El problema de la religió és el fonamentalisme. - L'integrisme cega qualsevol opció de diàleg.

Just després de la portada #6, *El Jueves* va publicar una primera plana alternativa a les xarxes socials per seguir condemnant les actes violents que es van produir després de les publicacions de les caricatures de Mahoma per part de *Charlie Hebdo*; i després també de la pel·lícula estatunidenca en què hi ha mofa de l'islam i es caricaturitza al Profeta.

A la portada, sota el títol “Qualsevol excusa és bona per cremar una ambaixada americana”, hi apareix un musulmà “integrisme” amb una torxa i una escopeta a cada mà al crit de “Al·là és gran! Caguntot!”. La portada la va fer pública el setmanari espanyol a la seva pàgina de Facebook i la va centrar en els episodis de violència que van tenir lloc en ambaixades americanes. Va ser el cas del consolat de Bengasi, on van matar tres diplomàtics i l'ambaixador d'Estats Units a Líbia. També es van produir atacs a Gaza, Iraq i a les ambaixades dels EEUU al Iemen i Egipte (The Huffpost, “Ataques”).

El Jueves fa referència específica en portada a aquells islamistes que anomena integristes i els representa d'una forma agressiva i violenta. La revista pretén mostra els fonamentalistes islamistes cegats en la seva fe i gens dialogants. El context permet fer una interpretació més acurada de la portada i ajuda a entendre que no és un contingut que busqui situar tots els musulmans sota l'etiqueta de “violents”, sinó més aviat condemnar la violència per part d'una minoria.

La cataloguem com una portada en què el principal missatge és el de condemna dels atacs duts a terme per un sector radical dels musulmans arran de les caricatures de Mahoma i la pel·lícula estatunidenca. Però la valoració final és que la portada transmet diversos missatges. A banda de la condemna d'uns fets concrets com l'atac a les ambaixades, també hi ha un missatge de rebuig de l'integrisme religiós i un altre missatge a través del qual s'acusa els integristes d'actuar amb violència fins i tot sense un motiu clar.

Tot i això, el missatge polisèmic no és islamòfob. El detall que acaba per determinar que la portada no assenyalava tots els musulmans, sinó només a aquells responsables dels atacs a ambaixades americanes o aquells fonamentalistes és la paraula “integrisme” escrita sobre la roba que porta l'home dibuixat en portada.

[Matances d'islamistes a El Caire](#)

Charlie Hebdo #9		
Data	Juliol 2013	
Titular	Matança a Egipte / L'Alcorà és una merda, no atura les bales	
Descripció	S'hi veu un musulmà sostenent un Alcorà i rebent sis trets que travessen el llibre.	
Context	<i>Charlie Hebdo</i> publica aquesta portada després d'uns episodis de matances d'islamistes al Caire.	
Missatge	Polisèmic islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
L'Alcorà és una merda perquè no atura les bales contra els musulmans.	- Hi ha un Alcorà. - Hi ha unes bales que es van disparar contra musulmans.	El partit islàmic que governava a Egipte imposava la religió en l'esfera política.	- L'islam és una religió invasiva i contrària al laïcisme. - L'islam és una religió cegada en el seu llibret sagrat. - El cop d'Estat a Egipte permetrà restablir llibertats.

L'estiu del 2013 va estar marcat per uns episodis de matances d'islamistes a Egipte. El juliol del 2013, la policia de la capital d'Egipte va carregar amb força contra els anomenats Germans Musulmans durant unes manifestacions en què es queixaven de la declaració constitucional del president interí Adli Mansur i donaven suport al president Mohamed Morsi, que va ser derrocat per un cop d'Estat. Segons va informar Sanitat, van morir més de 60 persones i més de 700 van quedar ferides (El País, "Matanza islamistas"). La situació va provocar la pèrdua de poder dels islamistes en detriment dels populars i els poders laics.

En el context d'aquests fets, *Charlie Hebdo* va publicar una entrega amb una nova portada polèmica, en què es satiritzava sobre la massacre d'islamistes a Egipte. El setmanari francès posava de nou l'islam en el seu punt de mira, amb una portada en què un musulmà s'intentava protegir amb l'Alcorà de les bales mentre era crivellat, però sense sort.

El context, novament, torna a ser crucial per tal de poder interpretar el significat de la portada. Mentre que en els últims casos el motiu de la portada no havia estat cap situació de matances, en aquest cas sí que la portada de *Charlie Hebdo* es burla de la mort de més d'una cinquantena de musulmans a El Caire. Ho fa de forma irònica, assenyalant que el llibre sagrat de l'islam, l'Alcorà, no és suficient per detenir les bales. Evidentment, no s'ha d'interpretar de forma literal, sinó que hi ha una intenció de mostrar uns islamistes cegats amb la paraula de Mahoma i la fe que professen. La portada busca representar un islam massa centrat en el que diu la llei islàmica, l'Alcorà i Mahoma i ho representa per mitjà d'una portada que no va ser molt ben rebuda per molts sectors musulmans.

En l'anàlisi d'aquesta portada hi ha un condicionant important a tenir en compte. La majoria de les portades analitzades fins aquest punt, giraven entorn la publicació de caricatures de Mahoma i els altercats derivats de la polèmica. En el cas d'aquesta portada, ja no. La qüestió de la qual es parla ja no és la llibertat per publicar caricatures del Profeta, sinó que en aquest cas és la mort de desenes d'islamistes egipcis. En aquest sentit, *Charlie Hebdo* fa sàtira de la mort de persones i ho fa a més personalitzant aquesta sàtira en els islamistes. És per això que en aquest cas sí que hi ha indicis de que la gran majoria de lectures portarien a pensar que la portada és islamòfoba.

Hi ha diverses consideracions importants a fer sobre aquesta portada:

- No es pot passar per alt que segons *Charlie Hebdo*, el cop d'Estat produït a Egipte possiblement es considerés com un fet positiu, ja que acostava al poder sectors laics en substitució dels islamistes.
- Hi ha un primer missatge de fons en què *Charlie Hebdo* mostra un islam massa cegat en el seguiment de la fe. És per això que el musulmà representat en portada s'intenta protegir de les bales amb l'Alcorà. Es mostra contrari a un islam polític.
- El setmanari francès també fa una crítica a l'imposició de la religió en la política, com era el cas, segons *Charlie Hebdo*, dels anomenats Germans Musulmans a Egipte.
- La utilització del llibre sagrat de l'islam i el propi dibuix, on hi apareix un musulmà que rep l'impacte de diverses bales transmet el missatge de forma més ofensiva.
- La trivialització d'uns assassinats va molt més enllà que, per exemple, caricaturitzar Mahoma o ridiculitzar algun aspecte de la religió. Per tant, tot i que possiblement entri dins dels límits de la llibertat d'expressió, sobrepassa codis morals i ètics.
- No hi ha cap referència a l'integrisme musulmà. La portada generalitza i inclou tots els musulmans.

La portada transmet diversos missatges i, per tant, és polisèmica. Hi ha una oposició a l'islam polític, una defensa del laïcisme, però també una sàtira de la mort d'islamistes i un ús ofensiu del seu llibre sagrat. A més, no s'apunta a uns islamistes concrets, sinó que es generalitza i es transmet la idea de que tot l'islam és contrari al laïcisme, a la llibertat d'expressió i al progrés. Per tot això, tot i que hi ha diversos missatges, s'entén que la portada és islamòfoba.

Portada aïllada

Charlie Hebdo #10		
Data	Octubre 2014	
Titular	Si Mahoma tornés...	
Descripció	Un encaputxat es disposa a decapitar un musulmà que li assegura ser Mahoma: "Però si sóc el profeta, idiota!". Mentre que el botxí li etziba: "Calla, infidel!".	
Context	-	
Missatge	Polisèmic no islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
• Si Mahoma tornés seria decapitat per Estat Islàmic.	• Hi ha una figura religiosa que és Mahoma.	• El terrorisme jihadista mata sense raó.	• L'extremisme religiós és negatiu. • Els musulmans són les principals víctimes del terrorisme jihadista.

Després d'un repunt evident del to de *Charlie Hebdo* contra l'islamisme, aquesta portada segueix una mica en aquesta línia. Per primera vegada, el setmanari francès mostra en portada un suposat membre de l'autodenominat grup terrorista Estat Islàmic, decapitant Mahoma. Mentre Mahoma diu al botxí que ell és el Profeta, aquest li respon que "calli" i que és "un infidel", mentre es disposa a decapitar-lo.

A diferència de la gran majoria de portades que s'han analitzat fins aquí, no hi ha cap fet concret que desencadenés la publicació d'aquesta primera plana. En certa manera, és un tipus de portada que recopila i incorpora elements que s'han anat veient des que *Charlie Hebdo* es va endinsar de ple en la sàtira amb l'islam el 2006. En primer lloc, hi apareix la caricatura del Profeta Mahoma, fet pel qual molts musulmans ja se senten ofesos. També hi apareix el factor violència, personificat en la figura del terrorista jihadista, encaputxat i disposat a decapitar un "infidel", pràctica habitual entre els membres de l'autodenominat Estat Islàmic.

La portada també pot donar peu a diverses lectures, tot i que en termes generals, la podem catalogar d'una portada extremadament ofensiva, ja que no només hi apareix Mahoma, sinó que, a més, el que sembla un terrorista jihadista es disposa a decapitar-lo. Però això no significa que el missatge sigui islamòfob. Aquestes són algunes de les interpretacions que se'n poden fer:

- Des del punt de vista de la revista, hi ha un missatge que s'expressa de forma implícita i que consisteix en una condemna de la violència i les morts provocades pels membres d'Estat Islàmic. La figura de Mahoma il·lustra de forma exagerada i irònica fins a quin punt els atacs d'aquest grup terrorista són injustificats i acaben matant membres de la pròpia religió, que ells consideren infidels.
- Hi ha un altre missatge implícit que no seria islamòfob. La portada també està donant a entendre que les víctimes d'Estat Islàmic són, majoritàriament, els propis musulmans. A diferència del discurs habitual a Europa, que assenyala els terroristes jihadistes com una amenaça per a Occident, la portada desacredita aquesta creença no fonamentada i mostra una realitat: Les principals víctimes de l'integrisme musulmà són els propis musulmans. Segons apunta "Global Terrorism Database", el 87% dels atemptats des del 2000 s'han produït en països amb majoria musulmana (citat a Picazo, "Atentados yihadistas"). La portada estaria utilitzant Mahoma per il·lustrar-ho.

- A continuació, hi ha una altra lectura més literal de la portada. Segons el tipus d'emissor, pot ser que es consideri que s'està mostrant un islam violent i repressiu contra tot aquell considerat "infidel". Per tant, en aquest cas la portada estaria generalitzant.
- L'ús del terme "infidel", però, descarta aquesta generalització i demostra que la crítica està focalitzada en els terroristes jihadistes. Segons ISIS, ells maten tots els infidels per tal de poder formar el califat. Així doncs, la portada estaria atacant només els terroristes jihadistes i situant els musulmans majoritaris com a víctimes de l'integrisme.

Es tracta d'una portada amb un missatge polisèmic i la interpretació final dependrà del receptor i els seus coneixements, creences i capacitats d'interpretació. Però tot i l'aparent intencionalitat ofensiva de situar Mahoma a punt de ser decapitat, la portada és crítica amb els terroristes i no pas amb tot l'islamisme. Tot i aquest missatge, la situació de Mahoma a punt de ser decapitat resulta extremament ofensiva i podria considera-se islamofòbia només pel dibuix.

La novel·la 'Soumission'

Charlie Hebdo #11		
Data	Gener 2015	
Titular	Les prediccions del mag Houellebecq	
Descripció	En aquest cas hi apareix l'autor del llibre 'Soumission', Michel Houellebecq, caricaturitzat com un mag. La portada va encapçalada pel títol "Les prediccions del mag Houellebecq". L'escriptor va dues prediccions: 1. El 2015 perdo les dents... 2. El 2022 faré el Ramadà.	
Context	La portada va dedicada a l'escriptor Michel Houellebecq després del seu llibre 'Soumission', on planteja la victòria d'un partit musulmà a les eleccions del 2022 a França i pinta un país al límit de la guerra civil. Paradoxalment, la portada va ser el número previ a l'atemptat que es va produir a París el 7 de gener del 2015 contra el setmanari. Això va provocar que l'autor marxés del país i frenés la difusió de la novel·la.	
Missatge	Implícit no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Houellebecq ha fet unes prediccions sobre la França del futur.	- Hi ha un escriptor anomenat Houellebecq. - Hi ha una França del futur.	Les prediccions de Houellebecq són molt poc creïbles.	Houellebecq no té cap tipus de credibilitat com a escriptor.

Just abans que es produís el fatídic atemptat contra *Charlie Hebdo*, el setmanari va situar en portada l'escriptor Michel Houellebecq. L'autor havia iniciat la promoció de la seva novel·la "Submissió" -la traducció literal de la paraula "islam"-, en què de forma fictícia presentava una França immersa en el caos a causa de l'ascens al poder d'un candidat musulmà. El propi autor qualificava aquest escenari de poc probable, ja que "els musulmans s'haurien de portar bé entre ells per fer-ho possible".

Arran de la publicació del llibre, diverses organitzacions musulmanes el van portar als tribunals al·legant que havia insultat les seves creences religioses i havia incitat a l'odi racial. Ell, però, va explicar que no menyspreava els musulmans sinó la seva religió, perquè de la mateixa forma que el cristianisme i el judaisme, està "basada en textos d'odi". El jutge va optar per arxivar el cas (El Diario.es, "Houellebecq").

La portada situa com a protagonista el polèmic autor i el vesteix de mag. Sota el titular "Les prediccions del mag Houellebecq", el setmanari francès augura de forma irònica que "el 2015 perdrà les dents" i que "el 2022 farà el Ramadà". Es tracta d'una portada en to irònic en què *Charlie Hebdo* critica un escriptor que ha estat acusat d'islamofòbia. En aquest cas, doncs, la publicació posa en el punt de mira un personatge que ha rebut crítiques per fer comentaris en contra dels islamistes francesos. Aquesta és una mostra de que, en aquest cas, *Charlie Hebdo* es posiciona en contra d'una figura acusada de tenir una ideologia islamòfoba.

La lectura que es fa de la portada és una crítica clara al vaticini que fa Houellebecq a la seva novel·la. El missatge evidentment no és islamòfob, sinó que fa sàtira sobre el plantejament de l'escriptor. La portada, tot i que no tracta cap tema directament relacionat amb l'islamisme a la vida real, sinó que fa referència a una novel·la de ficció, és una mostra de que *Charlie Hebdo* es posiciona en aquest cas en contra d'un escriptor acusat de ser islamòfob com Houellebecq i, de forma indirecta, fins i tot a favor de l'islam.

L'atemptat contra Charlie Hebdo

Charlie Hebdo #12		
Data	Gener 2015	
Titular	Tot està perdonat	
Descripció	Mahoma, sobre un fons verd, sosté una pancarta on s'hi pot llegir "Jo sóc Charlie". Al mateix temps, se li escapa una llàgrima de tristesa.	
Context	És la primera publicació del setmanari després de l'atemptat que van protagonitzar els germans Kouachi contra la seu de la revista, deixant 12 morts.	
Missatge	Polisèmic / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
- Mahoma dóna suport a <i>Charlie Hebdo</i> per l'atemptat ("Je suis Charlie"). - Tot està perdonat.	- S'ha produït un atemptat contra <i>Charlie Hebdo</i>. - Mahoma existeix. - Charlie Hebdo perdona els atemptats.	Tots els musulmans (representats en la figura de Mahoma) haurien de donar suport a Charlie Hebdo.	- Els musulmans, tot i les diferències ideològiques amb <i>Charlie Hebdo</i>, s'haurien de posicionar en contra de la violència i desmarcar-se així dels extremistes. - Aquells que no donin suport a <i>Charlie Hebdo</i> són considerats integristes pel setmanari francès.

El 7 de gener del 2015 *Charlie Hebdo* va patir la resposta més dura i devastadora des que el febrer del 2006 publicqués les caricatures de Mahoma. El setmanari francès va patir un atemptat terrorista que va deixar més d'una desena de morts, entre els quals bona part del seu consell editor: "Charb", director de la revista; "Cabu", dibuixant de Mahoma a la portada del 2006; "Wolinski", un dels fundadors de la revista; i "Tignous", un dels pilars del setmanari.

Només una setmana després de l'atac, *Charlie Hebdo* va tornar amb una nova publicació el dimecres 14 de gener del 2015. La tirada va superar els 60.000 exemplars habituals amb escriure i es va enfilar fins als 3 milions. En un dels exemplars més històrics de la capçalera satírica, els dibuixants no es van voler mossegar la llengua. La portada, novament provocadora, era

protagonitzada de nou pel profeta Mahoma plorant, sostenint un cartell amb el lema “Jo sóc Charlie” i el titular “Tot està perdonat”.

L'edició la van elaborar a la seu del diari *Libération*, que va acollir els companys del setmanari francès després de l'atemptat. La decisió de tornar representar Mahoma en portada la van justificar de la següent forma des de *Charlie Hebdo*: “El nostre Mahoma només és un bon homenet que plora, un simple dibuix per mirar el món amb distància, perquè ‘Charlie’ consisteix precisament en això, en prendre distància. I sí, jo sóc ‘Charlie’, jo sóc poli, jo sóc jueu, jo sóc musulmà i també sóc ateu” (Ara, “Charlie”).

Quant a l'anàlisi de la portada, queda palès que no hi ha cap element que pugui suscitar una intencionalitat islamòfoba, més enllà del fet de dibuixar el Profeta que, com ja s'ha comentat, no està permès segons els islamistes. No obstant, sí que es poden fer diverses lectures de la portada:

- Que Mahoma subjecti el cartell de suport a *Charlie Hebdo* (“Je suis Charlie”) convida tots els musulmans a solidaritzar-se amb la revista i a condemnar la violència per sobre de qualsevol dissidència o opinió contrària a les portades habituals de la revista. És com un missatge que ve a dir: “Si els musulmans realment condemneu la violència, ara heu d'estar al costat de *Charlie Hebdo*”, més enllà d'ideologies.
- Alguns musulmans podrien interpretar-ho també com una provocació el fet que Mahoma subjecti el cartell i pensar: “per què hem de ‘ser *Charlie Hebdo*’ si és una revista sempre hostil amb l'islam?”.
- El segon missatge que diu “Tot està perdonat” pot donar peu també a diverses lectures. Es pot interpretar des d'un punt de vista conciliador: és a dir, Mahoma representa tots els musulmans, per tant, si tots els musulmans condemnen l'atemptat dut a terme per una minoria extremista, “tot queda perdonat”.

El Jueves #13		
Data	Gener 2015	
Titular	-	
Descripció	A la portada, amb un fons negre i tota tenyida de sang, el bufó de <i>El Jueves</i> intenta dibuixar demanant auxili al crit de “Armas del siglo XXI, cerebros medievales, ¡socorro!”	
Context	Arran de l'atemptat terrorista que va patir la redacció de <i>Charlie Hebdo</i> , <i>El Jueves</i> li dedica una portada de suport.	
Missatge	Explícit no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Els terroristes que van atemptar contra Charlie Hebdo tenen una mentalitat medieval.	- Hi ha uns terroristes. - Hi va haver un atemptat contra Charlie Hebdo.	Els terroristes haurien d'adequar la seva concepció de la religió a l'actualitat.	El terrorisme jihadista és una forma equivocada d'entendre la religió.

Tal com ja va fer després que *Charlie Hebdo* publicqués noves caricatures de Mahoma el setembre del 2012, *El Jueves* es va tornar a alinear al costat de la capçalera francesa. El setmanari satíric va optar per una portada especial dedicada en la seva totalitat a l'atemptat contra *Charlie Hebdo*. Sobre un fons negre, la primera plana incorporava el nom de 'Charlie Hebdo' tacat de sang, sobreposat a l'habitual "El Jueves" a la part superior. També hi apareix el bufó, mascota de la revista, amb una expressió d'angoixa, dient "armes del segle XXI, cervells medievals; auxili!". La portada també incorporava un "Nous sommes Charlie".

En aquest cas, *El Jueves* condemna l'acte terrorista i lamenta que els encarregats de portar-lo a terme no tinguin una mentalitat d'acord amb el segle XXI. En el cas de *El Jueves*, el missatge va clarament dirigit als terroristes i no fa cap tipus d'assenyalament per qüestió de religió o raça. Se centra exclusivament en l'atac i aquelles persones que l'han provocat i se solidaritza amb els seus companys francesos. El missatge és explícit i no islamòfob.

Crisi dels refugiats

Charlie Hebdo #14		
Data	Setembre 2015	
Titular	La prova de que Europa és cristiana. Els cristians caminen sobre les aigües; els nens musulmans s'enfonsen.	
Descripció	En un paisatge de platja, hi apareix un home caracteritzat com un cristià, amb una corona d'espines i caminant per sobre l'aigua. Al seu costat, hi ha un nen cap per avall, enfonsant-se.	
Context	Crisi dels refugiats. Un nen kurd de tres anys, l'Aylan, va aparèixer ofegat a la platja de Bodrum, a Turquia. Precisament la caricatura utilitza la imatge del nen a la costa.	
Missatge	Polisèmic anti-islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT		IMPLÍCIT	
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
• Europa és cristiana.	• Hi ha un conjunt de països que formen el continent Europa. • El cristianisme és una religió.	• El cristianisme té poder a Europa.	• La hipocresia cristiana no és una solució a la crisi dels refugiats a Europa. • Les grans institucions europees polítiques i religioses no actuen per acabar amb la crisi dels refugiats.
• Els infants musulmans s'enfonsen i els cristians caminen sobre l'aigua.	• Hi ha musulmans. • Hi ha cristians.	• Els musulmans que han d'emigrar dels seus països no reben l'ajuda dels cristians.	

La crisi de refugiats en què està actualment immersa tota Europa ha estat també un dels temes més recurrents en els darrers anys. Com no podia ser d'una altra forma, *Charlie Hebdo* també se n'ha fet eco en algunes de les seves caricatures. La gran majoria de persones que han hagut de deixar els seus països a causa de conflictes bèl·lics professen la fe islàmica.

Un dels episodis que més va commocionar l'opinió pública durant un dels punts àlgids de l'arribada de refugiats a Europa va ser una fotografia que va recórrer tots els mitjans de comunicació. En l'instantània, s'hi podia veure un nen kurd d'uns tres anys, mort i cap per avall en una costa turca. El principal debat, a banda del drama dels refugiats, va girar entorn la publicació o no de la imatge, per temes d'ètica periodística. *Charlie Hebdo* va aprofitar el debat per reproduir l'escena a la seva manera i en to de denuncia.

En la caricatura que va fer pública la revista satírica, s'hi podia veure el nen ofegant-se al costat d'un cristià caminant per sobre de la superfície del mar. "Els cristians caminen sobre les aigües, els infants musulmans s'enfonsen", diu la vinyeta sota el títol "La prova de que Europa és cristiana".

Lluny de tractar-se d'una caricatura islamòfoba, que al final és la qüestió que ocupa aquest treball, el dibuix té un missatge clar de crítica contra el cristianisme. En canvi, hi ha una defensa d'un dels col·lectius "vulnerables" o que estan en minoria a Europa, que són els musulmans. *Charlie Hebdo* contraposa el domini del cristianisme amb la situació d'inferioritat dels musulmans a Europa i ho reflecteix a través de la imatge de l'Aylan i la crisi dels refugiats. Novament, es tracta d'una imatge que contradiu parcialment la hipòtesi inicial del treball. Però contradiu sobretot el pensament generalitzat de que la publicació francesa és islamòfoba per antonomàsia. Si bé és cert que la caricatura pot ser considerada de mal gust i pot arribar a ferir els sentiments de determinades persones per haver utilitzar una imatge que va resultar xocant arreu del món, es transmet un missatge reivindicatiu perquè Occident reaccionï davant una crisi humanitària tan important i un missatge també en contra de la demagògia cristiana.

Per tant, entenem que la caricatura, tot i l'aparent mal gust pel fet d'utilitzar la imatge d'un nen refugiat mort (per això s'ha catalogat com a "ofensiva"), precisament dona sentit a la imatge i la converteix en un missatge de denúncia:

- Contra l'immobilisme d'Europa amb la crisi dels refugiats.
- Per la situació de vulnerabilitat dels musulmans a Europa.
- Contra el cristianisme i la situació de poder a nivell europeu i, en certa manera, per la hipocresia de promulgar valors d'integració i pau per una banda i no reaccionar al drama dels refugiats per l'altra.

Atemptats de París a la Sala Bataclan

Charlie Hebdo #15		
Data	Novembre 2015	
Titular	Ells tenen les armes. Què se'n vagin a la merda, nosaltres tenim el xampany!	
Descripció	Un jove apareix bevent xampany amb el líquid que se li escapa per diversos orificis al llarg del seu cos, reproduint ferides de bala.	
Context	El setmanari va difondre aquesta portada després dels atemptats simultanis que es van produir a París el 13 i 14 de novembre del 2015, entre els quals destaca el de la Sala Bataclan.	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
• Ells tenen les armes i nosaltres el xampany.	• Hi ha terroristes jihadistes (ells). • Hi ha armes. • Hi ha un nosaltres que pot referir-se a els dibuixants de <i>Charlie Hebdo</i> o a tothom en contra dels atemptats.	• Els jihadistes tenen les armes per atemptar i difondre la por.	• Tot i els atemptats, <i>Charlie Hebdo</i> seguirà fent sàtira.

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
• Ells tenen les armes i nosaltres el xampany.	• Hi ha un govern (ells). • Hi ha una premsa (ells). • Els dibuixants de <i>Charlie Hebdo</i> (nosaltres). • Tothom en contra dels atemptats (nosaltres).	• El govern i la premsa fan servir aquest poder (=armes) per generar un discurs de la por.	• El discurs de la por generat des del govern i la premsa no provocarà autocensura en la revista.

Només uns mesos després de l'atac contra la revista satírica *Charlie Hebdo*, París va ser novament objectiu dels terroristes jihadistes. Aquest cop, es van produir un seguit de sis atemptats més o menys simultanis en diversos punts de la ciutat, que van deixar més de 130 víctimes. Un dels punts on es van produir més morts va ser la sala Bataclan, on una vuitantena de persones van perdre la vida.

La capçalera francesa es va fer ressò d'uns esdeveniments que va viure de primera mà amb una nova portada que no va deixar a tothom content. La primera plana de *Charlie Hebdo* mostrava un jove en actitud festiva, bevent xampany, mentre reivindica que "ells tenen les armes; a la merda, nosaltres tenim el xampany!". L'home apareix representat amb forats pel cos, simulant els impactes de bales, que deixen escapar el cava per tot arreu i a pressió. Tot sobre un fons vermell, en clara al·lusió a la violència dels atemptats.

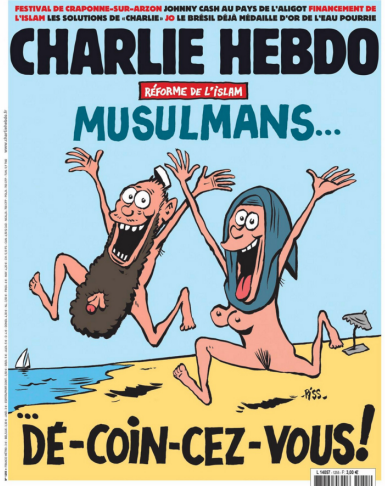
La portada, més que tenir una voluntat d'ofendre els musulmans, és una forma d'afrontar amb humor els nefastos actes que s'acabaven de produir a París. En definitiva, una forma de treure ferro i de reivindicar la pau i la felicitat en contraposició amb aquells que es dediquen a matar civils per una causa que, segons els terroristes, és justa. Com va passar amb la portada posterior a l'atac contra el setmanari, en aquesta ocasió tampoc es produeix cap tipus de generalització.

En un editorial, el director de la publicació, "Riss", va dir que "ja imaginaven que als atemptats del gener els seguirien d'altres" i esperava que "no els caiguessin a sobre com una espasa de Dàmocles". El dibuixant també animava tots els parisencs a "no cedir davant la por i la resignació", perquè aquesta és, deia, "l'única resposta als terroristes enfront al terror inútil creat per la premsa i el govern". Finalment, "Riss" també va fer referència a l'islam: "S'ha convertit des de fa 20 anys en un camp de batalla on els radicals volen exterminar els no creients i sotmetre a la força als moderats", en al·lusions als islamistes fanàtics (Garfias, "Champán").

El missatge és polisèmic i no islamòfob, ja que pot donar peu a diverses lectures però en cap cas cap es podria considerar islamòfoba:

- Hi ha un ells (“ells tenen les armes”) que es pot llegir de diverses maneres. En primer lloc, un “ells” que fa referència als terroristes jihadistes culpables dels atemptats. Però anant una mica més enllà i recuperant la declaració del director “Riss” després de publicar la portada, pot tractar-se d’un “ells” que es refereix al govern i una premsa que utilitzen els atemptats per perpetuar por i terror i així poder manejar la societat amb aquesta doctrina de la por. En aquesta segona interpretació, el concepte “armes” no seria tan literal i seria més figurat. S’entén l’arma com aquell qui té poder.
- El mateix passa amb el “que se’n vagin a la merda”. L’expressió va dirigida al mateix grup de persones a què fa referència “l’ells”. Tal com s’ha comentat en el punt anterior, es tracta d’un “ells” que pot tenir múltiples interpretacions.
- A continuació, hi ha un “nosaltres” que també té un marge ampli d’interpretació. Es pot referir als propis dibuixants de *Charlie Hebdo*, transmetent un missatge amb el xampany de que els atemptats no provocaran autocensura en la revista. Es pot referir també a totes aquelles persones que condemnen els atemptats i, per tant, el missatge del xampany aniria més en una línia de “cal combatre aquesta por fent vida normal”.

Es prohibeix el burquini a Cannes

Charlie Hebdo #16		
Data	Agost 2016	
Titular	La reforma de l’islam. Musulmans... desinhibiu-vos!	
Descripció	La portada mostra una parella musulmana despullada en una platja. La dona manté el vel posat, mentre que l’home porta una llarga barba.	
Context	Aquesta imatge es publica després que l’alcalde de Cannes prohibís l’ús del burquini.	
Missatge	Polisèmic islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
• Els musulmans s’han de desinhibir arran de la prohibició del burquini a les platges.	• Hi ha musulmans. • Les musulmanes porten vel. • Els musulmans porten barba.	• La prohibició del burquini no provocarà que els musulmans deixin de banda les seves tradicions.	• L’islamisme imposa alguns costums com l’ús del vel en les dones.

La decisió de l'alcalde de Cannes, David Lisnard, de prohibir l'ús dels burquins a les platges va derivar en una nova portada de *Charlie Hebdo* que no va ser rebuda amb bons ulls des dels sectors musulmans. El setmanari francès va presentar una primera plana on s'hi podia veure un paisatge de platja amb una parella de musulmans saltant d'alegria. Ambdós despullats: l'home, amb una barba ben llarga i la dona, només amb el burquini. La portada va acompanyada del titular "La reforma de l'islam. Musulmans... desinhibiu-vos! ".

Per tal d'ampliar el context encara més, cal dir prohibició del burquini va ser una decisió presa en calent, precedida per l'atemptat de Niça, en què un camió va atropellar desenes de persones durant la celebració del Dia Nacional de França, el 14 de juliol del 2016. La portada del setmanari satíric parisenc va desencadenar noves amenaces via Facebook.

La publicació mostra el seu rebuig a la decisió de l'alcalde però d'una forma irònica i fent servir el doble sentit. Tenint en compte que els musulmans tenen una cultura més puritana que evita mostrar el cos en excés, sobretot entre les dones, la burla de *Charlie Hebdo* no va ser massa ben rebuda en el món musulmà. Novament, el missatge és polisèmic:

- El setmanari també pretén mostrar una contradicció. Per una banda anima els musulmans a "desinhibir-se" com a forma de protesta per la prohibició del burquini, però a la vegada *Charlie Hebdo* pretén il·lustrar que es musulmans mai podrien arribar a fer-ho per qüestions de religió. Per això utilitza l'exageració amb el nudisme i per això també el dibuix manté alguns dels trets més característics dels musulmans com és el cas de la barba en els homes i el vel en les dones.
- Així doncs, *Charlie Hebdo* aprofita aquesta portada per representar l'islamisme com una religió contrària a que es mostri el cos. És una crítica també a la imposició d'algunes peces de roba com és el cas del burquini, o la barba en els homes.
- S'entreveu també un missatge de crítica a l'ús de símbols religiosos en llocs públics. Aquesta és una de les crítiques habituals dels defensors del laïcisme extrem, com és el cas de *Charlie Hebdo*.

Com s'ha vist, es tracta d'una portada que transmet diversos missatges i que, en el cas d'aquest, últim, es podria considerar com una portada que pretén mostrar un islam retrògrada, massa centrat en aspectes que la revista considera trivials com seria la imposició de determinades peces de roba, sobretot en la dona. I un islam també incapaç d'evolucionar. Aquest precisament és un dels punts que Santiago Alba Rico considera que són propis de pensaments islamòfobs. Apunta Alba Rico que consisteix en mostrar l'islam com una "unitat negativa inassimilable". L'última de les paraules, "inassimilable", fa referència precisament a aquesta "impossibilitat de negociar amb ells". Segons aquest punt de vista, "els musulmans són ontològicament incapaços d'incorporar-se a 'la corrent central' de la història i assumir els valors occidentals". En definitiva, "l'islam és una presó vitalícia de la qual no hi ha escapatòria possible" (Alba Rico, 2015: 54). Perfectament es pot interpretar aquesta portada com un reflex d'aquest plantejament.

A més, Alba Rico considera que una prohibició com la que va fer l'alcalde de Cannes és una pràctica habitual del fonamentalisme laïc: "Les parets d'una escola no poden admetre identificacions parcials o sectàries; però el pit i el cap d'un nen tenen molt poca autoritat social. (...) Una cosa és oposar-se a la islamització de l'espai públic i una altra és impedir que els individus decideixin sobre el valor simbòlic d'un signe indumentari" (Alba Rico, 2015: 81-82).

Atemptats amb camió a Niça, Berlín i Jerusalem

Mongolia #17		
Data	Gener 2017	
Titular	Elegido personaje del año: Camión yihadista	
Descripció	La portada de la revista anuncia el premi de personatge de l'any 2016 per "un camió jihadista". Ho acompanya de frases com "¡Feliz año 1438!" o "Vuelven las cruzadas (pero ahora desde el otro lado)... ¡y nosotros en el medio!". El camió porta inscripcions com "La religión es mi camino", "Hasta el infinito y más allá" o "Apartaos, herejes"	
Context	Fa referència als últims atemptats perpetrats per Esta Islàmic, en què s'ha fet ús de vehicles per atropellar gent i causar més danys. És el cas per exemple dels atemptats de Niça (juliol 2016), Berlín (desembre 2016) o Jerusalem (gener 2017).	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
L'atropellament amb camions és la nova forma que té l'ISIS per atemptar contra civils a Europa.	- Hi ha atemptats que s'han fet amb camions. - Hi uns extremistes musulmans denominats ISIS.	Els terroristes jihadistes tenen una concepció equivocada de la religió.	L'integrisme musulmà és qui està al darrere dels atemptats.
Els atemptats jihadistes són les noves croades cristianes.	- Hi ha atemptats jihadistes. - Hi va haver unes croades cristianes.	Els atemptats jihadistes maten tots aquells que consideren com a heretges.	Els extremismes religiosos en general provoquen morts i desgràcies.

En tractar-se d'una revista amb una vida molt més curta que les altres dues, *Mongolia* no va estar immersa en cap dels episodis de les caricatures de Mahoma. A més, a diferència de *El Jueves* i *Charlie Hebdo*, aquesta publicació és mensual i per tant ha de concentrar molts més temes en cada entrega. La primera portada protagonitzada per algun episodi relacionat amb l'islam data del gener del 2017. En aquesta ocasió, *Mongolia* va iniciar l'any nomenant com a personatge de l'any un camió.

Analitzant el context i els antecedents, es fa palès que el camió representa el vehicle utilitzat pels terroristes jihadistes en els últims atemptats realitzats a Europa. Al llarg del 2016, Niça i Berlín van ser dues de les grans ciutats afectades per aquest tipus d'atacs per atropellament de vehicles pesants. A Niça, almenys 84 persones van perdre la vida durant la celebració de la festa nacional francesa, el 14 de juliol. Un camió va envestir totes les persones que es va trobar pel camí en un passeig marítim ple de gent. Unes setmanes més tard, el 19 de desembre del 2016, dotze persones van morir també atropellades per un camió a Berlín, durant la celebració d'una fira nadalenca. Finalment, a principis de gener del 2017 es va produir un nou atropellament a Jerusalem, que va acabar amb la mort de quatre soldats israelites. Així va presentar la portada la revista:

“Cada any a la revista Mongolia escollim els personatges de l'any, i durant aquest gener la nostra redacció s'ha pronunciat: la llista era ben complexa, que si la ‘minipimer’ de les Campos, que si l'espàtula de Bertín Osborne, que si el ‘puro’ de Mariano... Al final, per unanimitat menys un vot, hem decidit que el personatge de l'any és el camió que els terroristes d'ISIS van conduir a Niça, Berlín i Jerusalem. Tunejat amb les millors adhesius, aquest vehicle de gran tonatge ens promet un 2017 amb un vaivé d'emocions per a la societat occidental” (Mongolia, “Camión ISIS”).

Pel que fa a l'anàlisi de la portada, cal dir primer com a qüestió de forma que *Mongolia* té un estil diferent al de la revista francesa i el setmanari amb seu a Barcelona. No hi ha dibuixos ni caricatures, sinó hi predominen les imatges i dissenys fets a ordinador. La portada conté diversos elements que caldria enumerar i explicar per tal de poder interpretar-ne el significat:

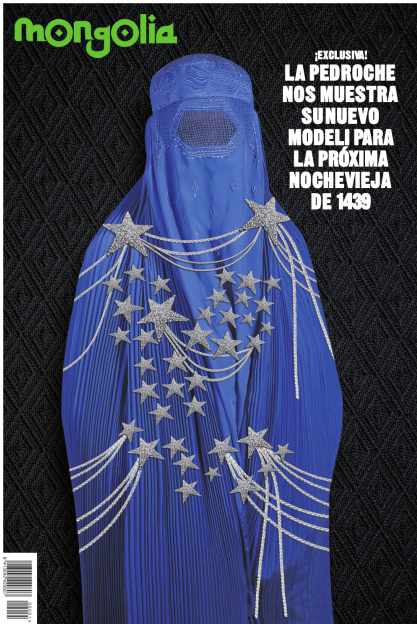
- Segell que acredita el camió com a personatge de l'any on s'hi pot llegir: “Escollit personatge de l'any, camió jihadista; gira mundial, 2017”.
- Camió: el vehicle pesant ocupa bona part de l'ample i alt de la portada. De color vermell, està ubicat en posició frontal i té diverses inscripcions que s'exposen a continuació.
- “La religió és el meu camí”: la primera de les inscripcions del camió.
- “Fins l'infinit i més enllà”: una segona inscripció amb lletra més petita.
- “Aparteu-vos, heretges”: una tercera inscripció encara amb lletra més petita.
- Text que acompanya el camió: “Feliç any 1428! Tornen les creuades (però ara des de l'altra banda... i nosaltres al mig!).”

La portada, en primer lloc, situa el camió com una de les “armes” més habituals utilitzada pels terroristes jihadistes a l'hora d'atemptar en ciutats europees. De forma satírica i fent servir el recurs de la ironia, *Mongolia* atorga el premi a personatge de l'any al camió, en una clara intenció de mostrar que aquest tipus d'atacs s'ha incrementat en els últims anys.

En segon lloc, s'inclou una referència explícita al jihadisme (“camió jihadista”) que revela la portada parla d'aquelles persones que han comès els atemptats i en cap cas generalitza. Pel que fa a la resta d'inscripcions del camió, la més gran de totes relaciona la religió (islamisme) amb els jihadistes. Aquí hi podria haver una doble interpretació. Per una banda, es pot interpretar que la revista pretén culpar l'islam establint una relació causa-efecte entre aquells que professen l'islam i els atemptats. També es pot interpretar que el camió fa referència als terroristes jihadistes i que la frase “la religió és el meu camí” la diuen ells; en aquest cas, no hi hauria una generalització. A més, les frases “aparteu-vos heretges” i “fins a l'infinit i més enllà” es relacionen amb la concepció extrema que tenen els terroristes de l'islam.

Un dels preceptes principals de la concepció fonamentalista de l'islam és que cal eliminar tots aquells enemics de l'islam, els anomenats “infidels”, que tant pot ser qualsevol persona que professi una religió diferent com també els propis musulmans que no comparteixin la idea de l'ISIS en la seva gran majoria.

La portada amb el camió té un missatge polisèmic però que en termes generals no és islamòfob. Es fa ús de la ironia per ridiculitzar les mentalitats dels terroristes jihadistes i la seva forma d'entendre la religió. El fet de nombrar personatge de l'any el camió podria arribar a resultar ofensiu per a aquells que patissin els atemptats de primera mà (familiars, amics o coneguts de víctimes), però es tracta d'un missatge irònic que no busca l'ofensa sinó més aviat posar en evidència els plantejaments retrògrades (“Feliç any 1428”) dels terroristes. Aquesta frase és una forma d'acostar els atemptats jihadistes al públic espanyol, amb una al·lusió a les creuades cristianes. És una forma de relacionar l'integrisme islamista amb les croades cristianes, per una raó evident de que el públic majoritari de *Mongolia* és espanyol i podrà entendre el missatge de forma més clara a partir d'un fet més proper. Es fa un paral·lelisme entre les dues situacions amb conceptes com el d'heretge o infidel i amb una idea comuna en els dos casos de “matar els infidels”.

Mongolia #18		
Data	Gener 2017	
Titular	¡Exclusiva! La Pedroche nos muestra su nuevo modelí para la próxima Nochevieja de 1439	
Descripció	Sobre un fons negre, hi apareix una dona completament tapada amb una túnica blava i una mena de vel que li cobreix tot el cap. El vestit és blau i amb estrelles platejades.	
Context	Contraportada de principis d'any que fa mofa dels vestits que porta la presentadora Cristina Pedroche a les campanades de cap d'any, sempre envoltats de polèmica per les seves transparències.	
Missatge	Polisèmic islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Les dones musulmanes vesteixen d'una forma molt tapada.	- Hi ha dones musulmanes. - Els seus vestits cobreixen gairebé tot el cos.	La forma de vestir de les dones musulmanes és un costum antiquat.	L'islam imposa un seguit de codis com la forma de vestir (vel) que no són propis d'una religió del segle XXI.
El vestit de Pedroche de Cap d'Any va ser criticat per les transparències.	- Hi ha un vestit de Pedroche. - El vestit tenia transparències.	Si Pedroche porta un vestit típic musulmà ningú el criticarà.	- La indumentària musulmana és un tema tabú i no admet la crítica. - En una societat del segle XXI les transparències són motiu de crítica però no la indumentària musulmana.

Una altra secció dins de la revista feia broma amb la polèmica del vestit de cap d'any de la presentadora Cristina Pedroche, que ens els últims anys ha portat uns vestits que han generat moltes reaccions a les xarxes a causa de les transparències. Precisament arran d'això, *Mongolia* presenta una dona completament coberta per un vestit blau (burca) que també tapa la cara i deixa només una reixeta a l'alçada dels ulls, habitual entre dones musulmanes. I ho acompanya del següent text: "Exclusiva! La Pedroche ens mostra el seu nou 'modeli' pel proper Cap d'Any de 1439". Així ho va explicar la pròpia revista:

“Com que no ha agradat a la dreta ni a l'esquerra, el vestit de Pedroche es va convertir en la qüestió nacional. No ho serà l'any que ve, ja que la Cristina apareixerà embotida al sac radical musulmà que, de ben segur, farà les delícies dels més timorats i dels que defensen el respecte a les religions. Si ella decideix vestir-se així el 1439, per què no?” (Mongolia, “Camión ISIS”).

En aquest cas, el missatge dona peu a diverses lectures, tot i que hi ha una idea troncal en què es critica la imposició de determinades peces de roba per part de l'islam. Hi ha un primer missatge fa servir la crítica de les transparències del vestit de Pedroche per, de forma irònica, presentar un vestit totalment oposat per l'any següent. En certa manera, és una portada que té moltes similituds amb la portada de *Charlie Hebdo* #16.

Però la revista va més enllà de la polèmica amb Pedroche. L'editorial diu que el nou vestit serà per la nit de Cap d'Any del 1439 i titlla el burca de “sac radical musulmà”. Hi ha, doncs, una crítica a les tradicions i costums musulmans, concretament a la forma de vestir de les dones. Un costum que des de *Mongolia* titllen d'antiquada per una banda, i de radical per l'altra. Es fa una defensa del laïcisme i es mostra una postura contrària a la imposició d'aquest tipus de roba a les dones musulmanes.

Sobre l'ús del vel, Alba Rico comenta que “el feminisme occidental oblida que el ‘marc’ al qual diem islam alberga desenes de països i situacions diferents que utilitzen mitjans semblant per expressar significats no només diferents sinó contradictoris entre si” (Alba Rico, 2015, 85):

“A l'Àrab Saudita el vel és la marca de foc al llom d'una bèstia, el ferro de l'esclavitud, la imposició brutal d'un wahhabisme irracionalista que les potències occidentals inclouen entre els ‘règims moderats’. El cas de Tunísia abans del 2011 era molt diferent: allà on era el fals ‘laïcisme’ el que reprimia, engarjolava i silenciava, on la indumentària occidental de la classe mitja alta solia anar acompanyada d'aculturació, acomodament, indiferència amb els problemes del món i col·laboracionisme amb el règim, el vel declarava al contrari *una presa de consciència* i un desafiament polític assumit lliure i a vegades heroicament” (Alba Rico, 2015: 86).

Segons Alba Rico, “defensar la prohibició o abolició del vel com una condició de l'alliberació femenina en el món àrab i musulmà (o entre els immigrants de les nostres ciutats europees) és en aquests moments perillós; és gairebé com pretendre que, per tal d'alliberar les dones musulmanes de la tirànica superstició de la virginitat, cal enviar alguns aguerrits marins a que les violin als 16 anys” (Alba Rico, 2015: 91). I afegeix: “Ni podem reivindicar el vel sumàriament, com una diferència cultural postmoderna, ni podem convertir el vel, també sumàriament, en una expressió de l'horror medieval en què viu l'islam” (Alba Rico, 2015: 91).

Una de les testimonis que documenta Alba Rico comenta que per a elles, “el vel és una elecció estratègica mitjançant el qual s'*humanitzen*, es converteixen en subjectes de raó, audibles i

influents”. És la única possibilitat que tenen de participar a la vida pública, transformar la societat i canviar també als homes. “Pensem en un futur en el qual podrem sortir, parlar i fer política sense el vel. Però per treure’ns el vel primer ens l’hem de posar”, sentència (Alba Rico, 2015: 89-90).

És una qüestió de deixar-los temps: “El feminisme occidental oblida a vegades que les seves conquestes -encara insuficients- van ser el resultat d’un procés secular llarg i esgotador; (...) i oblida que el ‘marc’ que anomenem islam imposa també un tempo, uns marges, unes fronteres -ideològiques i culturals- però que no es poden superar d’un salt. No es pot volar i hi ha una certa arrogància etnocentrista en *no voler donar-los temps*” (Alba Rico, 2015: 85).

Es podria considerar que aquesta crítica que fa la portada contra alguns costums musulmanes podria tenir un transfons islamòfob, ja que relaciona el fet de vestir amb burca a un costum arcaic pròpia del segle XVI i radical, ignorant el paper real d’aquesta indumentària en l’islam. *Mongolia* també reivindica la crítica legítima a l’islam i a la indumentària femenina. A l’editorial diu que “si Pedroche vesteix el ‘sac radical musulmà’ l’any següent, ningú ho criticarà”.

L’atemptat de Londres

Mongolia #19		
Data	Juny 2017	
Titular	La mierda de ISIS ya llega a Abbey Road	
Descripció	A la portada hi surt per una banda un disc de vinil on s’hi pot llegir “The End”. A sota, hi ha reproduïda la famosa caràtula de The Beatles creuant un pas de zebra a Abbey Road, però en aquest cas són atropellats pel que seria una furgoneta cometent un atac terrorista. Ho acompanyen amb la frase “Todos somos Beatles”.	
Context	Aquesta entrega de la revista surt publicada en un moment que s’han produït diversos atemptats d’Estat Islàmic a Europa, però el més recent va ser el de Londres (pont de Londres i Borough Market), que va deixar onze morts (entre els quals hi ha els tres terroristes) i es va produir per atropellament i arma blanca.	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
La merda d'ISIS ha arribat a Abbey Road.	- ISIS ha atemptat a Londres. - El que fa ISIS és una merda.	ISIS mata indiscriminadament sense raó ni un objectiu clar.	- El fanatisme religiós és el problema. - Els objectius d'ISIS no tenen cap tipus de sentit.

En una nova entrega el juny del 2017, *Mongolia* va tornar a situar en portada un atemptat protagonitzat per ISIS. L'atac es va produir el 3 de juny a Londres al Borough Market i al pont de Londres. Els tres atacants, que també van ser abatuts, van matar vuit persones per atropellament i apunyalament. *Mongolia* va dedicar la portada a aquest tema. A través d'aquest fragment de l'editorial podem entendre la intenció de la revista:

“Si els Beatles visquessin anirien a per ells. Aquests idiotes ens prohibirien l'‘Abbey Road’ i l'‘Àlbum Blanc’. Des de *Mongolia* no entenem molt be per què els caps de perxa fanaticoreligiosos tan de tendència s'acarnissen directament contra els vianants, els transports públics, les aglomeracions mediterrànies, les grans superfícies i la música que se'ns posa de moda. No tenim ni idea de qui és Ariana Grande, ni sabíem qui eren els ‘Eagles of Death Metal’ fins que van aparèixer en primera plana de tot el món pels atemptats esquizoïdes d'aquests cap boigs”.

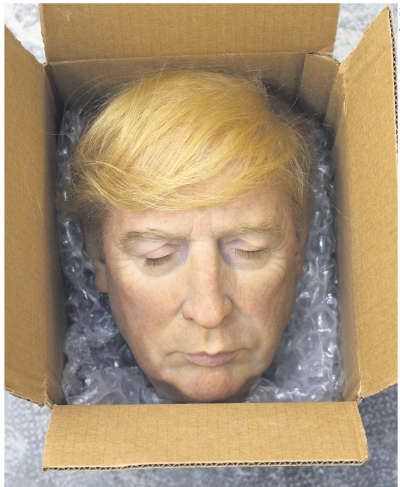
“Nosaltres preferim ni entrar en el seu més enllà (en minúscules), a part de ser molt *marichulo* ens resulta molt poc creïble. Potser hauríeu d'anar més a dalt, resoldre el problema directament amb aquells que us tiren bombes cada dia, trucar a la porta d'un despatx, prendre-us un cafè, o un té, carregar-vos a pals entre vosaltres, a porta tancada i lluny nostre. Com més lluny, millor. Parin *freaks*, no hi ha una altra vida, no hi ha més enllà! Qui els ha explicat aquest disbarat? Algú des del més enllà? O uns quants *crazys* des del més aquí? Gaudeixin dels cinc minuts que els han tocat per puta casualitat i deixeu-nos gaudir dels cinc minuts que ens han tocat a tota la resta” (*Mongolia*, “Abbey Road”).

“Abbey Road” va ser el nom de l'onzè àlbum de la banda britànica The Beatles. La portada, reproduïx la caràtula de l'àlbum, on s'hi poden veure els quatre membres de la banda creuant per un pas de zebra. El grup va decidir anomenar l'àlbum amb el mateix nom dels estudis on estaven gravant el disc, els estudis d'EMI a Abbey Road. En aquest cas, però, *Mongolia* incorpora una furgoneta blanca atropellant els quatre Beatles mentre creuen el pas de zebra. A la part superior de la portada, hi apareix un disc de vinil on s'hi pot llegir “The End”. La revista va titular la portada amb “La mierda de ISIS ya llega a Abbey Road” i va incorporar també un “Todos somos Beatles”.

El fet de situar un grup de música famós com els Beatles és una forma que utilitza la revista satírica per tal de transmetre la idea de que ISIS ataca sense contemplacions. Per tant, *Mongolia*

fa servir els Beatles només com a “excusa” per condemnar els atacs de l'autodenominat Estat Islàmic. Hi ha un missatge contra els culpables dels atemptats, contra la seva concepció fanàtica de la religió i contra algunes creences que des de *Mongolia* consideren un “disbarat”, com per exemple creure que hi ha un “més enllà”. En paraules d'un dels directors de la revista, “a *Mongolia* hi ha ‘religiofòbia’”.

El missatge que transmet la portada està exempt d'islamofòbia, ja que va clarament destinat als grups religiosos fanàtics que duen a terme aquests atemptats indiscriminats contra civils. Però si que es tracta d'un missatge polisèmic que pot tenir diverses lectures. *Mongolia* reivindica amb aquesta portada que ISIS faci una guerra que ningú els ha declarat però sobretot que no involucrin en aquesta lluita tots aquells que no en volen saber res. La utilització dels Beatles en portada s'ha d'entendre com una forma d'il·lustrar el tipus d'atemptats que fan els terroristes jihadistes. Uns atacs sense sentit, sense un objectiu clar, difícils d'entendre. Però uns atacs que, a la vegada, busquen zones concorregudes per tal de poder tenir més ressò. Per això, “si els Beatles estiguessin vius, serien objectiu d'Estat Islàmic”, com també ho són els estadis de futbol, concerts, atraccions turístiques...

Mongolia #20		
Data	Juny 2017	
Titular	isisPrime now	
Descripció	El cap de l'actual president dels Estats Units, Donald Trump, apareix en una caixa de cartró i envoltat de plàstic protector. Ho acompanyen un codi de barres i les paraules isisPrime now, imitant el disseny del servei Premium d'Amazon.	
Context	Es tracta d'una contraportada que es va publicar al mateix temps que Trump aprovava una llei per limitar l'entrada als Estats Units de determinats països, la gran majoria musulmans.	
Missatges	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Donald Trump decapitat en una caixa d'Amazon propietat d'ISIS.	ISIS ha decapitat Donald Trump.	Trump és considerat infidel pels jihadistes per la seva islamofòbia.	La prohibició de Trump als musulmans ('muslim ban') no afavoreix la bona convivència.

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Donald Trump decapitat en una caixa d'Amazon propietat d'ISIS.	ISIS ha decapitat Donald Trump.	Ja que ISIS mata tants innocents, almenys podria matar Donald Trump.	Donald Trump és islamòun mal president pels Estats Units.

L'any 2017, el president Trump va tirar endavant unes ordres executives per prohibir l'entrada de determinades nacionalitats als Estats Units, la majoria països amb majoria de musulmans. Arran d'aquesta decisió, *Mongolia* situa Trump com una víctima dels terroristes jihadistes per la seva ideologia contrària a la immigració i els seus atacs constants a la religió musulmana. La imatge juga amb el servei Amazon Prime, que facilita enviaments de forma més ràpida, i el rebateja amb el nom d'"isisPrime Now". Per tant, la revista només fa referència als membres d'ISIS com a violents i no generalitza amb tots els musulmans. No hi ha, doncs, una voluntat de transmetre un missatge islamòfob, sinó que més aviat el missatge va destinat a la figura de Donald Trump i la seva concepció dels musulmans com una religió enemiga.

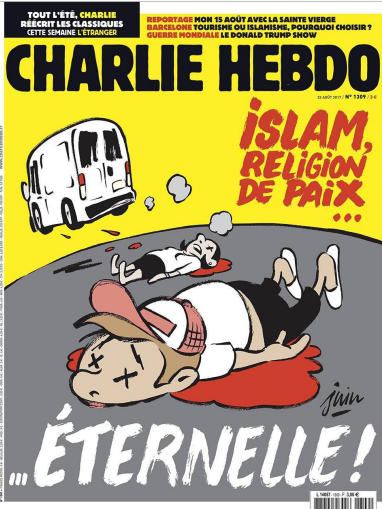
A la contraportada hi apareix el cap de Trump dins d'un paquet de l'empresa d'enviaments Amazon. El missatge és força ambigu. La intenció de *Mongolia* tant podria ser fer un humor més superficial amb el terrorisme d'ISIS, el fet que no els agradi Trump i l'auge d'Amazon i el seu servei prime o, anant una mica més enllà, hi podria haver també una voluntat també de mostrar rebuig al veto a l'entrada de països musulmans als Estats Units aprovat per Trump. La imatge, tot i tractar-se d'un personatge públic i poderós com Donald Trump, és d'un humor força punyent i fins i tot es podria interpretar amb la següent suposició: "ISIS, ja que fa atemptats i mata tanta gent innocent, almenys que mati amb algun sentit".

[Els atemptats de Barcelona i Cambrils](#)

Després de diversos atemptats en diverses ciutats europees importants com París, Berlín, Niça, Londres o Brussel·les, Estat Islàmic va atemptar contra la població civil catalana en dos atemptats que van tenir lloc el dia 17 d'agost i la matinada del 18 d'agost de l'estiu del 2017. El primer atac es va produir el 17 d'agost a la tarda. Al voltant de les cinc de la tarda, una furgoneta va recórrer en ziga-zaga la Rambla de Barcelona, des de Canaletes fins a la Rambla dels Caputxins, envestint tot el que es va trobar pel camí. La matinada d'aquell dia, a Cambrils, cinc membres d'ISIS van atropellar diversos vianants en topar-se amb un control dels Mossos d'Esquadra. El balanç final va ser de 24 persones mortes, entre els quals 8 terroristes.

Aquest és l'únic fet a partir del qual s'analitzaran portades de les tres revistes. Les dues espanyoles, per proximitat, van situar l'atac en portada. Però també ho va fer *Charlie Hebdo*, com ha fet habitualment amb qualsevol atac protagonitzat per terroristes jihadistes. A continuació

hi ha les portades del setmanari satíric francès *Charlie Hebdo*, la portada de *El Jueves* i la portada de *Mongolia*, juntament amb una imatge addicional.

Charlie Hebdo #21		
Data	Agost 2017	
Titular	Islam, religió de pau... eterna	
Descripció	La primera plana de la revista mostra dues persones mortes a terra sobre dos bassals de sang, després de ser atropellats per una furgoneta que fugí al fons.	
Context	Es publica després dels atemptats de Barcelona i Cambrils dels dies 17 i 18 d'agost del 2017.	
Missatge	Polisèmic islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
L'islam és una religió de guerra.	- Hi ha l'islam. - L'islam promou fer la guerra.	L'atemptat de Barcelona s'ha fet en nom de tot l'islam.	L'islam és el problema.
L'islam és una religió que promet la pau eterna per aquells que morin i/o maten en nom seu.	- L'islam promet la pau eterna. - Hi ha morts en nom de l'islam.	Tots els islamistes estan a favor d'aquesta concepció de l'islam.	

En la seva línia habitual, *Charlie Hebdo* va tractar sense cap tipus de filtre emocional els atemptats de Barcelona i Cambrils. Sobre un fons groc i gris, la revista va situar un portada dos cadàvers ensangonats, amb la furgoneta blanca al fons fugint. I juntament amb les caricatures, un text: "Islam, religió de pau... Eternal!". Aprofitant l'atemptat de Barcelona, el setmanari va introduir una reflexió en forma d'editorial, en què denuncia que cada vegada es parli menys de l'islam en relació amb els atemptats comesos en el seu nom:

"Desde el 7 de gener de 2015 [atemptat contra *Charlie Hebdo*], un treball de propaganda ha aconseguit distreure els nostres esperits i dissociar aquests atemptats de tota qüestió religiosa. Avui, ningú es qüestiona el paper de l'islam a la ideologia de Daesh. El rentat de cervell ha aconseguit fer-nos admetre que el 'fet religiós' no ha de discutir-se. Se'ns imposa, i els que gosen qüestionar-ho són tractats de anticlericals primaris d'una altra època".

“Cada vegada que els fonamentalistes musulmans cometen delictes, es construeix un cordó sanitari al seu voltant per desvincular-los de l'islam i evitar la crítica de Mahoma. Aquesta comoditat és l'obsessió de la nostra societat consumista, que evita que pensem en totes aquelles preguntes incòmodes que arruïnen les nostres vides” (Riss, “Autruches”).

La portada envia un missatge força evident. Hi ha un missatge que generalitza, ja que fa referència a tot l'islam. La caricatura i el missatge vincula tots els musulmans amb l'atemptat de Barcelona. A més, utilitza l'atemptat per etiquetar l'islam com una religió violenta. Tot i que no sol ser el més habitual, la lectura de la portada admet una sola interpretació que va directament lligada amb el que *Charlie Hebdo* reivindica en l'editorial que complementa la portada.

Tot i que es fa ús de la ironia, això no suposa que el missatge quedi més encobert. Tot i que el titular és “islam, religió de pau eterna...”, cal entendre aquest missatge de forma conjunta amb el dibuix i el context. Tot i així, es poden interpretar dos missatges que, tot i ser els dos són de tall islamòfob en fer una generalització injustificada de l'islam, no diuen exactament el mateix:

- Hi ha un primer significat que deriva d'entendre el titular com un titular irònic. Com a receptor del missatge, s'entén el titular com una referència directa a tots aquells que defensen que l'islam és una religió de pau. *Charlie Hebdo*, amb aquesta portada i aprofitant l'atemptat de Barcelona, contesta a aquesta gent de forma irònica, insinuant que l'islam, de religió de pau no en té res.
- Hi un segon significat que, de fet, es complementa amb l'anterior però que implica anar una mica més enllà. Per tal de comprendre aquesta segona interpretació, cal parar especial atenció a la paraula “eterna”. La paraula ens està dient que l'islam és una religió en què aquelles persones que la professen han de morir primer, per després tenir accés a la pau eterna. Segons aquest plantejament no estaríem davant d'un titular irònic, sinó un titular que enfront al missatge “islam religió de pau”, *Charlie* afegeix “eterna”, per corroborar que, efectivament, l'islam et promet la pau eterna una vegada t'has immolat. Aquesta consideració cobra encara més sentit quan es veu que clarament la revista dona una importància especial a la paraula “eterna”, que ocupa un espai considerable de la primera plana.

Per completar l'anàlisi de la portada, s'ha cregut pertinent incorporar algunes de les opinions de dibuixants que s'han entrevistat per aquest treball. Per exemple, Guille Martínez-Vela, director de *El Jueves*, considera que es tracta d'una portada que “sí que és humor, però que li sembla poc encertada per imprecisa”. Martínez Vela defensa que allò que diu *Charlie* no és veritat: “Una cosa és ISIS i l'altra és l'islam i això és un fet, simpatitzem o no amb l'islam”. I afegeix: “De fet, la majoria de víctimes d'ISIS són altres musulmans, no hi ha un bàndol musulmà que mati els que no són musulmans”. Com a conclusió, el dibuixant de *El Jueves* comenta que “l'islam és la religió de les víctimes d'ISIS, moltes d'elles civils musulmans pacífics”.

Edu Galán, de la revista *Mongolia*, no creu que sigui del tot desencertada: “Aquesta portada utilitza l’humor negre per (de)mostrar que no es pot dir que l’islam és una religió de pau; de fet, no l’és, com totes les religions”. Segons Galán, és “incompatible no acabar a hòsties amb gent que defensa que un Déu és el veritable i altra gent que defensa tot el contrari”. Finalment, el dibuixant Jaume Capdevila “KAP” opina que per a ell la portada “és sàtira, una sàtira ferotge, irritant i conflictiva, però sàtira”.

Pel que fa al sector musulmà, la *youtuber* Ramia Chaoui considera “que no és gens encertada”. El que més li sembla que no és fidel amb la realitat és el titular: “Sentència i posa en el punt de mira una comunitat innocent, crea divisió i bàndols”. I afegeix: “*Charlie Hebdo* justifica les seves portades amb la llibertat d’expressió per continuar fent diners a través del mal gust, la polèmica i el morbo”. Per la seva part, Asmae Marouan considera que “això passa per culpa d’unes persones psicòpates que actuen d’aquesta manera pensant-se que matant aniran al Paradís, cosa que no és certa perquè l’islam nega absolutament suïcidar-se i matar persones innocents”. Marouan cre que “potser per ells [els musulmans fonamentalistes] no és ofensiva, però per aquells musulmans que seguim fil per randa la nostra creença, fereix la sensibilitat”.

El Jueves #22		
Data	Agost 2017	
Titular	Barcelona somos todos	
Descripció	A la portada hi apareixen uns castellers de diverses ètnies, religions i procedències amb la Sagrada Família l’estàtua de Colom al fons. També hi apareix el llaç de “No tenim por!”	
Context	L’atemptat de Barcelona i Cambrils del passat agost del 2017.	
Missatge	Explícit anti-islamòfob	

EXPLÍCIT		IMPLÍCIT	
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Tots som Barcelona.	- Tothom es solidaritza amb Barcelona. - Barcelona fa referència als atemptats de La Rambla i Cambrils.	Cal estar units davant l’amenaça terrorista.	Cal evitar sucumbir al terror i a la por, que és el que volen els terroristes.

Si *Charlie Hebdo* va ser fidel al seu to habitual després de l’atemptat de Barcelona, *El Jueves*, mogut possiblement per la proximitat i l’empatia amb els fets, va rebaixar el seu humor habitual

per presentar una portada atípica, conciliadora i més aviat d'homenatge a les víctimes i a la ciutat i no de crítica.

Així va presentar la revista satírica aquesta portada: “El terrorisme ha colpejar la ciutat. I encara que el primer impuls és cedir a la por o a la ràbia, no els donarem aquest gust als terroristes. La portada de la setmana és un missatge d'amor a la ciutat i als seus habitants, una reivindicació a la identitat multicultural de Barcelona i un crit ferm i clar: “No tenim por! ¡No tenemos miedo!”.

L'objectiu d'haver seleccionat aquesta portada, no és tant l'anàlisi del discurs, sinó la possibilitat de poder-la comparar amb la de *Charlie Hebdo* i posar sobre la taula alguns aspectes han provocat la creació de dues portades tan diferents sobre el mateix esdeveniment. El caricaturista Jaume Capdevila “KAP” ho explica a continuació: “La nostra vinculació emocional amb la imatge és diferent que la del públic francès, ja que parla de l'atemptat a Barcelona i per nosaltres és més proper que per ells”. Segons KAP, “segur que la sensació de dolor dels catalans va ser menor que la dels francesos amb l'atropellament de Niça i amb l'atemptat de la Rambla passa a l'inversa”.

A banda de la vinculació amb els fets, KAP també considera que un altre condicionant són l'emissor i el receptor del missatge: “Amb la portada de *Charlie Hebdo*, és important tenir clar que tant l'emissor com el receptor és el públic francès, cosa que condiciona tot l'acte comunicatiu. Nosaltres tenim accés al missatge, però és com si escoltéssim un fragment de conversa pel carrer: en el fons no va dirigit a nosaltres i, per tant, ens perdem una part del missatge”. Probablement per aquesta raó, *El Jueves* va determinar que, com que s'adreça a un públic espanyol, era més adequat fer una portada amb un missatge de solidaritat amb Barcelona. I pel mateix motiu, *Charlie Hebdo* va considerar més rellevant carregar contra l'islam que no pas fer una portada amb un missatge d'ànim pels barcelonins.

El propi director de *El Jueves* explica que el fet de no publicar una portada crítica amb l'islam va generar critiques contra ells: “Molta gent ens va dir que havíem estat massa bones persones i ens va demanar que hauríem d'haver fet una portada com la de *Charlie*, en contra de l'islam. És com si després d'un atemptat d'ETA se'ns demanés que féssim una portada contra els bascos. Veritat que seria absurd? (Bé, el cert és que la gent que ens va demanar una portada contra l'islam segurament era la mateixa gent que, efectivament, després d'un atemptat d'ETA ens demanaria una portada contra tots els bascos)”.

Mongolia #23		
Data	Setembre 2017	
Titular	Lo de Las Ramblas fue ETA	
Descripció	La primera plana mostra un muntatge amb la cara d'Aznar amb un mocador que li tapa el cap i una barba llarga com si fos musulmà. Just a sota, més en petit, hi apareix Eduardo Inda, també representat amb una indumentària musulmana i barba.	
Context	La revista <i>Mongolia</i> recorda les mentides que Aznar, juntament amb altres líders polítics com Tony Blair, van dir durant la guerra d'Iraq per justificar-la. I ho fa amb un to irònic, posant en boca d'Aznar que el culpable de l'atemptat de Les Rambles és ETA. El periodista Eduardo Inda, caricaturitzat com un líder polític musulmà, hi afegeix "Y lo de Cambrils Veneçuela".	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Segons Aznar, l'atemptat de La Rambla va ser cosa d'ETA.	- Es va produir un atemptat a La Rambla de Barcelona. - Hi ha una banda terrorista anomenada ETA.	Els polítics busquen enemics perquè els convé des d'un punt de vista electoralista.	Els polítics intenten treure rèdit inclús d'un atemptat terrorista.
Segons Inda, l'atemptat de Cambrils va ser cosa de Veneçuela.	- Es va produir un atemptat a Cambrils - Veneçuela es refereix al règim polític.	Els periodistes interposen la seva ideologia al rigor.	Falta rigor periodístic a Espanya.

Si després de l'atemptat a la Rambla *Charlie Hebdo* es va mostrar inflexible amb el seu missatge contra l'islam i *El Jueves* va optar per llençar un missatge de pau i amor, *Mongolia* no va seguir la línia ni d'un ni de l'altre. La revista satírica va optar per fer sàtira dels atemptats, però centrant la crítica en les possibles reaccions a Espanya i no tant contra l'islam.

Mongolia va acompanyar aquestes la portada amb un comentari editorial:

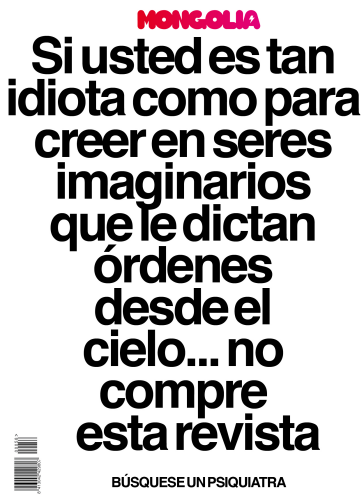
“El ‘Mongolia’ de setembre conté el que podria ser l’exclusiva més important de la seva anormal història. El president Aznar assegura que ETA podria estar al darrere dels atemptats de Barcelona. Si ja ho va assegurar una vegada, per què no podrien ser dues vegades? José María se sincera amb nosaltres i fins i tot ens ensenya els seus abdominals a prova de bombes”.

Des de la revista deixen de banda l’islam i focalitzen la sàtira en la figura d’Aznar. El que va ser president del govern espanyol entre el 1996 i el 2004 ja va mentir d’una forma similar a la de la portada de *Mongolia* quan el 2003 va tirar endavant la guerra d’Iraq juntament amb Tony Blair i George Bush. Llavors, Aznar va justificar al guerra perquè semblés que intentaven solucionar el conflicte (segons va revelar l’informe Chilcot”). I després de l’atac de l’11-M a Madrid, Aznar també vincular ETA amb el terrorisme islamista.

Mongolia ironitza amb la figura d’Aznar i presenta una entrevista en portada amb el president. La figura d’Aznar ocupa bona part de la plana. Apareix amb barba amb el mocador representatiu dels homes musulmans envoltat per una diadema negra al voltant del front. Aznar afirma que “L’atac de la Rambla el va fer ETA”. A la part inferior hi apareix el periodista Eduardo Inda, també amb indumentària musulmana i barba, que afegeix una puntualització a la frase d’Aznar: “l’atac de Cambrils, Veneçuela”.

La portada ironitza sobre dues figures lligades als poders d’Espanya i presenta diversos missatges, tot i que cap de caràcter islamòfob:

- Sobre Aznar, *Mongolia* ironitza amb la fixació que ha tingut Aznar amb ETA i aprofita l’atac de Barcelona fet per Estat Islàmic per posar en boca del president que els culpables havien estat ETA. És un missatge que busca ridiculitzar Aznar i també el poder polític en general, que sovint s’aprofita de les tragèdies per sembrar la por i treure’n benefici electoral o tirar endavant determinades mesures que només seran ben vistes en un context de terror.
- Sobre Eduardo Inda, la intenció és semblant. Inda és un periodista molt lligat als poders de l’Estat i caracteritzat per una ideologia de dretes i conservadora. *Mongolia* ironitza novament sobre la possibilitat que Inda culpi Veneçuela de l’atac a la Rambla. Veneçuela s’ha vinculat en algunes ocasions amb el finançament de Podemos i és un tema que ha estat molt tractat per Inda. Més enllà d’Inda, *Mongolia* també critica la falta de rigor del periodisme espanyol en general.

Mongòlia #24		
Data	Setembre 2017	
Titular	Lo de Las Ramblas fue ETA	
Descripció	Si usted es tan idiota como para creer en seres imaginarios que le dictan órdenes desde el cielo... no compre esta revista. Búsquese un psiquiatra.	
Context	En aquest cas la imatge és completament minimalista. Fons blanc i un text que ocupa tot l'ample i alt de pàgina amb el títol.	
Missatge	Polisèmic no islamòfob	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Els terroristes jihadistes que obeeixen ordres d'un ésser imaginari haurien d'anar al psiquiatra.	- Hi ha terroristes jihadistes - Els terroristes jihadistes actuen en nom d'un ésser imaginari.	Els terroristes jihadistes estan bojos per justificar els atemptats en el nom d'Al·là.	El fonamentalisme religiós no porta enlloc.
Aquells que creuen en éssers imaginaris que els dicten ordres són idiotes i necessiten un psiquiatra.	- Hi ha gent que creu en éssers imaginaris. - L'ésser imaginari fa referència a un déu.	- Creuen en un déu és d'idiota. - Creure en un déu és de boig. - Aquells que professen una religió en base a les ordres d'un Déu imaginari estan bojos.	La religió no aporta res de bo i anul·la la capacitat crítica.

La segona de les imatges presenta un missatge textual sense dibuixos ni grafismes, però transmet un missatge que admet diverses interpretacions. També va acompanyada del següent editorial:

“Puja la medicació. Aquest podria ser el resum de la nostra contraportada. Puja la medicació, tu que ens acuses d'infidels i tu que ens acuses d'islamòfobs. Puja la medicació, tu que ens dius que tinguem collons amb Mahoma i tu que ens acuses de cristianofòbic. Puja la medicació, tu que ens expliques que et curen unes planten o que els teus fills no necessiten vacunes i tu que ens acuses de cobrar de les empreses farmacèutiques. En definitiva, puja la medicació. És a dir, drògat: encara estàs a temps de ser útil per a la societat”.

Tot i que el missatge de la portada sembla ser una crítica contra la religió i la gent que creu en un déu -“ésser imaginari” segons *Mongolia*- l’editorial que acompanya la contraportada va molt més enllà. El missatge transmet una idea principal: “no té sentit seguir unes creences en què s’obeeixen ordres d’un déu que no existeix”, però va molt més enllà d’això. És una defensa fèrria de la sàtira a tots els nivells, una defensa de la llibertat d’expressió i una defensa de poder fer humor de qualsevol tema.

No obstant, el missatge principal que surt en contraportada (“Si vostè és tan idiota com per creure en éssers imaginaris que li dicten ordres des del cel... no compri aquesta revista. Busqui’s un psiquiatra”), pel context dels atemptats jihadistes de Barcelona, van destinats de forma més particular als musulmans fonamentalistes que actuen en nom d’un “ésser imaginari” -Mahoma- i maten en nom seu. Però en termes generals, el missatge es pot extrapol·lar a totes les religions. Per tant, és un missatge polisèmic però que no té contingut islamòfob. La revista recomana “un psiquiatra” a aquelles persones que professen una fe basada en una figura suposadament imaginària. Indirectament, els titlla de bojós, però no deixa de ser una forma de criticar unes creences amb les quals la revista no hi està d’acord. Es tracta d’un missatge que, si bé pot resultar ofensiu per a molta gent, no s’ataca cap religió en general i la gent no té perquè sentir-se al·ludida.

[Tariq Ramadan, investigat per violació](#)

Charlie Hebdo #25		
Data	Novembre 2017	
Titular	La defensa de Tariq Ramadan	
Descripció	Hi apareix Tariq Ramadan caricaturitzat amb una erecció exagerada i dient que “ell és el sisè pilar de l’islam”. La revista afegeix de forma irònica un sisè pilar als cinc pilars de la religió.	
Context	<i>Charlie Hebdo</i> es fa ressò de la polèmica que envolta un dels líders musulmans més influents després de ser acusat de diverses violacions i abusos a dones. Arran de la portada, la revista va rebre amenaces de mort.	
Missatge	Polisèmic islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT	IMPLÍCIT		
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Tariq Ramadan és el sisè pilar de l'islam.	- L'islam té 5 pilars. - El sisè pilar de l'islam està representat amb l'erecció de la caricatura de Ramadan.	Les violacions són una pràctica habitual en l'islam.	L'islam és una religió masclista en què la dona és maltractada.

Tariq Ramadan és un dels grans líders socials dels musulmans. L'islamòleg va ser acusat el passat de violacions el passat octubre del 2017 i *Charlie Hebdo* no va perdre l'ocasió per fer humor arran de la notícia. Ramadan és una figura controvertida dins de l'islam. El suís és “admirat per alguns que el veuen com un punt necessari entre els musulmans i la modernitat i criticat per altres que el consideren un predicador que utilitza un doble llenguatge per transmetre un missatge radical” (Bassets, “Tariq Ramadan”).

En portada, *Charlie Hebdo* mostra una caricatura de Ramadan sobre un fons completament groc. L'intel·lectual es reivindica com el “sisè pilar de l'islam” a través d'una gran erecció. Més enllà del mal gust que pugui suposar veure la figura de Ramadan en una situació com aquesta, l'únic que fa la portada és ironitzar sobre la influència de Ramadan en l'opinió pública musulmana. El setmanari satíric connecta la causa per la qual està sent investigat amb la caricatura en què s'hi veu ell amb una prominent erecció. D'aquesta forma, *Charlie Hebdo* el reproduïx com una espècie de “màquina sexual” però també critica en certa manera tota aquella gent que el defensa per allò que és i obvia per allò que està acusat. De fet, Ramadan va entrar en presó preventiva i encara hi és, a l'espera del judici per les al·legacions de tres violacions.

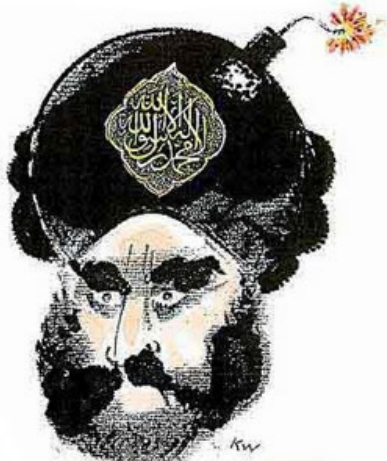
La portada va generar polèmica entre els musulmans i *Charlie Hebdo* va rebre amenaces de mort. El director de la publicació, Riss, ho va denunciar: “Amençar és un acte que està perseguit judicialment i que no està autoritzat ni al carrer, ni en un diari, ni enlloc”. Riss va dir que no era “acceptable” que els tractessin d'aquesta forma i que “hi havia una línia vermella que no es podia traspasar” (EFE, “Amenazas muerte”).

Com en algun altre cas (la portada #11 sobre Houellebecq), *Charlie Hebdo* no centra la seva crítica en la religió islàmica o algun grup musulmà en particular, sinó que, fa sàtira sobre uns fets que, en cas de provar-se certs, haurien de ser condemnats per tothom, sigui musulmà o no.

Hi ha diversos missatges que es poden extreure d'aquesta primera plana. En primer lloc, es pretén criticar que alguns sectors de l'opinió pública continuïn defensant Tariq Ramadan tot i les greus acusacions. Per altra banda, hi ha un missatge evident de condemna de les suposades violacions que va fer Ramadan. Però encara hi ha un missatge que, en part, insinua que els delictes que presumptament ha comès Ramadan són no només una pràctica habitual en l'islam,

sinó que són una pràctica inherent a l'islam, doncs els pilars de l'islam són sagrats i determinen cinc preceptes que tots els musulmans estan obligats a complir.

Les caricatures del 'Jyllands-Posten'

Jyllands-Posten #26		
Data	Setembre 2005	
Titular	(Es tracta d'una caricatura sense text)	
Descripció	Caricatura del Profeta Mahoma amb vestit amb una mena de turbant amb forma de bomba.	
Context	El diari danès <i>Jyllands-Posten</i> va publicar 12 caricatures de Mahoma. Aquesta va resultar ser la més polèmica de totes.	
Missatge	Explícit islamòfob / Ofensiu	

EXPLÍCIT		IMPLÍCIT	
Proposició	Pressuposició	Implicació	Implicatura
Mahoma porta una bomba per turbant.	- Hi ha una figura religiosa que és Mahoma. - Mahoma té un turbant-bomba.	Mahoma aposta per la violència	L'islam és una religió violenta.

Finalitza l'anàlisi de portades tornant als inicis del conflicte. Bona part del començament de la crisi de las caricatures de Mahoma va ser provocat pel diari danès *Jyllands-Posten* i la publicació de dotze caricatures del Profeta de l'islam. Tal com ja s'ha explicat en el marc teòric, la decisió del diari va provocar episodis violents per part de determinats grups musulmans i el suport a la llibertat d'expressió per part d'altres mitjans i alguns governs. De totes dotze caricatures, la que va crear més polèmica va ser la que ens disposem a analitzar a continuació. La caricatura mostra el rostre de Mahoma amb un turbant en forma de bomba sobre el cap.

El dibuix és senzill i no incorpora cap més missatge. La caricatura connecta dos dels conceptes més habituals en episodis islamòfobs com són la violència i l'islam. I ho fa a través del Profeta que representa tot el conjunt d'islamistes. De forma clara, doncs, el dibuix no només s'allunya de la realitat sinó que contribueix a perpetuar un missatge fal·laç que en cap cas representa el la diversitat de la comunitat musulmana.

El missatge, doncs, és explícit i vincula l'islam amb les armes i el terrorisme.

4.2. Què en pensen dibuixants i musulmans?

Un cop fet l'anàlisi de portades, en aquest apartat recuperem els objectius específics 2 i 3, que diuen el següent: Explorar la lectura que fa la comunitat musulmana d'aquestes tres publicacions i estudiar les concepcions sobre humor i minories ètniques (islam) dels humoristes. És a continuació, doncs, quan posem sobre la taula allò que opinen dibuixants i musulmans.

Tal com s'ha argumentat en el marc teòric, l'ofensa no pot ser considerada com la millor forma de mesurar si un missatge entra dins dels límits de la llibertat d'expressió, ja que depèn només d'aquella persona o aquelles persones que s'han vist ofeses. Per altra banda, també és molt complicat posar-se en la pell de l'humorista per saber si realment la seva intenció era ofendre o no. Ja que la qüestió dels límits de l'humor ha sigut una constant al llarg de tot aquest treball però difícilment quedarà esclarida amb les conclusions finals, s'ha intentat fer un recull de valoracions i reflexions per part de les dues parts més interpel·lades al llarg de tot l'estudi. Per una banda, el col·lectiu musulmà i, per altra banda, els dibuixants i caricaturistes. Les entrevistes s'han fet amb la intenció de completar l'anàlisi de les portades i posar sobre la taula reflexions i comentaris que ajudin a entendre els punts de vista tant dels emissors dels missatges humorístics com dels receptors dels mateixos.

El primer tema pel qual se'ls ha preguntat és la llibertat d'expressió i els seus límits. En una democràcia, aquest és un dels drets fonamentals i, tot i que hi ha uns límits des d'un punt de vista legal (calúmnia, injúria, delictes d'odi, apologia d'idees discriminatòries...), estem en un moment en què és molt fàcil difondre missatges i fer-los arribar lluny. Però també és molt més fàcil que la gent se senti ofesa. On estan els límits, doncs, de la llibertat d'expressió?

Segons el director de *El Jueves*, Guillermo Martínez-Vela, "la llibertat d'expressió consisteix en poder expressar tot allò que a un li sembli sense ser castigat pel govern". I a la vegada, diu, consisteix en "acceptar que el teu veí pugui dir coses que a tu t'horroritzin". Martínez-Vela apunta aquesta doble condició de la llibertat d'expressió: poder expressar-se amb llibertat però a la vegada acceptar comentaris desagradables dins d'aquest marc de llibertat. Pel que fa als límits, més enllà del marc legal, considera que es tracta d'una qüestió cultural: "Cada esfera de les nostres vides té els seus codis i no seguir-los pot portar a la incomprensió o al conflicte".

Per a Eduardo Galán, un dels fundadors de la revista *Mongolia*, "la llibertat d'expressió és la llibertat de difondre qualsevol tipus d'idees, tant les de caràcter informatiu com les de caràcter artístic". La llibertat informativa té els límits al Codi Penal, però l'artística, diu ell, "no hauria de tenir límits, però *de facto* els té, perquè està perseguida".

Un dels dibuixants referència del país, Jaume Capdevila "KAP", considera que la llibertat d'expressió no pot tenir límits: "Una societat moderna no és la que permet que tothom digui el

que vulgui, sinó la que és capaç d'acceptar que tothom digui el que vulgui". Però també considera que hi ha dos tipus de límits: "Hi ha les normes morals per tot allò que no s'accepta socialment i, pels delictes, hi ha el Codi Penal". I pel que fa a la sàtira, diu KAP que "no és més que un mitjà, una eina, una manera d'expressar idees que tampoc hauria de tenir límits".

Un altre dels temes que s'ha tractat és el fet d'exercir el dret a la llibertat d'expressió contra grups en una situació de vulnerabilitat. És el mateix fer sàtira del Rei que dels islamistes? El director de *El Jueves* considera que segueix sent llibertat d'expressió "independentment de que a algú li sembli bé o malament o moralment reprovable". Galán diu que el concepte de "grup de vulnerabilitat" es tracta d'un tema complicat: "No es poden criticar? No tenen creences aberrants com la comunitat gitana i el seu masclisme o el burca en algunes comunitats islàmiques?". I afegeix, "la llibertat de culte no implica que els cultes religiosos tinguin avantatges legals respecte a grups humans com els ideològics, polítics, etc. Que hi hagi llibertat de culte no implica que no es pugui exercir la crítica satírica a les idees religioses".

KAP, per la seva banda, també està d'acord amb la sàtira dels grups vulnerables: "Res no hauria de quedar exclòs de l'àmbit de la sàtira, però no cal satiritzar-los de forma gratuïta; atacar-los per ser el que són és una forma de racisme o xenofòbia". Però remarca: "La sàtira és una eina i, com totes les eines, es pot utilitzar bé o malament: si s'utilitza per fiscalitzar el poder, se'n fa un bon ús, però si es fa servir per fer mal a algú indefens, se'n fa un mal ús".

També hi ha un altre factor que provoca més reticència cap a la crítica per part dels sectors musulmans. Ho explica KAP:

"Venim d'una llarga tradició de sàtira anticlerical i la societat hi està més acostumada, fet que afavoreix que els humoristes estirin encara més els límits. L'islam com a objecte de la sàtira, a occident, és una cosa relativament recent i la resposta de l'islam a aquesta sàtira –que ni hi està acostumat ni comparteix la tradició cultural de la que prové la sàtira–, ha estat una resposta molt més vehement que a la que s'estava acostumat per part de les altres religions; ha complicat la situació, fent més gros el conflicte. D'aquí aquesta reticència creixent".

La islamofòbia està present en molts àmbits de la societat i l'àmbit dels mitjans de comunicació no en queda exempt. "Hi ha molt desconeixement de les diferents realitats dels països amb majoria musulmana i se solen posar tots els habitants en un mateix sac", diu Martínez Vela. "Els mitjans, en general, matisen poc i cauen en una simplificació que fomenta la ignorància, la qual pot acabar convertint-se en racisme, classisme, islamofòbia, masclisme...". Segons el seu director, *El Jueves* critica totes les religions en general però sobretot la catòlica, perquè és "la poderosa, la que professen els polítics i la que condiciona les lleis que ens acaben afectant a tots". Per a KAP, el fet de viure en un país d'una fortíssima tradició cristiana ha impregnat la societat d'una "pàtina de fòbia als enemics tradicionals del cristianisme: musulmans i jueus".

“La islamofòbia és la fòbia a tot aquell que cregui en l’islam. Nosaltres critiquem la idea religiosa en si i el fanatisme, però no odiem aquells que creuen en aquestes idees sempre i quan no les imposin per la força o a l’Estat”, explica Edu Galán. “Les carències de l’islam sí que són blanc de la nostra sàtira: l’acientifisme, el masclisme, l’homofòbia... Són molt perilloses i absurdes”.

Des de *El Jueves* reivindiquen el seu rol de denúncia del discurs de l’odi: “Ridiculitzem el discurs discriminatori dels sectors més reaccionaris i poderosos del país i aquesta és la nostra manera de combatre els valors que provoquen la islamofòbia, entre d’altres xacres. Ens burlem del discurs dels fatxes”, sentència Martínez-Vela.

En la qüestió de la sàtira religiosa, Martínez Vela ho té clar: “Quan fas sàtira sobre la ‘teva’ religió, estàs fent sàtira sobre la religió en general; quan fas sàtira sobre la religió de ‘l’altre’, es percep com un atac a l’altre. I sí aquest altre no té tan poder com tu, es percep directament com un abús”.

Un altre aspecte que ha condicionat molt l’anàlisi de les portades és la impossibilitat de saber les intencions del dibuixant per poder realment interpretar el significat de la portada. Martínez-Vela assegura que a *El Jueves* “intenten ser clars, sobretot en temes sensibles”, però que “malgrat tot, és gairebé imprescindible que el lector faci un esforç per entendre quina és la intenció de l’autor”. I ho reflecteix amb un exemple: “Si faig un acudit sobre xeics estiuejant a Marbella, algú ho podria interpretar com un atac a la comunitat musulmana mundial, les interpretacions són lliures, però no seria aquesta la meva intenció amb aquest acudit”, sentència Martínez-Vela.

Segons KAP, l’humor és només el canal. “El problema és el missatge, si un missatge és racista ho serà tant si s’expressa seriosament o en broma. La diferència és l’objectiu que hi ha rere la crítica, tant si és contra el rei com contra els musulmans”.

El fet que una religió sobrepassi els límits privats i entri dins de l’esfera pública dona arguments als humoristes per la crítica, ja que un dels pilars bàsics de les tres revistes que s’han analitzat és el laïcisme. KAP comenta que “es pot criticar l’islam perquè és una religió que vol anar més enllà de l’esfera privada de cada persona i vol determinar comportaments públics i polítics en determinades societats, de la mateixa manera que també ho ha fet el cristianisme”. Però matisa, “no es pot fer l’equivalència de terrorisme amb islam, tot i que hi hagi extremistes religiosos”.

L’anàlisi de les portades també ha posat de manifest que la sàtira va molt més enllà que el significat literal de les coses, cosa que és clau per entendre-la. “La sàtira opera en diversos nivells de lectura, no cal quedar-se amb la lectura literal, i sovint no es fa aquest esforç interpretatiu, el que, de nou, afavoreix el conflicte”, explica KAP. De forma similar, el director de *El Jueves* assenyala que sovint es confon la paròdia del discurs de l’odi amb el propi discurs de l’odi: “L’humor, quan més irònic, requereix d’un cert nivell de comprensió lectora”.

KAP sosté que la sàtira “a banda de necessitar una interpretació més enllà de la lectura literal, és un acte de comunicació en què hi ha diversos actors: emissor, receptor, missatge, canal i context”. Segons el caricaturista, cal tenir en compte tots aquests actors a l'hora d'analitzar el missatge humorístic. Qui són l'emissor i el receptor del missatge, quina és la vinculació emocional i proximitat amb els fets, etc.

La generalització és un dels principals indicadors de la islamofòbia. Tot i que per una qüestió de proximitat *El Jueves* no acostuma a situar l'islam al centre de les seves portades, Martínez-Vela assegura que no tenen una “mania particular” a l'islam i que les vegades que el critiquen ho fan “englobant totes les religions establertes, apel·lant al denominador comú que tenen totes”.

“És tan fàcil com enfocar la sàtira centrant-la en la figura dels jihadistes o en la part política del tema del terrorisme d'ISIS i Al-Qaeda, que en realitat és més important que la religiosa”. Quan es tracta de tragèdies com els atemptats, Martínez Vela comenta que “a vegades el millor és fer humor de denúncia i dol, apel·lant a l'esperança” (i posa l'exemple de la portada de *El Jueves* posterior a l'atac de Barcelona i Cambrils).

KAP es mostra també contrari a la generalització de l'islam: “No són un grup homogeni i, per tant, l'objecte de la meua sàtira no pot ser en els musulmans pel fet de ser musulmans, sinó per algun altre motiu que -equivocadament o no- cregui que ho mereixin”.

Pel que fa les caricaturitzacions de Mahoma, Galán, opina que dibuixar Mahoma és llibertat d'expressió: “Per suposat que ho és, només que no es fa prou perquè hi ha una gran manada de fills de puta que et pot matar a tu o, encara pitjor, a gent que no s'ho mereix”.

També és important distingir entre el que és la sàtira i el que és l'humor. Tant Guille Martínez-Vela com KAP fan referència a conceptes que normalment s'utilitzen indistintament de forma equivocada. “La sàtira a vegades no pretén fer riure, sinó formar un discurs de crítica des d'una determinada posició”, defensa Galán. “La sàtira té intenció crítica, mentre que la mofa, tot i que pot ser un recurs de la sàtira, no té intenció crítica”.

Segons KAP, “la sàtira és transgressora i utilitza l'humor per saltar-se algunes de les convencions socials més usuales, se li permet ser incorrecta i punyent; la sàtira ridiculitza, i la ridiculització permet qüestionar-se l'objecte satiritzat”. Pel dibuixant, “la sàtira comporta l'utilització de l'humor per aconseguir un objectiu que millori la situació social o política”. En canvi, “la befa busca la ridiculització gratuïta, un abús emprant els mecanismes de l'humor”.

En el cas particular de *Charlie Hebdo*, diu Edu Galán que “a vegades és un bon baròmetre per als humoristes fixar-se en quins col·lectius aplaudeixen determinats acudits: *Charlie Hebdo* és una revista que prioritza el laïcisme i l'anticlericalisme per sobre de moltes altres coses i en els últims

anys ha estat abanderada més per la dreta reaccionària i racista”. De forma similar, explica KAP que “el laïcisme ferotge de Charlie, que ataca i ha atacat amb virulència satírica totes les religions, es pot confondre amb islamofòbia –i de fet és aplaudit i encoratjat per islamòfobs–”. No obstant, matisa, “*Charlie Hebdo* és antirracista i no centra el seu atac en els practicants de la religió sinó en la pròpia religió”.

Tant Galán com KAP fan referència en el paràgraf anterior a un dels efectes probablement no desitjats que provoquen les portades de *Charlie Hebdo*. Un humor antireligiós que s’acaba convertint en ocasions amb islamòfob i que acaba rebent els aplaudiments de sectors de la dreta.

Des del sector musulmà, Ramia Chaoui, una *youtuber* amb gairebé 30.000 seguidors, considera que “el mal gust, les faltes de respecte i el fet de sembrar odi entre la ciutadania” són els límits de la llibertat d’expressió. Segons Chaoui, hi ha marge per fer humor sobre l’islam, però “sense caricaturitzar o retratar el profeta directament -cosa que no està permesa per nosaltres- i sense caure en falsedats o estereotips”.

Chaoui remarca que no està en contra de l’humor, sinó que “cal tenir més cura i prioritzar un humor intel·ligent que no caigui en estereotips molt arrelats però que sovint no són certs”.

Per la seva banda, l’activista Míriam Hatibi també creu que també es pot fer humor sobre l’islam. “Hi ha molts còmics musulmans que fan molt humor sobre l’islam sense caure en islamofòbia”, explica. Hatibi, però, assumeix que “en una societat que encara veu l’islam com a diferent i que no el coneix, és molt difícil fer humor sense crear un efecte negatiu ja que pot ser que aquella broma sigui l’únic que una persona arribi a conèixer sobre l’islam”. Abdellah El H’Jeouej “Abde”, graduat en màrqueting per la URL, considera que l’humor depèn del context: “La confiança que jo pugui tenir amb un amic que em comenti una broma o vulgui fer humor negre i ‘acudits de moros’ farà que m’ho prengui bé i sàpiga que no està actuant amb mala fe”.

Respecte a un dels temes més polèmics, el de les caricatures de Mahoma, Hatibi no creu que dibuixar Mahoma estigui fora dels límits de la llibertat d’expressió, ja que afirma que “qualsevol persona té dret a expressar o transmetre allò que pensa o vol, i si el que vol és transmetre un fet còmic utilitzant una figura coneguda, doncs també entra dins la llibertat d’expressió”. Però puntualitza que “això no treu que una part de la societat es pugui sentir ofesa.

La resta dels entrevistats musulmans, però, no veuen que hi hagi marge per caricaturitzar Mahoma dins la llibertat d’expressió. “Els que ho fan saben perfectament que és una grandíssima falta de respecte i un insult”, opina Mahi Idrissi, estudiant musulmà a Barcelona. Des de l’Associació de Dones Musulmanes a Catalunya (ADMAC) també fan referència al respecte i creuen que “no és llibertat d’expressió”. Asmae Marouan va una mica més enllà en l’explicació: “Mai en la història de l’islam s’ha donat a conèixer una imatge del nostre Profeta, per tant, qui ho

ha fet té una finalitat de ferir profundament els sentiments de tots els musulmans”. Marouan creu que es pot fer humor sobre l’islam, però “mai ferint o causant conflicte, cal ser conscients del destinatari dels missatges”. Segons Abde, la caricaturització del Profeta tampoc entra dins de la llibertat d’expressió: “A l’islam, creiem que expressar la figura de Mahoma és haram' (prohibit)”.

La *youtuber* Ramia fa una reflexió a través de la qual intenta explicar per què hi ha determinades reaccions amb les portades en què hi apareix representat Mahoma. “Crec que els cristians europeus tenen més assumida aquest tipus de crítica i una de les grans diferències és que per a nosaltres està prohibit representar la figura de Mahoma, mentre que al catolicisme no”. I afegeix: “Crec que és qüestió de temps que els musulmans també ens hi acostumem”. En aquest sentit, Marouan creu que una altra de les diferències és que a Espanya l’islam és “minoritari” i per això “fer humor per a poques persones és un atac de la majoria a la minoria vulnerable”.

Pel que fa a la presència de missatges islamòfobs, els musulmans entrevistats apunten principalment als mitjans de comunicació. Des de l’ADMAC reclamen que només es fan “notícies negatives sobre l’islam”. Mahi Idrissi creu que “es dona una mala imatge de l’islam i dels musulmans” i puntualitza que “tot i que molts atemptats els han fet persones que es fan dir musulmans, que per a mi no ho són, els mitjans reforcen la idea de que l’islam és així”. Abde creu que “aquelles portades que busquin crear o intensificar l’odi contra la religió són islamòfobes”.

Les reaccions a la portada de *Charlie Hebdo* posterior a l’atemptat de La Rambla de Barcelona són unànimement de rebuig. Segons Chaoui, la portada “no és gens encertada pel que fa al titular, perquè sentència i posa en el punt de mira una comunitat innocent”. La *youtuber* creu que això “crea divisió i bàndols”. Abde creu que hi ha dos motius pels quals la portada és ofensiva: “Primer, perquè l’escenificació de les víctimes és massa gràfica i amb les víctimes no es juga; segon, perquè culpa un altre cop més una gran religió amb milions i milions de practicants”.

Per la seva banda, Marouane creu que és ofensiva perquè “l’islam sí que és una religió de pau i sempre serà així, però per culpa d’algunes persones psicòpates es fan titulars així”. Les musulmanes de l’ADMAC tenen clar que la portada “apunta a l’islam i per tant a tots els musulmans, en lloc de culpar les persones culpables de l’atemptat”. Segons Idrissi, “resulta molt ofensiva tant pels musulmans, perquè vol donar a entendre que l’islam és igual a matança, com per les víctimes”.

Ramia Chaoui té clar com revertir aquesta situació i qui en són els principals responsables:

“Educant-nos tots, canviant el vocabulari (especialment els mitjans, els polítics, les persones públiques), obrint la ment cap a la idea de que hi ha diferents maneres de viure i entendre la vida, que no cal estar d’acord amb tot i que s’ha de respectar i facilitar l’exercici de les llibertats individuals de tothom”.

5. CONCLUSIONS I RESULTATS

5.1. Islamofòbia, humor i llibertat d'expressió

La percepció generalitzada que els mitjans de comunicació tenen de l'islam ha calat fons en la societat europea, provocant una opinió pública esbiaixada i estereotipada d'una comunitat la imatge de la qual està completament monopolitzada pels mitjans i els polítics. El discurs de l'*altre* cataloga l'islam com una religió "de segona" sota un punt de vista eurocentrista. Hi ha la concepció d'un islam monolític, homogeni, retrògrada, incapaç d'evolucionar i adaptar-se als "valors occidentals" i, sobretot en els últims anys, connectat amb el terrorisme.

La publicació de caricatures de Mahoma al diari *Jyllands-Posten* va marcar un abans i un després en el debat sobre els límits de la llibertat d'expressió i l'islam. Mitjans de comunicació i alguns polítics van aprofitar per reivindicar la legitimitat de publicar les caricatures del Profeta sota el marc de llibertats fonamentals, mentre que els musulmans ho van veure com una persecució i un gest deliberat amb la intenció de provocar i faltar al respecte de milions de musulmans.

A tot això, les revistes satíriques *Charlie Hebdo* i *El Jueves* van entrar al focus de la polèmica de ple, la primera publicant més caricatures del Profeta i la segona posicionant-s'hi a favor. La investigació d'aquest treball ha posat de manifest la dificultat de trobar un punt de convivència pacífica entre la llibertat d'expressió i l'ofensa. De fet, són dos conceptes que xoquen pel fet que acceptar la llibertat d'expressió també suposa acceptar comentaris desagradables. Ni humoristes deixaran d'incomodar, ni les persones que se senten ofeses ho veuran com actes de llibertat d'expressió. Diuen que l'humor fa riure fins que un passa a ser l'objecte de l'humor. Es tracta, doncs, d'un debat interminable que deixa qüestions sense respostes clares: Fins a quin punt és acceptable la sàtira de col·lectius vulnerables? L'ofensa pot servir per decidir quan un missatge és islamòfob o no? Té límits, l'humor?

Més enllà d'aquestes incògnites, hi ha missatges que, ja sigui mitjançant la sàtira, l'opinió o la informació, construeixen concepcions que no s'adeqüen amb la realitat i, el que és pitjor, poden desencadenar en episodis violents -encara que molts no estiguin justificats- o reforçar una visió contaminada d'un islam clarament vulnerable a Europa.

La proliferació d'atemptats comesos pels anomenats terroristes jihadistes a Europa ha cridat també l'atenció de les revistes satíriques. *Charlie Hebdo*, per raons de proximitat, sí que ha estat sempre més avesat a parlar de qüestions relacionades amb l'islam. Però en el cas de *El Jueves* i *Mongolia*, els atemptats i l'amenaça del terrorisme ha suposat també la incorporació de l'islam com un nou tema de sàtira.

Assumint que sempre hi haurà opinions discordants entre musulmans i dibuixants, és evident que els extrems no ajuden a solucionar el conflicte. Ni és acceptable un laïcisme radical i intolerant amb les religions d'una forma esbiaixada i allunyada de la realitat, ni tampoc és acceptable que l'islam s'aixoplugui sota l'argument de la islamofòbia per tal de censurar qualsevol crítica cap a la religió. La religió, com la política i les elits, té les seves mancances i les seves virtuts i és un camp que alberga molts agents a tot el món. Per tant, doncs, és comprensible que sigui objecte de sàtira.

Entrant de ple en l'anàlisi, partíem de la hipòtesi de que hi ha islamofòbia en les portades de tres revistes satíriques de referència als seus països. Com a primer titular, no es pot afirmar que això sigui cert.

Si alguna cosa ha quedat clara després de l'anàlisi de les portades és que el llenguatge humorístic és un llenguatge simplificat, que normalment no explica el conflicte. No obstant, hi ha una sèrie de condicionants -les intencions de l'emissor, el tipus de receptor, el context, etc.- que ajuden a interpretar el missatge de forma més clara. Tot i així, la gran majoria de missatges requereixen d'una feina d'interpretació complexa consistent en l'extracció de proposicions explícites i implícites amb l'objectiu d'arribar a una lectura (o unes lectures) el més fidel possible amb la portada i el missatge.

Tot i que gairebé totes les portades permeten lectures islamòfobes a simple vista -i aquesta és una de les raons per les quals es va formular la hipòtesi amb què s'ha treballat al llarg de la investigació-, ha quedat demostrat que el procediment d'anàlisi desmenteix en molts casos aquest plantejament. En el següent apartat es presenten els resultats de l'anàlisi de 29 portades i caricatures de *El Jueves*, *Charlie Hebdo* i *Mongolia* més una caricatura addicional del *Jyllands-Posten*.

5.2. Resultats

	Explícit	Implícit	Polisèmic	Islamòfob	No islamòfob	Anti-islamòfob	Ofensiu
1 (CH)	X				X		X
2 (EJ)	X				X		
3 (EJ)	X			X			X
4 (CH)		X		X			X
5 (CH)			X		X		
6 (CH)		X		X			X
6.1 (CH)	X				X*		X

6.2 (CH)	X				X*		X
6.3 (CH)	X			X			X
7 (EJ)			X		X		
8 (EJ)			X		X		
9 (CH)			X	X			X
10 (CH)			X		X*		X
11 (CH)		X			X		
12 (CH)			X		X		X
13 (EJ)	X				X		
14 (CH)			X			X	X
15 (CH)			X		X		
16 (CH)			X	X			X
17 (M)			X		X		
18 (M)			X	X			X
19 (M)			X		X		
20 (M)			X		X		
21 (CH)			X	X			X
22 (EJ)	X					X	
23 (M)			X		X		
24 (M)			X		X		
25 (CH)			X	X			X
26 (JP)	X			X			X
TOTAL	9	3	17	10	17	2	16

*Admet una interpretació islamòfoba

En aquesta taula de resultats s'ha fet un recull de totes les portades analitzades, de manera que cadascuna ha quedat emmarcada en tres àmbits diferents. El primer fa referència a la naturalesa del missatge des d'un punt de vista interpretatiu. Pot tractar-se d'un missatge explícit, amb una sola lectura; un missatge implícit, en el cas d'aquelles portades que facin ús de la ironia o que no mostrin el missatge de forma literal; o un missatge polisèmic, en cas que hi hagi diverses lectures possibles. Com a primera valoració, s'ha constatat que una gran majoria de les portades (més d'un 65%) admeten una interpretació polisèmica.

El segon àmbit fa referència al significat del missatge. El missatge pot ser, per una banda, islamòfob, en cas que, per exemple, assenyali tots els musulmans com a culpables d'un atemptat. Segon, pot tractar-se d'un missatge no islamòfob, en cas per exemple que només critiqui els terroristes jihadistes. És el cas també de portades que poden resultar ofensives, però que no promouen cap tipus de missatge islamòfob.

Finalment, hi ha un tercer nivell en què el missatge no només no és islamòfob, sinó que a més llença una idea contrària i que combat la islamofòbia. En aquest sentit, de 29 portades i caricatures analitzades, deu s'han etiquetat com a islamòfobes, 17 com a no islamòfobes i dos com a anti-islamòfobes. La primera reflexió indica que no es pot afirmar de forma rotunda que les revistes siguin islamòfobes *per se*, sinó que són algunes de les seves portades les que transmeten un missatge que podríem etiquetar "d'islamòfob".

I encara hi ha un últim àmbit. Aquest fa referència al caràcter ofensiu del missatge. Com ja s'ha comentat al llarg del treball, no es pot afirmar que l'ofensa sigui un indicador directe d'islamofòbia i tampoc un límit a la llibertat d'expressió. No obstant, una primera distinció que es va establir a en la interpretació de cada portada va ser separar l'ofensa que pot suposar una caricatura de Mahoma de l'existència d'un missatge islamòfob. Es poden donar les dues situacions a la vegada, però com s'ha demostrat, també hi ha casos en què la caricaturització de Mahoma, tot i resultar ofensiva pels musulmans, no implica un plantejament islamòfob. S'han detectat fins a 16 portades -més de la meitat- amb un missatge ofensiu per al públic musulmà.

Sí que és cert, però, que totes les portades en què s'ha arribat a la conclusió que transmetien un missatge islamòfob s'han catalogat com a ofensives, en la gran majoria per la representació de cadàvers o les caricatures del Profeta, que estan prohibides segons els islamistes.

Tal com s'ha comprovat, l'humor està regit per matisos i interpretacions. L'anàlisi de peces informatives, per exemple, permet fer una catalogació molt més fiable de cada article. Amb la sàtira, en canvi, les múltiples lectures dels missatges han complicat molt poder comptar amb uns resultats dels quals extreure una conclusió irrefutable. Tot i això, la taula de resultats és la conseqüència d'un anàlisi complex i exhaustiu, en què s'han tingut en compte, en paraules del dibuixant KAP, "l'emissor, el receptor, el missatge, el canal i el context". És a dir, tots els components que juguen un rol en la interpretació del discurs humorístic.

Pel que fa a les portades islamòfobes, s'han detectat diversos tipus de missatges. Un dels més habituals ha estat la generalització de l'islam i la responsabilització de tots els musulmans. És el cas d'algunes portades com la #3, en què *El Jueves* anomena els musulmans "fatxes amb turbants", sense fer cap mena de distinció dels integristes; o la #21, la portada posterior a l'atac de Barcelona en què s'assenyala tot l'islam com a culpable ("Islam, religió de pau eterna"). Una altra de les condicions de la islamofòbia és la idea de l'islam com una religió violenta. La portada #4, la caricatura #6.3 o la portada #21 en són alguns exemples. D'altres

emfatitzen la idea de l'islam com una religió autoritària i contrària a la llibertat d'expressió. La mateixa portada #4, en què s'ironitza sobre un islam violent contra les opinions contràries o la #9, on s'il·lustra un islam polític i contrari al laïcisme, ho il·lustren.

Un altre tipus de missatge islamòfob és aquell que construeix una visió d'un islam retrògrada i impositiu amb les tradicions, com en el cas del vel de les dones. Hi ha una percepció força generalitzada a les societats occidentals que considera que el vel denigra la dona i retalla les seves llibertats. No obstant, segons Alba Rico, això és només una forma de simplificar un conflicte que és complex i que encara ha d'evolucionar. És el cas de les portades #16, on es transmet una idea estereotipada de que cal prohibir els símbols religiosos a l'espai públic, i la #18, on si que s'envia un missatge en què el vel és una tradició antiquada i es titlla la indumentària de les dones de "sac radical musulmà" en un editorial complementari a la portada.

Hi ha encara una portada de *Charlie Hebdo* en què es connecta l'islam amb el masclisme i es dona a entendre que l'islam fomenta una cultura propensa a acceptar abusos sexuals d'homes cap a dones. La portada #25 deixa entreveure aquesta idea, insinuant que una figura referència a l'islam com Tariq Ramadan, acusat de violacions, representaria el "sisè pilar de l'islam".

Tot i que no hi ha una part majoritària de portades amb missatges islamòfobs, s'ha vist que hi ha altres formes de fomentar la islamofòbia a part de la generalització i la connexió de l'islam amb els atemptats terroristes. Com a dada destacada, set de les deu portades islamòfobes pertanyen a *Charlie Hebdo*, cosa que corrobora aquesta percepció d'un *Charlie Hebdo* molt més dur amb l'islam, també pel fet que es tracta d'una religió amb un nombre molt més elevat de practicants a França que no pas a Espanya.

Pel que fa als missatges ofensius, se n'han detectat 16. Bàsicament, les portades més ofensives per al públic musulmà són aquelles on es representa Mahoma, però sobretot aquelles on es representa el Profeta en situacions que el ridiculitzen. És el cas de les tres caricatures que va publicar *Charlie Hebdo* amb la revista del setembre del 2012 (#6.1, #6.2, #6.3), un dels números més polèmics i amb més ressò del setmanari. O el cas de la portada #10, en què un membre de l'Estat Islàmic es disposa a decapitar Mahoma. Un altre dels motius pels quals s'ha considerat que les portades es podien catalogar com a ofensives és la representació de cadàvers o dibuixos considerats "de mal gust". Per exemple, la portada #9, en què un musulmà és crivellat amb múltiples bales mentre s'intenta protegir amb l'Alcorà, o la caricatura #14, en què es representa el nen refugiat que va morir en una costa turca.

Per altra banda, hi ha un total de 19 portades que, o bé no contenen un missatge islamòfob (17), o bé se'n pot fer una lectura anti-islamòfoba (2). De totes maneres, les 17 portades i caricatures que s'han considerat no islamòfobes no es poden posar totes en un mateix sac, ni molt menys.

N'hi ha algunes que, tot i ser clarament ofensives a ulls dels musulmans, no admeten cap tipus de lectura islamòfoba més enllà de la ridiculització del Profeta Mahoma. Seria el cas de la portada #1, en què Mahoma es mostra desbordat pels integristes, els quals qualifica “d’idiotes” i lamenta que “l’estimin”. O el cas de la #12, primera portada de *Charlie Hebdo* posterior a l’atemptat. Dins d’aquestes portades no islamòfobes però ofensives, n’hi ha tres que podrien estar al límit de poder-se considerar islamòfobes, pel fet de reproduir caricatures de Mahoma en què queda molt ridiculitzat (#6.1, #6.2) o a punt de ser decapitat (#10).

En altres casos, el missatge no islamòfob no implica ofensa, com passa amb la portada #2 o #13 de *El Jueves*. Finalment, hi ha un parell de portades que llencen un missatge anti-islamòfob. És el cas de la caricatura #14 de *Charlie Hebdo*, en què es denuncia la situació dels musulmans refugiats a Europa i la hipocresia dels cristians, i la portada #22 de *El Jueves* posterior a l’atemptat de La Rambla, que envia un missatge d’unió en l’acceptació de la diferència i contra el terrorisme.

Els resultats mostren un seguit de conclusions que es resumeixen a continuació:

- La interpretació literal de l’humor pot portar a una comprensió equivocada del missatge que vol transmetre el dibuixant. Per aquesta raó, hi ha una percepció a vegades equivocada de les revistes satíriques -sobretot de *Charlie Hebdo*- i la seva propensió a fer acudits islamòfobs. Cal, doncs, un esforç interpretatiu i un cert nivell de comprensió lectora per entendre el discurs de l’humor.
 - La polisèmia és una característica inherent a la sàtira. Tot i simplificar els conflictes, el discurs humorístic té matisos i múltiples interpretacions en funció de les intencions de l’emissor, el receptor i el context.
- Tot i això, *Charlie Hebdo* és, amb diferència, la revista que més incorre en la construcció d’un islam violent, intolerant i homogeni, amb set de les deu portades islamòfobes. Les altres tres pertanyen a *El Jueves* (1), *Mongolia* (1) i la caricatura del *Jyllands-Posten*.
 - El criteri de proximitat ha marcat la diferència en aquest sentit. França és un país amb un nombre de musulmans molt superior al d’Espanya i això ha determinat la duresa de *Charlie Hebdo* amb l’islam.
- L’ofensa no sempre va acompanyada d’un missatge islamòfob: deu de les 16 de les portades ofensives són, a més islamòfobes. Però n’hi ha sis que, tot i ser ofensives, no transmeten un missatge islamòfob. Podríem considerar acceptable, doncs, la caricaturització de Mahoma sempre i quan no sigui per enviar un missatge equivocat sobre l’islam.
- La crítica satírica de la religió és bona i necessària en una societat laica. Això sí, s’ha d’emmarcar en un context adequat i evitant sempre generalitzar o apostar per plantejaments estereotipats. Es pot fer crítica de l’islam, sí, però amb responsabilitat i de forma contrastada i fonamentada.

No és qüestió, doncs, de que l'humor hagi de renunciar a seguir sent incòmode. Seria una utopia pensar que la sàtira és capaç de mantenir una línia crítica sense ofendre o molestar ningú. Més enllà del mal gust o les línies morals o ètiques pugui traspasar l'humor, és més una qüestió de responsabilitat que recau sobre els dibuixants, que s'han de desmarcar del missatge islamòfob generalitzat que transmeten gran parts dels mitjans a Europa. Segons Alba Rico, "si alguna cosa cal retreure a *Charlie Hebdo* és que considerin més d'esquerres insultar amb mals dibuixos als musulmans que no pas combatre la islamofòbia".

Gairebé amb tota seguretat cap dels dibuixants de *El Jueves*, *Charlie Hebdo* o *Mongolia* busqui de forma deliberada enviar missatges islamòfobs. Però en moltes ocasions les seves conviccions antireligioses els poden portar a difondre idees que van més enllà de la crítica religiosa legítima i necessària en una democràcia moderna. La solució no passa per renunciar a l'humor i la sàtira, no passa per renunciar als principis d'un mateix, sinó per actuar de forma justa, assenyalant els culpables reals i evitant transmetre missatges que no corresponen amb la realitat i que només posen més llenya al foc en una construcció estereotipada de l'islam.

6. BIBLIOGRAFIA

- Abellán, Álvaro. "Edu Galán, cofundador de la revista 'Mongolia': 'La ofensa a los sentimientos religiosos en España sólo se aplica a los católicos'". *Diario Crítico*, 17 de març del 2016. <https://www.diariocritico.com/entrevistas/edu-galan-revista-mongolia> (consulta 27 maig 2018)
- Adanti, Darío. "El humor es el primer muerto". *Mongolia*, 10 de desembre del 2014. <https://www.revistamongolia.com/noticias/el-humor-es-el-primer-muerto-por-dario-adanti> (consulta 29 maig 2018)
- Adanti, Darío. "Ni puta gracia (sobre los límites del humor y su contexto)". *eldiario.es*, 15 de juny del 2015. https://www.eldiario.es/zonacritica/puta-gracia-limites-humor-contexto_6_399020106.html (consulta 16 maig 2018)
- Alba Rico, Santiago. *Islamofobia: Nosotros, los otros, el miedo*. Barcelona: Icaria editorial, 2015.
- Ara (Agències). "No sabem com, però 'Charlie' seguirà existint". *Diari Ara*, 13 de gener del 2015. https://www.ara.cat/internacional/charlie-hebdo_0_1284471798.html (consulta 15 maig 2018)
- Asociación para la Investigación de Medios de Comunicación (AIMC). *Resumen general de resultados EGM*. Madrid: End Convergencia Comunicacional, 2018. <http://www.aimc.es/a1mc-c0nt3nt/uploads/2018/04/resumegm118.pdf>
- Bassets, Marc. "Tariq Ramadan, el intelectual del doble lenguaje". *El País*, 15 de febrer del 2018. https://elpais.com/internacional/2018/02/14/actualidad/1518614134_389201.html (consulta 27 maig 2018)
- Camps, Victòria. "Ofenses i llibertat d'expressió". A *Quaderns del CAC* n° 27, editat per Camps, Victòria, 3-12. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2007. <https://www.cac.cat/web/recerca/quaderns/hemeroteca/detall.jsp?NDg%3D&MQ%3D%3D&Jyc%3D&Mjk%3D>
- Catalunya Ràdio. "El director de la revista Charlie Hebdo assegura que no canviaran la línia editorial tot i els atacs". *Catalunya Ràdio*, 10 de novembre del 2011. <http://www.ccma.cat/premsa/el-director-de-la-revista-charlie-hebdo-assegura-que-no-canviaran-la-linia-editorial-tot-i-els-atacs/nota-de-premsa/2536359/> (consulta 26 abril 2018)
- Charlie Hebdo. Wikipedia, La enciclopedia libre, última vegada modificat el 19 de setembre del 2017, https://es.wikipedia.org/wiki/Charlie_Hebdo (consulta 28 abril 2018)
- Col·legi de Periodistes de Catalunya. "Codi deontològic. Annex F". *Col·legi de Periodistes de Catalunya*, 11 de novembre del 2016. <https://www.periodistes.cat/codi-deontologic> (consulta 29 abril 2018)

- Corbacho, Javi. "Un jueves en el jueves: Entrevista a Guillermo Martínez-Vela". *Und_r Construction*, 21 de juny del 2017. <http://undrconstruction.com/2017/06/21/un-jueves-en-el-jueves-entrevista-a-guillermo-martinez-vela/> (consulta 24 maig 2018)
- Desilver, Drew & Masci, David. "World Muslim population more widespread than you might think". *Pew Research Center*, 31 de gener del 2017. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/01/31/worlds-muslim-population-more-widespread-than-you-might-think/> (consulta 22 abril 2018)
- Desrues, Thierry. "Percepciones del Islam y de los musulmanes en los Medios de comunicación en España" (seminari de la Comissió Europea a Brussel·les l'11 de novembre del 2008 en el marc de discussió dels reptes pels mitjans de comunicació). <http://digital.csic.es/bitstream/10261/30745/1/Thierry%20Desrues%20El%20dialogo%20intercultural.%20Un%20reto%20para%20las%20creencias%20y%20las%20convicciones.pdf>
- Dworkin, Ronald. "El derecho a la burla". *El País*, 25 de març del 2006, https://elpais.com/diario/2006/03/25/opinion/1143241211_850215.html (consulta 15 maig 2018)
- EFE. "'Charlie Hebdo' denuncia las amenazas de muerte por su portada sobre el islam". *20 Minutos*, 6 de novembre del 2017, <https://www.20minutos.es/noticia/3179081/0/charlie-hebdo-denuncia-amenazas-muerte-portada-polemica-islam/> (consulta 27 maig 2018)
- EFE. "'Charlie Hebdo' vuelve con el beso homosexual de un musulmán y un dibujante". *La Vanguardia*, 10 de novembre del 2011. <http://www.lavanguardia.com/cultura/20111110/54238741762/charlie-hebdo-vuelve-con-el-beso-homosexual-de-un-musulman-y-un-dibujante.html> (consulta 15 maig 2018)
- El Mundo. "Chirac tacha de 'provocación' el número especial con caricaturas de Mahoma de una revista francesa". *El Mundo*, 9 de febrer del 2006. <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/02/08/internacional/1139423908.html> (consulta 8 abril 2018)
- El País (Agències). "La justicia francesa absuelve al director de 'Charlie Hebdo' por el caso de las caricaturas de Mahoma". *El País*, 22 de març del 2007. https://elpais.com/internacional/2007/03/22/actualidad/1174518011_850215.html (consulta 28 abril 2018)
- El País. "Matanza de islamistas en El Cairo". *El País*, 9 de juliol del 2013. https://elpais.com/internacional/2013/07/08/album/1373289869_766495.html#foto_gal_2 (consulta 15 maig 2018)
- eldiario.es. ¿Qué tiene que ver Houellebecq con el atentado contra Charlie Hebdo? *eldiario.es*, 9 de gener del 2015. https://www.eldiario.es/cultura/libros/Houellebecq-portada-Charlie-Hebdo-promover_0_343666480.html (consulta 20 maig 2018)
- Europa Press. "¿Por qué el Islam no permite dibujar a Alá, a Mahoma, a personas ni a animales?". *Europa Press*, 13 de gener del 2015. <http://www.europapress.es/sociedad/noticia-islam-no-admite-dibujar-ala-mahoma-personas-animales-20150111123721.html> (consulta 2 maig 2018)
- Europa Press. "La revista satírica 'Charlie Hebdo' publica unas caricaturas del profeta Mahoma". *Europa Press*, 19 de setembre del 2012, <http://www.europapress.es/internacional/noticia-revista-satirica-charlie-hebdo-publica-caricaturas-profeta-mahoma-20120919111027.html> (consulta 14 maig 2018)

- Fortuny, Ignasi. "'El Jueves', 40 años de hilarante historia (de España) saliendo los miércoles". *El Periódico*, 26 de maig del 2017. <https://www.elperiodico.com/es/extra/20170526/40-aniversario-revista-humor-el-jueves-6064045> (consulta 27 maig 2018)
- Fowler, Roger. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press*. London/ New York: Routledge, 1991.
- Gamper, Daniel. "La llibertat d'expressió en la societat tolerant: el cas de les vinyetes de Mahoma". A *Quaderns del CAC* n° 27, editat per Camps, Victòria, 13-26. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2007. <https://www.cac.cat/web/recerca/quaderns/hemeroteca/detall.jsp?NDg%3D&MQ%3D%3D&Jyc%3D&Mjk%3D>
- García-Rico, Marina. "El Jueves: No dibujamos a Mahoma por temor a los daños colaterales". *Estrella Digital*, 8 de gener del 2015. <https://www.estrelladigital.es/articulo/espanha/jueves-no-dibujamos-mahoma-danos-colaterales/20150108151521223754.html> (consulta 9 maig 2018)
- Gómez, Luz. "Glosario sobre el islam". Observatorio de la Islamofobia en los Medios. <http://www.observatorioislamofobia.org/glosario/> (consulta 8 maig 2018)
- Guillén Garfias, Joan. "Charlie Hebdo: 'Ellos tienen armas. ¡A la mierda!, nosotros tenemos champán'. *El Periódico*, 17 de novembre del 2015. <https://www.elperiodico.com/es/internacional/20151117/charlie-hebdo-respuesta-atentados-paris-nueva-portada-4680054> (consulta 4 maig 2018)
- Henkel, Heiko. "¿Fundamentalmente danés? La crisis de las caricaturas de Mahoma como drama de transición". A *La islamofobia a debate: La genealogía del miedo al islam y la construcción de los discursos antiislámicos*, editat per Martín Muñoz, Gema & Grosfoguel, Ramón, 99-122. Alcalá: Casa Árabe, 2012. <https://www.researchgate.net/profile/Perceval-Jose-Maria/publication/304461615-Narrativas-historiograficas-las-estrategias-del-discurso-a-la-hora-de-construir-un-sujeto-morisco-expulsable/links/5770154f08ae621947487ab5/Narrativas-historiograficas-las-estrategias-del-discurso-a-la-hora-de-construir-un-sujeto-morisco-expulsable.pdf#page=37>
- Lindekilde, Lasse; Mouritsen, Per & Zapata-Barrero, Ricard. "The Muhammad cartoons controversy in comparative perspective". *Ethnicities* vol 9, n° 3 (Agost 2009): 292-447. <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1468796809337434>
- Lipka, Michael. "Muslims and Islam: Key findings in the U.S. and around the world". *Pew Research Center*, 9 d'agost del 2017. <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/09/muslims-and-islam-key-findings-in-the-u-s-and-around-the-world/> (consulta 22 abril 2018)
- Marín Díaz Córdoba, Verónica. "Medios de comunicación, educación y realidad". *Comunicar* 26, vol. 13 (2006): 193-197. <https://www.revistacomunicar.com/indice/articulo.php?numero=26-2006-30>

- Martín Muñoz, Gema. "La islamofobia inconsciente". A *La islamofobia a debate: La genealogía del miedo al islam y la construcción de los discursos antiislámicos*, editat per Martín Muñoz, Gema & Grosfoguel, Ramón, 35-46. Alcalà: Casa Àrabe, 2012. https://www.researchgate.net/profile/Perceval_Jose_Maria/publication/304461615_Narrativas_historiograficas_las_estrategias_del_discurso_a_la_hora_de_construir_un_sujeto_morisco_expulsable/links/5770154f08ae621947487ab5/Narrativas-historiograficas-las-estrategias-del-discurso-a-la-hora-de-construir-un-sujeto-morisco-expulsable.pdf#page=37
- Martínez, José Antonio. "El lenguaje (políticamente) correcto" (llicó inaugural del curs 2006-2007 de la Universitat d'Oviedo, pronunciada pel catedràtic de llengua espanyola). <http://www.pensamientocritico.org/josmar1106.html>
- Morant i Marco, Ricard. "El lenguaje políticamente correcto y el humor". *Analecta Malacitana* 23, (2007): 101-115. <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2951725>
- Perceval, José Maria. "Entre l'humor i el furor: sàtira i visió d'Occident en els mitjans de comunicació del món arabomusulmà". A *Quaderns del CAC n° 27*, editat per Camps, Victòria, 37-45. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya, 2007. <https://www.cac.cat/web/recerca/quaderns/hemeroteca/detall.jsp?NDg%3D&MQ%3D%3D&Jyc%3D&Mjk%3D>
- Periodistes de la FAPE (aprovat en Assemblea Ordinària). "Codi deontològic". *Federació d'Associacions de Periodistes d'Espanya (FAPE)*, 22 d'abril del 2017. <http://fape.es/home/codigo-deontologico/> (consulta 29 abril 2018)
- Picazo, Belén; Sánchez, Raúl. "El 87% de los atentados yihadistas desde el año 2000 han sido en países de mayoría musulmana". *eldiario.es*, 22 de març del 2016. https://www.eldiario.es/internacional/atentados-organizaciones-islamistas-mayoria-musulmana_0_497301265.html (consulta 25 maig 2018)
- Piquer Martí, Sara. "Islamofobia en prensa: cómo detectarla". *Observatorio de la Islamofobia en los Medios*, 25 de juny del 2017. <http://www.observatorioislamofobia.org/2017/06/25/islamofobia-prensa-detectarla-completo/> (consulta 30 abril 2018)
- Plataforma Ciudadana Contra la Islamofobia. *Informe Anual: Islamofobia en España 2017*. Febrer 2018. <http://www.observatorioislamofobia.org/wp-content/uploads/2018/03/Informe-Islamofobia-en-Espa%C3%B1a.-PCCI-Informe-Anual-2018.pdf>
- Ramberg, Ingrid. *Islamophobia and its Consequences on Young People*. Budapest: Consejo de Europa, 2004. <https://rm.coe.int/16807037e1>
- Redacció (El Mundo). "Chirac tacha de 'provocación' el número especial con caricaturas de Mahoma de una revista francesa". *El Mundo*, 9 de febrer del 2006. <http://www.elmundo.es/elmundo/2006/02/08/internacional/1139423908.html> (consulta 5 abril 2018)
- Revista Mongolia. "El camión de ISIS, personaje del año". *Revista Mongolia*, gener del 2017. <https://www.revistamongolia.com/revista/el-camion-de-isis-personaje-del-ano> (consulta 27 maig 2018)

- Revista Mongolia. "La mierda de Isis llega a Abbey Road". *Revista Mongolia*, juny del 2017. <https://www.revistamongolia.com/revista/la-mierda-de-isis-llega-abbey-road> (consulta 27 maig 2018)
- Riss. "Les autruches en vacances". *Charlie Hebdo*, 23 d'agost del 2017. <https://charliehebdo.fr/edito/les-autruches-en-vacances/> (consulta 27 maig 2018)
- Rizo, Marta. *El discurso sobre el otro en la televisión: una propuesta de análisis*. 2001.
- Rodríguez, Vanesa. "Portada de 'El Jueves': ¿Pero alguien sabe cómo es Mahoma? (FOTOS)". *The Huffington Post*, 25 de setembre del 2012. https://www.huffingtonpost.es/2012/09/25/portada-de-el-jueves-pero_n_1911971.html (consulta 27 abril 2018)
- Rosado, José. "El Jueves sigue cagao". *Periodista Digital*, 14 de febrer del 2006. http://blogs.periodistadigital.com/periodismo.php/2006/02/14/el_jueves_dedica_su_portada_a_los_fachas (consulta 9 maig 2018)
- Rose, Flemming. "El humor es esencial para la libertad de expresión". *El Cato*, 3 de març del 2015. <https://www.elcato.org/el-humor-es-esencial-para-la-libertad-de-expresion> (consulta 8 maig 2018)
- Rosón Lorente, Javier. "Discrepancias en torno al uso del término islamofobia". A *La islamofobia a debate: La genealogía del miedo al islam y la construcción de los discursos antiislámicos*, editat per Martín Muñoz, Gema & Grosfoguel, Ramón, 167-190. Alcalà: Casa Àrabe, 2012. https://www.researchgate.net/profile/Perceval_Jose_Maria/publication/304461615_Narrativas_historiograficas_las_estrategias_del_discurso_a_la_hora_de_construir_un_sujeto_morisco_expulsable/links/5770154f08ae621947487ab5/Narrativas-historiograficas-las-estrategias-del-discurso-a-la-hora-de-construir-un-sujeto-morisco-expulsable.pdf#page=37
- Runnymede Trust. *Islamophobia: a Challenge for Us All*. Londres: Runnymede Trust, 1997. <https://www.runnymedetrust.org/uploads/publications/pdfs/islamophobia.pdf>
- Samuel, Henry. "French satirical newspaper firebombed after prophet Mohammed announcement". *The Telegraph*, 2 de novembre del 2011, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8864063/French-satirical-newspaper-Charlie-Hebdo-firebombed-after-prophet-Mohammed-announcement.html> (consulta 14 maig 2018)
- Sánchez González, P., & Padilla Castillo, G. "La importancia del tratamiento de la religión en medios de comunicación. El caso del Islam en España". *Estudios Sobre El Mensaje Periodístico* 19 (2013): 449-457. https://doi.org/10.5209/rev_ESMP.2013.v19.42052
- Tamayo, Juan José. *Islam. Cultura, religión y política*. Madrid: Trotta, 2009. http://www.trotta.es/static/pdf/fragmento_9788498790160.pdf

Taub, Amanda. "Charlie Hebdo and its biting satire, explained in 9 of its most iconic covers". *Vox*, 7 de gener del 2015. <https://www.vox.com/2015/1/7/7507883/charlie-hebdo-explained-covers>. (consulta 15 maig 2018)

The Huffpost (Agències). "Ataques a las embajadas de EEUU en Yemen y Egipto en protesta por la película anti-Mahoma (FOTOS)". *The Huffington Post*, 12 de novembre del 2012, https://www.huffingtonpost.es/2012/09/13/manifestantes-irrumper-en_n_1879877.html (consulta 15 maig 2018)

The Telegraph. "Prophet Mohammed to 'guest edit' French satirical magazine". *The Telegraph*, 31 d'octubre del 2011, <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/france/8860762/Prophet-Mohammed-to-guest-edit-French-satirical-magazine.html> (consulta 14 maig 2018)

Valderrama, Álvaro. "¿Por qué el islam prohíbe las imágenes de Mahoma?". *CNN*, 8 de gener del 2015. <http://cnnespanol.cnn.com/2015/01/08/por-que-el-islam-prohibe-las-imagenes-de-mahoma/> (consulta 8 maig 2018)

Valentín, Miguel. "'El Jueves' se suma a la caricatura de Mahoma". *El Mundo*, 26 de setembre del 2012, <http://www.elmundo.es/elmundo/2012/09/26/comunicacion/1348650611.html> (consulta 14 maig 2018)

van Dijk, Teun Adrianus. "El análisis crítico del discurso". *Anthropos* 186 (Set-Oct 1999): 23-26. <http://www.discursos.org/oldarticles/EI%20an%20E1lisis%20cr%20EDtico%20del%20discurso.pdf>

van Dijk, Teun Adrianus. "El racismo y la prensa en España". *Discurso periodístico y procesos migratorios* (2007): 27-80. <http://www.discursos.org/oldarticles/racismo%20y%20prensa.pdf>

7. ANNEXOS

7.1. Presentació de la mostra

El Jueves'	Data	Titular	Descripció	Context
1 (Portada)	Febrer 2006	Íbamos a dibujar a Mahoma... ¡Pero nos hemos cagao!	El bufó símbol de la revista borra un dibuix un suposadament hi havia Mahoma.	Polèmica per la publicació de les caricatures de Mahoma al diari <i>Jyllands-Posten</i>
2 (Portada)	Febrer 2006	Fachas con turbante	Hi apareix un suposat musulmà amb un turbant dient "Al que diga que el islam es intolerante, lo mato".	
3 (Portada publicada a Facebook)	Setembre 2012	Cualquier excusa es buena para quemar una embajada yanqui	Hi apareix un home de religió musulmana cremant i armat al crit de "¡Alá es grande, cagüento!	En una segona ocasió, nova publicació d'un vídeo satíric de Mahoma i més caricatures a <i>Charlie Hebdo</i> que provoquen atacs a ambaixades americanes.
4 (Portada)	Setembre/Octubre 2012	Pero... ¡Alguien sabe cómo es Mahoma?	Uns homes en una roda de reconeixement que representa que són Mahoma (algun d'ells).	En aquesta segona crisi de les caricatures, <i>El Jueves</i> s'atreveix per primera vegada a representar Mahoma.
5 (Portada)	Gener 2015	-	A la portada, amb un fons negre i tota tenyida de sang, el bufó de <i>El Jueves</i> intenta dibuixar demanant auxili al crit de "Armas del siglo XXI, cerebros medievales, ¡socorro!"	Arran de l'atemptat terrorista que va patir la redacció de <i>Charlie Hebdo</i> , <i>El Jueves</i> li dedica aquesta portada afegint el famós "Nous sommes Charlie".

6 (Portada)	Agost 2017	Barcelona somos todos	A la portada hi apareixen uns castellers de diverses ètnies, religions i procedències amb la Sagrada Família l'estàtua de Colom al fons. També hi apareix el llaç de "No tenim por!"	L'atemptat de Barcelona i Cambrils del passat agost del 2017, en què un conductor va atropellar centenars de persones a la Rambla. En total, 24 morts (entre els quals els 8 terroristes).
--------------------	------------	-----------------------	--	--

Charlie Hebdo'	Data	Titular	Descripció	Context
1 (Portada)	Febrer 2006	Mahomet, desbordat pels integristes	Hi apareix una caricatura de Mahoma lamentant-se pels fonamentalistes i es tapa la cara amb les mans dient: "És difícil ser estimat per idiotes".	Va ser l'època de la publicació de les primeres caricatures de Mahoma al diari <i>Jyllands-Posten</i> i <i>Charlie Hebdo</i> no va ser menys en posar-hi cullerada uns mesos més tard. Primer amb aquesta portada i l'endemà reproduint-ne les caricatures i afegint-ne algunes de noves.
2 (Portada)	Novembre 2011	100 fuetades, si no et mors de riure	La portada converteix Mahoma en redactor en cap d'un número especial rebatejat com "Charia Hebdo" (fent referència a la llei islàmica). El profeta amenaça el lector de propinar-li cent fuetades si no es mor de riure.	Després de la victòria dels islamistes a les eleccions de Tunísia, la revista hi dedica una edició especial per denunciar la pujada de l'islamisme al nord d'Àfrica. Això va desencadenar en atacs amb còctels Molotov.
3 (Portada)	Novembre 2011	L'amor, més fort que l'odi	Sobre un fons groc, un dibuixant de "Charlie Hebdo" es dona un petó de forma apassionada amb un musulmà.	<i>Charlie Hebdo</i> va optar per una portada "conciliadora" després de l'atac amb còctels Molotov contra la seva redacció i l'anterior portada.

4 (Portada)	Setembre 2012	Intocable 2	A la portada s'hi representa un imam empès en una cadira de rodes per un rabí. Tots dos es diuen: "No convé burlar-se'n".	Noves caricatures de Mahoma a càrrec de <i>Charlie Hebdo</i> i difusió de la pel·lícula "La innocència dels musulmans" als Estats Units, en què es presenta Mahoma com un obsessionat sexual amb poques llums i als seus deixebles com un grup de violents.
5 (Caricatura)	Setembre 2012	La pel·lícula que incendia el món musulmà	Un càmera es tapa la cara mentre grava Mahoma, que està despullat bocaterrosa i li pregunta "si li agraden també les seves natges".	
6 (Caricatura)	Setembre 2012	Mahoma: Ha nascut una estrella	Caricatura de Mahoma d'esquenes, despullat, ajupit i resant, amb una estrella groga que el tapa per darrere.	
7 (Caricatura)	Setembre 2012	Una pel·lícula idiota sobre l'islam desencadena la ràbia dels fonamentalistes	Caricatura de Mahoma amb un vestit blanc, una pistola en alt i dient que "si els mostren una pel·lícula intel·ligent desencadenaran la tercera guerra mundial".	
8 (Portada)	Juliol 2013	Matança a Egipte / L'Alcorà és una merda, no atura les bales	S'hi veu un musulmà sostenint un Alcorà i rebent sis trets que travessen el llibre.	<i>Charlie Hebdo</i> publica aquesta portada després d'uns episodis de matances d'islamistes al Caire.
9 (Portada)	Octubre 2014	Si Mahoma tornés...	Un encaputxat es disposa a decapitar un musulmà que li assegura ser Mahoma: "Però si sóc el profeta, idiota!". Mentre que el botxí li etziba: "Calla, infidel!"	Desconegut.

10 (Portada)	Gener 2015	Les prediccions del mag Houellebecq	En aquest cas hi apareix l'autor del llibre 'Soumission', Michel Houellebecq, caricaturitzat com un mag. La portada va encapçalada pel títol "Les prediccions del mag Houellebecq". L'escriptor va dues prediccions: 1. El 2015 perdo les dents... 2. El 2022 faré el Ramadà.	La portada va dedicada a l'escriptor Michel Houellebecq després del seu llibre 'Soumission', on planteja la victòria d'un partit musulmà a les eleccions del 2022 a França i pinta un país al límit de la guerra civil. Paradoxalment, la portada va ser el número previ a l'atemptat que es va produir a París el 7 de gener del 2015 contra el setmanari. Això va provocar que l'autor marxés del país i frenés la difusió de la novel·la.
11 (Portada)	Gener 2015	Tot està perdonat	Sobre un fons verd, <i>Charlie Hebdo</i> presenta una portada amb Mahoma, amb expressió de tristesa i deixant anar una llàgrima, sosté un cartell on s'hi pot llegir "Jo sóc Charlie".	Es tracta de la primera publicació del setmanari després de l'atemptat del 7 de gener del 2015. La va fer pública només una setmana després de l'atemptat.

12 (Caricatures)	Gener 2016	La prova de que Europa és cristiana. Els cristians caminen sobre les aigües; els nens musulmans s'enfonsen.	En un paisatge de platja, hi apareix un home caracteritzat com un cristià, amb una corona d'espines i caminant per sobre l'aigua. Al seu costat, hi ha un nen cap per avall, enfonsant-se.	Crisi dels refugiats. La caricatura es va fer pública en un dels moments més àlgids de la crisi dels refugiats, en què molts vaixells quedaven a la deriva d'entrar al Mediterrani. Una de les fotografies més impactants va ser la d'un nen kurd de tres anys, l'Aylan, que va aparèixer ofegat a la platja de Bodrum, a Turquia. Precisament la caricatura utilitza la imatge del nen a la costa.
13 (Portada)	Novembre 2015	Ells tenen les armes. Què se'n vagin a la merda, nosaltres tenim el xampany!	Sobre un fons completament vermell, un jove apareix bevent xampany amb l'ampolla a la mà i en actitud alegre. El líquid que beu se li escapa per diversos orificis al repartits pel seu cos, reproduint ferides de bala.	El setmanari va difondre aquesta portada després dels atemptats simultanis que es van produir a París el 13 i 14 de novembre del 2015, entre els quals destaca el de la Sala Bataclan.
14 (Portada)	Agost 2016	La reforma de l'islam. Musulmans... desinhibiu-vos!	La portada mostra una parella musulmana despullada en una platja.	Aquesta imatge es publica després que l'alcalde de Cannes prohibís l'ús del burquini.
15 (Portada)	Agost 2017	Islam, religió de pau... eterna	La primera plana de la revista mostra dues persones mortes a terra sobre dos bassals de sang, després de ser atropellats per una furgoneta que fugí al fons.	Es publica després dels atemptats de Barcelona i Cambrils dels dies 17 i 18 d'agost del 2017.

16 (Portada)	Novembre 2017	La defensa de Tariq Ramadan	Hi apareix Tariq Ramadan caricaturitzat amb una erecció exagerada i dient que “ell és el sisè pilar de l’islam”. La revista afegeix de forma irònica un sisè pilar als cinc pilars de la religió.	<i>Charlie Hebdo</i> es fa ressò de la polèmica que envolta un dels líders musulmans més influents després de ser acusat de diverses violacions i abusos a dones. Arran de la portada, la revista va rebre amenaces de mort.
---------------------	---------------	-----------------------------	---	--

Mongolia'	Data	Titular	Descripció	Context
1 (Portada)	Gener 2017	Elegido personaje del año: Camión yihadista	La portada de la revista anuncia el premi de personatge de l’any 2016 per “un camió jihadista”. Ho acompanya de frases com “¡Feliz año 1438!” o “Vuelven las cruzadas (pero ahora desde el otro lado)... ¡y nosotros en el medio!”. El camió porta inscripcions com “La religión es mi camino”, “Hasta el infinito y más allá” o “Apartaos, herejes”	Fa referència als últims atemptats perpetrats per Esta Islàmica, en què s’ha fet ús de vehicles per atropellar gent i causar més danys. És el cas per exemple dels atemptats de Niça (juliol 2016) o el de Berlín (desembre 2016).
2 (Contraportada)	Gener 2017	¡Exclusiva! La Pedroche nos muestra su nuevo modelo para la próxima Nochevieja de 1439	Sobre un fons negre, hi apareix una dona completament tapada amb una túnica blava i una mena de vel que li cobreix tot el cap. El vestit és blau i amb estrelles platejades	Contraportada de principis d’any que fa mofa dels vestits que porta la presentadora Cristina Pedroche a les campanades de cap d’any, sempre envoltats de polèmica per les seves transparències

3 (Portada)	Juny 2017	La mierda de ISIS ya llega a Abbey Road	A la portada hi surt per una banda un disc de vinil on s'hi pot llegir "The End". A sota, hi ha reproduïda la famosa caràtula de The Beatles creuant Abbey Road, però en aquest cas són atropellats pel que seria una furgoneta cometent un atac terrorista. Ho acompanyen amb la frase "Todos somos Beatles".	Aquesta entrega de la revista surt publicada en un moment que s'han produït diversos atemptats d'Estat Islàmic a Europa, però el més recent va ser el de Londres (pont de Londres i Borough Market), que va deixar onze morts (entre els quals hi ha els tres terroristes) i es va produir per atropellament i arma blanca.
4 (Contraportada)	Juny 2017	isisPrime now	Contraportada. El cap de l'actual president dels Estats Units, Donald Trump, apareix en una caixa de cartró i envoltat de plàstic protector. Ho acompanyen un codi de barres i les paraules isisPrime now, imitant el disseny del servei Premium d'Amazon.	Es tracta d'una contraportada que es va publicar al mateix temps que Trump aprovava una llei per limitar l'entrada als Estats Units de determinats països, la gran majoria musulmans.
5 (Portada)	Setembre 2017	Lo de Las Ramblas fue ETA	La primera plana mostra un muntatge amb la cara d'Aznar amb un turbant i barba llarga com si fos musulmà. Just a sota, més en petit, hi apareix Eduardo Inda, també representat amb una indumentària musulmana i barba.	La revista <i>Mongolia</i> recorda les mentides que Aznar, juntament amb altres líders polítics com Tony Blair, van dir durant la guerra d'Iraq per justificar-la. I ho fa amb un to irònic, posant en boca d'Aznar que el culpable de l'atemptat de Les Rambles és ETA. El periodista Eduardo Inda, caricaturitzat com un líder polític musulmà, hi afegeix "Y lo de Cambrils Venezuela".

6 (Contraportada)	Setembre 2017	Si usted es tan idiota como para creer en seres imaginarios que le dictan órdenes desde el cielo... no compre esta revista. Búsquese un psiquiatra	En aquest cas la contraportada és completament minimalista. Fons blanc i un text que ocupa tot l'ample i alt de pàgina amb el títol.	Va ser la primera revista de <i>Mongolia</i> després dels atemptats de Barcelona i Cambrils.
-------------------	---------------	--	--	--

7.2. Portades

Charlie Hebdo #1

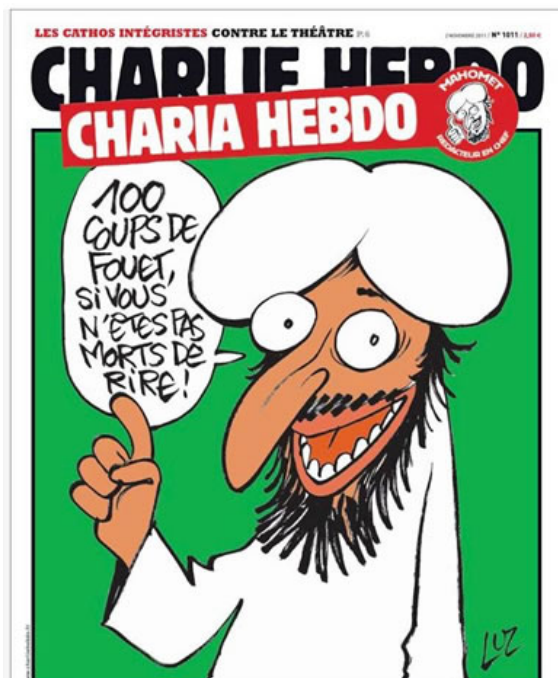
El Jueves #2

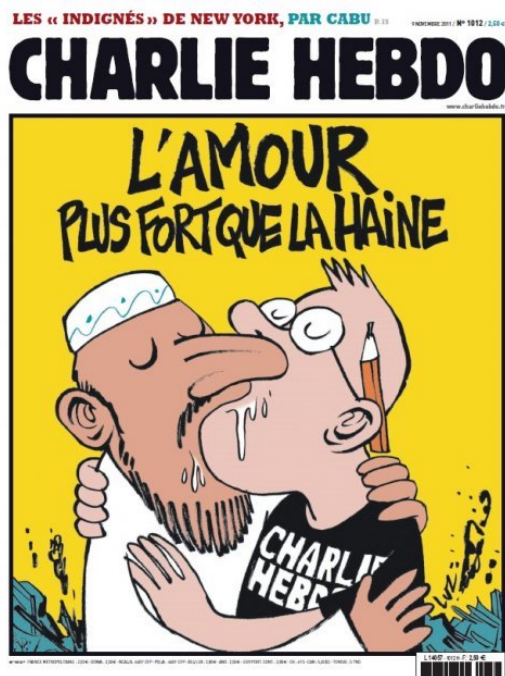
El Jueves #3

Charlie Hebdo #4

Charlie Hebdo #5

El Jueves #7

El Jueves #8

Charlie Hebdo #9

Charlie Hebdo #10

Charlie Hebdo #11

Charlie Hebdo #12

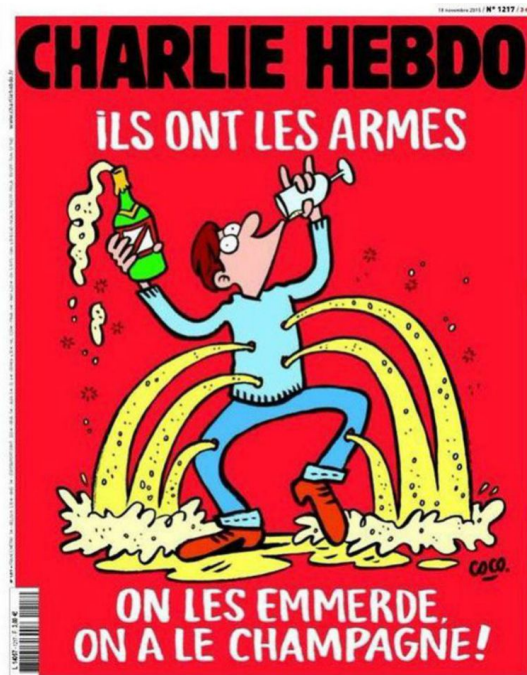
El Jueves #13

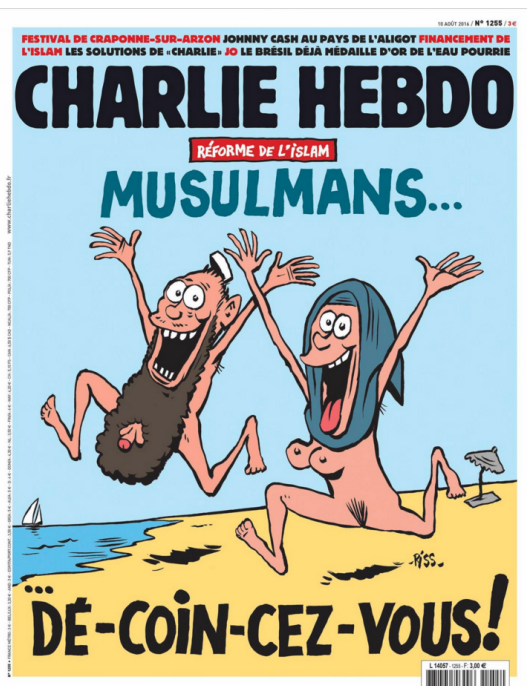
Charlie Hebdo #14

Charlie Hebdo #15

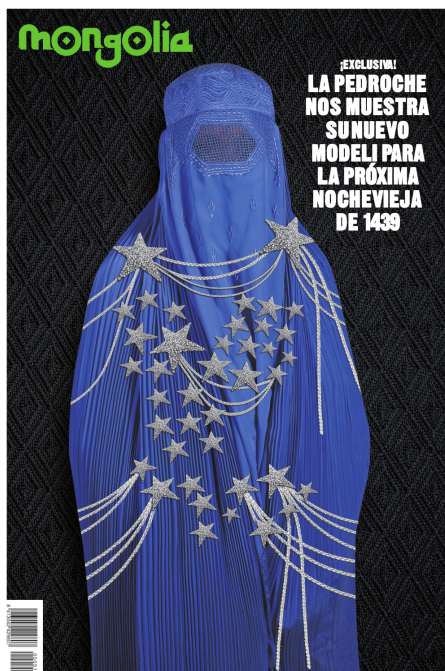
Charlie Hebdo #16

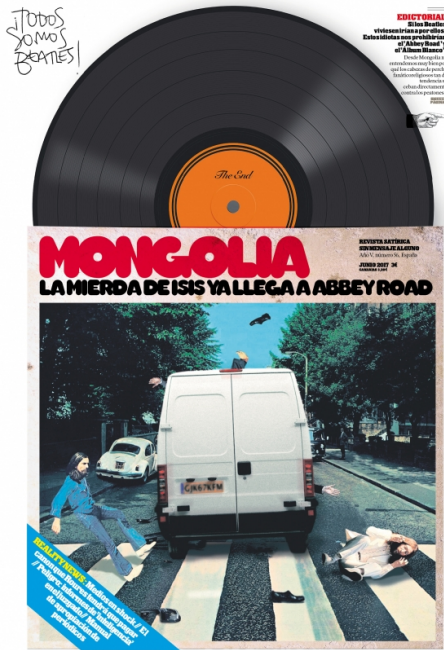
Mongolia #17

Mongolia #18

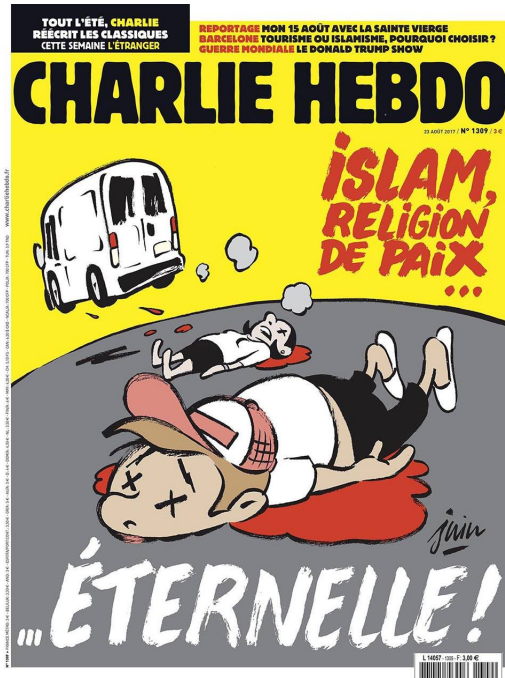
Mongolia #19

Mongolia #20

Charlie Hebdo #21

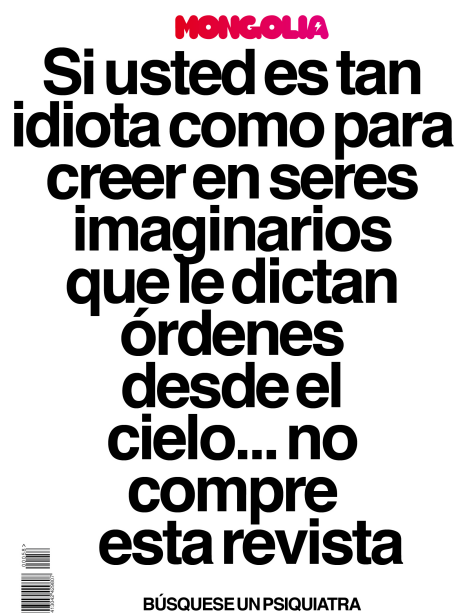
El Jueves #22

Mongolia #23

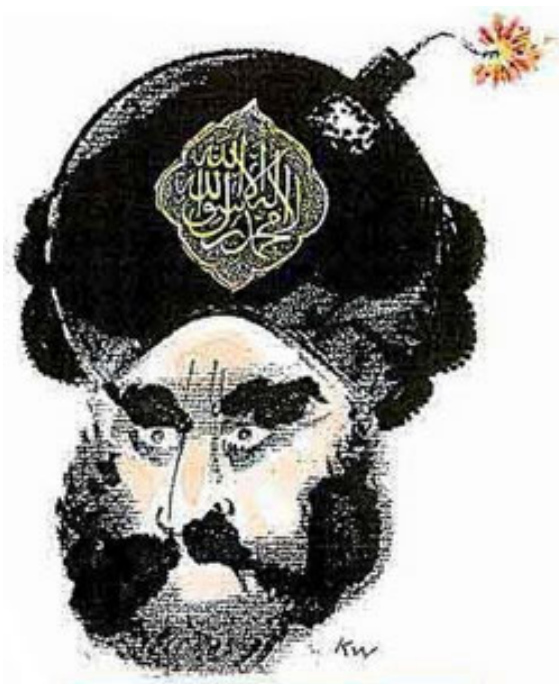
Mongolia #24

Charlie Hebdo #25

Jyllands-Posten #26

7.3. Entrevistas

Guillermo Martínez-Vela, director de 'El Jueves'

-Qué es la libertad de expresión?

La libertad de expresión consiste en poder expresar todo aquello que te parezca sin que el gobierno te castigue por ello. Y, a la vez, consiste en aceptar que tu vecino pueda decir cosas que a ti te horroricen.

-Crees que tiene límites la libertad de expresión?

Los límites de la libertad de expresión, en términos legales, están definidos en el código civil y el código penal: existen tipos delictivos relacionados con la difamación, como la calumnia y la injuria. Y también están definidos los llamados delitos de odio y de apología de ideas discriminatorias contra colectivos desfavorecidos.

A un nivel no estrictamente legal, los límites de la libertad de expresión son consensuados de forma natural y casi espontánea por los distintos grupos de personas. Es una cuestión cultural. Lo que está bien visto decir entre un grupo de amigos íntimos no es lo mismo que lo que está bien visto decir en la mesa con tus suegros y no es lo mismo que lo que está bien visto decir en una convención de tu empresa. Cada esfera de nuestras vidas tiene sus códigos y no seguirlos puede llevar a la incompreensión o al conflicto, esto es así. Cuanta más gente seáis en un grupo y menos os conozcáis entre vosotros, más os limitarán las convenciones sociales a la hora de expresaros con total libertad.

-Es libertad de expresión hacer sátira o mofa de colectivos en situación de vulnerabilidad como la comunidad islámica?

Es libertad de expresión, sí, independientemente de que a uno le parezca bien o mal, o moralmente reprochable. Por otra parte, la comunidad islámica es muy diversa. Está socialmente aceptado hacer sátira sobre determinados colectivos musulmanes nada vulnerables, y cuando la haces todo el mundo entiende que no atacas a los musulmanes desfavorecidos. Un ejemplo: la sátira sobre la aristocracia saudí, que son musulmanes estrictos y queridísimos socios de Occidente, no acostumbra a entenderse como un ataque contra la comunidad islámica, sino un ataque al sistema político saudí que perpetúa los privilegios de una élite y que utiliza la religión, entre otras cosas, para sus fines. En cambio, es de mal gusto hacer sátira mofándose de los musulmanes pobres. No porque sean musulmanes, sino porque son pobres.

-Tu también “fuiste Charlie Hebdo” cuando se produjo el atentado el pasado enero del 2015? ¿Entiendes que haya gente que viera “entendibles” los ataques debido a la dureza de las portadas contra el islam?

Lo de “ser Charlie Hebdo” perdió muy rápido su sentido original. Es obvio que cualquier persona con dos dedos de frente se opone a un atentado como el de Charlie Hebdo. Eso era lo que significaba el “Je suis Charlie” el día del atentado. Luego cada político intentó arrimar el ascua a su sardina y la cosa se desvirtuó en muy poco tiempo.

No me parece justificable matar a alguien por un chiste, sea cual sea el chiste. Entiendo que el atentado se enmarca en una espiral de violencia que viene de lejos y con múltiples factores, pero la violencia me parece un horror y un despropósito, máxime contra civiles. Siempre habrá quien se desmarque de cualquier consenso para sentirse especial y para impresionar a sus semejantes, por lo que entiendo que siempre habrá quien relativice la gravedad de cualquier atentado, siempre habrá gente bocazas.

-Crees que hay islamofobia en los medios? ¿También en El Jueves?

Hay mucho desconocimiento acerca de las distintas realidades de los distintos países con mayoría de habitantes musulmanes. Turquía, Siria, Irán o Arabia Saudí son países muy distintos y a menudo se tiende a meter a todos sus habitantes en el mismo saco. Supongo que es una estrategia de reduccionismo para que sea más fácil demonizar y señalarlos como contrarios desde Occidente. Se busca un denominador común, como la religión, para volver a las cruzadas. Los medios de información matizan poco, en general, y caen en la simplificación, cosa que fomenta la ignorancia. Y la ignorancia puede acabar convirtiéndose en racismo, clasismo, islamofobia, machismo, etc.

En El Jueves de lo que se nos acostumbra a acusar en los últimos años es precisamente de criticar sólo a la Iglesia católica. En realidad criticamos a todas las religiones en general y a la católica en particular. Nos llaman muchas cosas, pero islamófobos no. Procuramos no serlo, nos esforzamos, aunque tenemos los sesgos que tiene cualquier persona occidental de a pie. Ídem en lo que respecta al racismo, machismo, clasismo, etc.

-Como humoristas, os imponeis algún tipo de filtro cuando tenéis que tratar con temas relacionados con grupos en situación sensible como los musulmanes?

No cargamos del mismo modo contra los musulmanes que contra los católicos porque la religión del poder en este país es la católica. Es la que nos han intentado inculcar desde pequeños, es la que profesan los políticos que están en el poder y, por tanto, es la que condiciona las leyes que nos acaban afectando a todos. Los musulmanes en nuestro país no tienen poder y, en el fondo, nosotros apenas sabemos nada del Islam.

En el humor la ecuación es clara: cuando haces sátira sobre TU religión, estás haciendo sátira sobre la religión en general. Cuando haces sátira sobre la religión del OTRO, se percibe como un ataque al otro. Además, si ese otro no tiene tanto poder como tú, se percibe directamente como un abuso.

El filtro que nos imponemos es que los chistes se entiendan, nosotros en El Jueves procuramos ser claros, sobre todo en temas sensibles, pero pese a todo es casi imprescindible que el lector haga un esfuerzo por entender cuál es la intención del autor. Si yo hago un chiste sobre jeques saudíes veraneando en Marbella, podría darse el caso de que alguien interpretase que ese chiste pretende atacar a la comunidad musulmana mundial, las interpretaciones son libres, pero no sería esa mi intención si hago ese chiste.

-El humor es una herramienta indispensable para que una democracia funcione. Crees que esto es humor? (portada tras el atentado en BCN)

El humor es una herramienta que ayuda a cuestionar y, además, divierte. El humor explora posibilidades, plantea dudas, señala absurdos y al final, por hache o por be, siempre resulta enriquecedor.

En lo que respecta a la portada que me citas, sí es humor. Es el humor de Charlie Hebdo, que se mueve en sus códigos y es comprendido e incomprendido a partes iguales. A veces es buen barómetro para los humoristas fijarse en qué colectivos aplauden determinados chistes. Charlie Hebdo proviene de una tradición de izquierda libertaria sesentayochista que prioriza lo laico y lo anticlerical por encima de muchas otras cosas, y no hacen concesiones con ningún tipo de sentimiento religioso, pero lo cierto es que en los últimos tiempos Charlie Hebdo ha sido abanderada más bien por la derecha reaccionaria y racista. Gran parte de la izquierda actual considera que resulta imperialista que un occidental ateo le sugiera a un musulmán que renuncie a su religión; y para esa izquierda el antiimperialismo prima por encima de lo laico y anticlerical. Así pues, para dichos sectores de la izquierda Charlie Hebdo resulta imperialista, y le han acabado dando la espalda. Y si los militantes del Front National son los que más les aplauden este tipo de portadas, todavía más.

A mí esta portada de Charlie me parece poco acertada, por imprecisa. Porque lo que dice no es verdad. Porque una cosa es el ISIS y otra el Islam, es un hecho, simpaticemos o no con el Islam. De hecho, la mayoría de víctimas de ISIS son otros musulmanes. No hay un bando musulmán que mate a los que no son musulmanes. El Islam es la religión de las víctimas de ISIS, muchas de ellas civiles musulmanes pacíficos.

Un símil muy ilustrativo: Cuando nosotros sacamos nuestra portada sobre el atentado en BCN mucha gente nos llamó buenistas y nos pidió que teníamos que haber hecho una portada como la de Charlie, contra el Islam. Es como si después de un atentado de ETA se nos pidiese que hiciésemos una portada contra los vascos. ¿Verdad que sería absurdo? (Bueno, lo cierto es que la gente que nos pidió una portada contra el Islam seguramente es la misma gente que, efectivamente, después de un atentado de ETA nos pediría una portada contra todos los vascos).

-Muchas veces os tildan de que solo se atrevéis con los políticos y la religión católica y que, en cambio, no os atrevéis con el islam. ¿Es eso verdad?

No es que "no nos atrevamos". Es que no es nuestra religión ni consideramos que sus fieles tengan poder en nuestro país, por lo que es lógico que centremos la crítica en la religión que sí tiene el poder. No le tenemos una manía particular al islam. Las veces que lo criticamos lo hacemos englobando a todas las religiones establecidas, apelando al denominador común que tienen todas ellas.

-Es posible para una revista como la vuestra o un humorista condenar los actor terroristas sin renunciar al humor pero sin caer en la islamofobia?

Es posible y lo hacemos. Es tan sencillo como enfocar la sátira centrándola en la figura de los yihadistas, o en la parte política del tema del terrorismo de ISIS y Al-Qaeda, que en realidad es más importante que la religiosa: la hipocresía de Occidente cuando vende armas a Oriente Medio y estas armas acaban en manos de terroristas, el uso de estos grupos terroristas para desestabilizar enemigos de la OTAN, etc.

Siempre es difícil hacer humor sobre tragedias, y cuando ocurren no hacemos un humor "de reír". A veces lo mejor es hacer humor de denuncia y luto, apelando a la esperanza. Te remito a la portada que hicimos en agosto de 2017 después de los atentados de Barcelona y Cambrils. Si alguien cree que esa portada incurre en la islamofobia, que se lo haga mirar.

-No cree que hacer humor con contenido islamofóbico contribuye a perpetuar un odio latente hacia la comunidad musulmana que ahora mismo preside Europa, EEUU y todo Occidente?

En este caso el humor en realidad es el síntoma, no la causa del problema. Para solucionar el problema hay que atacar su raíz. Cuando desaparezca la islamofobia, desaparecerá el humor islamófobo. Si solo te centras en frenar el humor islamófobo pero no las causas reales de la islamofobia, la islamofobia seguirá existiendo. Sucede lo mismo con el racismo, el machismo y tantas otras formas de discriminación.

-Una revista humorística de izquierdas, crítica con el status quo, no debería promover portadas que combatiesen la islamofobia, de la misma forma que lo hace por otras causas como las pensiones, la corrupción o la libertad de expresión?

En El Jueves acostumbramos a hacer sátira del discurso del odio que sostienen los sectores reaccionarios. Nos burlamos del discurso de los fachas, vaya. Y en ese discurso del que nos burlamos va incluida, entre otras cosas, la islamofobia.

Un problema con el que nos encontramos es que, e menudo, la gente que no está muy puesta en cierto tipo de humor confunde la parodia del discurso del odio con el propio discurso del odio. El humor, cuanto más irónico, requiere de un cierto nivel de comprensión lectora.

Del mismo modo que criticamos la discriminación por motivos de religión, también defendemos que para la emancipación de la persona uno debe poder escoger libremente si sigue o no la religión que le inculcaron desde pequeño. Abogamos por un estado laico.

-En este sentido, podríamos retraer a El Jueves o a Charlie Hebdo que consideren más de izquierdas insultar con dibujos a los musulmanes que no poner remedio a la islamofobia?

No tenemos noticia de que los musulmanes se hayan sentido insultados por los dibujos de El Jueves. Y eso que, técnicamente, al ser Jesús un profeta del Islam, dibujarle también es incurrir en blasfemia para los musulmanes. Así que cuando hacemos sátira sobre los dogmas del cristianismo católico podríamos estar ofendiendo a los musulmanes, pero no se ha dado el caso. Y si se ha dado, no nos lo han hecho saber. Una portada de hace años generó algo de controversia entre alguna asociación musulmana, pero la cosa se quedó en nada. Las quejas siempre nos han venido de otros sectores.

Desde El Jueves, insisto, ridiculizamos el discurso discriminatorio de los sectores más reaccionarios y poderosos del país, y ese es nuestro modo de combatir los valores que causan la islamofobia, entre otras lacras.

La Competència, RAC1

-Per a tu, què és la llibertat d'expressió?

Per a mi, la llibertat d'expressió és el dret de d'opinar i expressar-me lliurement. Sense llibertat d'expressió no hi ha democràcia de qualitat (ni democràcia, segons com)

-Té límits la llibertat d'expressió?

No, no té límits... perquè sinó, ja no seria llibertat.

-És llibertat d'expressió fer sátira o mofa de col·lectius en una situació de vulnerabilitat com la comunitat islàmica?

Fer sàtira o mofa és només fer sàtira o mofa. No necessàriament hem d'estar d'acord amb la sàtira i la mofa dels altres. Una altra cosa és que jo, com a humorista, hagi decidit no fer mofa dels col·lectius en situació de vulnerabilitat.

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015?

Sí Per què? Perquè estic en contra d'assassinar la gent. (Encara que facin acudits molt dolents)

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans?

Sí, i a la societat en general.

-Com a humoristes, us imposeu algun tipus de filtre quan heu de tocar temes relacionats amb grups en situació més sensible com els musulmans?

Com et deia abans, preferim no fer mofa de qui està en situació vulnerable perquè, entre d'altres coses... no té gaire mèrit (és cruel i, personalment, no em fa gràcia la crueltat).

-L'humor és una eina indispensable per tal que una democràcia funcioni. Creus que això és humor? (portada Charlie Hebdo després de l'atemptat a BCN)

Crec que és humor (perquè és una revista d'humor), però no em fa gràcia. Jo li hagués donat dues voltes... o tres. Però clar, jo no formo part del consell de redacció d'aquesta revista.

Eduardo Galán, co-fundador revista 'Mongolia'

-Qué es la libertad de expresión para ti?

Es irrelevante lo que sea para mi. La libertad de expresión está perfectamente definida en sitios tan claves, por diferentes razones, como la Declaración de Derechos Humanos o la Constitución norteamericana. Es la libertad de difundir cualquier tipo de ideas tanto las de carácter informativo como las de carácter artístico. Asimismo ampara la expresión de creencias, por ejemplo religiosas o paranoides, que no son propias del campo del conocimiento y suelen ser aberrantes. Ya ves qué maravilla es la libertad de expresión, que nos permite detectar a imbéciles rápidamente.

-Crees que tiene límites la libertad de expresión?

En cuanto a la artística, no debería pero los tiene de facto porque está perseguida. En cuanto a la informativa, están en el Código penal: la vulneración al honor, a la propia imagen, víctimas del terrorismo... en este caso depende del país, ya que los Códigos penales varían.

-Es libertad de expresión hacer sátira o mofa de colectivos en situación de vulnerabilidad como la comunidad islámica? Por ejemplo, dibujar a Mahoma es libertad de expresión?

Una cosa es hacer sátira (que tiene una intención crítica) y otra es hacer mofa (que no tiene intención crítica). Se puede usar la mofa como recurso de la sátira pero la mofa en ningún caso es sátira (pienso en Nelson, el chico malo de "Los Simpson").

Por supuesto que la comunidad islámica y sus líderes pueden ser sujeto de sátira. Lo mismo que la comunidad budista, la comunidad judía o la comunidad católica (en este último caso no son grupo de vulnerabilidad en España pero sí en Yemen). Es muy complicado lo de los grupos de "vulnerabilidad": ¿no se pueden criticar? ¿no tienen creencias aberrantes, como la comunidad gitana y su machismo o el burka en algunas comunidades islámicas? Y, por supuesto, dibujar a Mahoma es libertad de expresión: no se hace lo suficiente porque hay una gran manada de hijos de puta que te puede matar a ti o, peor aún, a gente que no se lo merece.

La libertad de culto no implica que los cultos religiosos tengan que tener ventajas legales con respecto a otros grupos humanos como los ideológicos, políticos, etc. Que haya libertad de culto no implica que no se pueda ejercer la crítica a las ideas religiosas que sostiene del mismo modo que la libertad política, que haya gente de izquierdas y de derechas, liberales o estatistas, y que mucha o poca gente crea en esas ideas, no implica que no se pueda ejercer la crítica a esas ideas. Sin crítica no hay progreso, y la democracia permite tanto la libertad de culto como la libertad de ejercer la crítica satírica a todas las ideas, incluyendo las religiosas.

-Tu también "fuiste Charlie Hebdo" cuando se produjo el atentado el pasado enero del 2015? ¿Entiendes que haya gente que llegara a justificar (o entender) los ataques debido a la dureza de las portadas del semanario contra el islam?

Sin duda. Por supuesto que lo entiendo y tienen todo mi desprecio.

-Crees que hay islamofobia en los medios ? ¿Y en Mongolia?

Sin duda, hay islamofobia en muchos medios. La islamofobia es la fobia a todo aquel que crea en el islam. Nosotros criticamos la idea religiosa en sí y el fanatismo, pero no odiamos al que crea en esas ideas mientras que no las imponga por la fuerza o por coacción al Estado. En Mongolia hay religiofobia: hay catolicismofobia, islamofobia, judíofofia... jaja No distinguimos entre creencias aberrantes y peligrosas, aunque actualmente diversas interpretaciones del Islam sean absolutamente peligrosas y violentas, mucho más que las peores versiones actuales del catolicismo o el judaísmo. Pero tranquilo: según el siglo, va cambiando qué religión mata a los que trabajamos en sátira, no es cuestión de que sean mucho mejores unas que otras. Igual en el siglo XXII el Islam pierde el franquiciado.

-Como humoristas, os imponéis algún tipo de filtro cuando tenéis que tratar con temas relacionados con grupos en situación sensible como los musulmanes?

No soy humorista, no sé hacer reír siempre, ni escribo bien chistes o monólogos sobre la vida cotidiana. Les admiro mucho. Yo escribo sátira, que a veces no pretende hacer reír, sino formar un discurso de crítica desde determinada posición. Es que los musulmanes no son grupo de situación sensible: hay musulmanes que sí, otros que no y algunos que a medias. Con los que creemos que sí, ni aparecen pero el resto son blanco de nuestra sátira. Y lo que no respetamos son las creencias del Islam, que son absolutamente absurdas y peligrosas y conducen al retraso de la Humanidad: al acientifismo, al machismo, a la homofobia... Solo hace falta conocer mínimamente la figura de Mahoma para saber que son peligrosísimas.

-Muchas veces os tildan de que solo se atrevéis con los políticos y la religión católica y que, en cambio, no os atrevéis con el islam. ¿Es eso verdad?

No. A poco que se abra la revista se ve que no es cierto. Lo que pasa es que le dedicamos al Islam el tiempo proporcional que tiene en el espectro político español: muy poco, salvo cuando se comete un atentado.

-Es posible para una revista como la vuestra o un humorista condenar los actos terroristas sin renunciar al humor pero sin caer en la islamofobia?

Decir que el Islam es una religión absurda, como todas, y peligrosa porque convierte al ser humano en un muppet al servicio de un supuesto dios, no es islamofobia. Y menos decir que los que controlan el discurso del Islam no son la base musulmana, sino las cabezas visibles y corruptas de las teocracias musulmanas. Es islamofobia señalar, perseguir y/o prejuzgar a personas y a grupos completos por profesar la religión musulmana sin que se inmiscuyan o traten de regular el espacio público. Aquí me remito a un tweet reciente: "Los sentimientos religiosos en vuestras putas casas, pagadas por vosotros mismos. Dejad a los demás en paz con vuestras supersticiones y tonterías del siglo XIII". ¿Si escribimos este tweet en un país islámico qué nos pasaría?

-No crees que hacer humor con contenido islamofóbico contribuye a perpetuar un odio latente hacia la comunidad musulmana que ahora mismo preside Europa, EEUU y todo Occidente?

Aquí necesitaría ejemplos pero siempre digo que hasta el humor más nazi no contribuye a perpetuar nada si no hay unas supraestructuras económicas, políticas, sociales... que son las que verdaderamente perpetúan el racismo, la xenofobia, la pobreza, la exclusión... es como echar la culpa al culo del león de colaborar en la digestión de todo lo que el león caza violentamente. "¡Es que si no lo cagases el león no cazaba!". Normalmente, el humor o el arte es la consecuencia de un ambiente y no la causa. El humor nazi perpetúa al nazismo en el poder pero sin el nazismo en el poder, el humor nazi es ridículo, es un delito menor de pobres imbéciles.

-Crees que esto es humor? (portada Charlie Hebdo tras el atentado en BCN)

No es humor. Es sátira, que utiliza el humor negro para (de)mostrar que no se puede decir que el Islam es una religión de paz. De hecho, no lo es, como todas las religiones. Ya me explicará alguien cómo es compatible decir que tu dios es el verdadero, que tu vecino diga que no, que su dios es el verdadero, que tu otro vecino les lleve la contraria a los dos anteriores porque su dios es el verdadero y no acabar a hostia limpia.

Jaume Capdevila “KAP”, dibuixant

-Per tu, què és la llibertat d'expressió?

La llibertat d'expressió és la primera de les llibertats, la que garanteix que qualsevol idea pot ser verbalitzada, i que mitjançant el diàleg i el debat, ens permet generar consensos que ens fan avançar com a societat. Que totes les idees es puguin expressar no vol dir que totes les idees siguin bones o respectables, tan sols vol dir que totes tenen dret a ser plantejades i escoltades, i que també tenen dret a ser rebutjades i refutades, però amb arguments sòlids, no amb amenaces, coacció, o por. La llibertat d'expressió ens permet enriquir-nos com a individus i com a societat. Com més ampli és el camp de la llibertat d'expressió, més madurs som com a societat.

-Té límits la llibertat d'expressió? I per tant, la sàtira, en té?

La llibertat d'expressió no pot tenir límits. O jo penso que no n'hauria de tenir. Quan es parla de llibertat d'expressió, en el fons, es tracta de paraules que volen expressar idees o conceptes; doncs bé, totes les idees o conceptes s'haurien de poder expressar lliurement, i una societat madura no és la que permet que tothom digui el que vulgui, sinó la que és capaç d'acceptar que tothom digui el que vulgui... que és diferent, perquè això ens fa ser necessàriament més tolerants. És cert, però que també, com a societat tenim unes normes que ens faciliten la convivència; algunes d'aquestes normes són morals i altres són penals. Bé, doncs, hi ha un seguit de coses que no es poden fer ja que no s'accepten socialment, i altres no es poden fer ja que són delictes. Aquí tenim un límit, claríssim. Ningú explica que li agrada ficar-se el dit al cul i ensumar-se'l perquè tot i que no és delictes, no està ben vist. I després tenim el Codi Penal, i els delictes d'opinió són tots els que col·lisionen amb aquest límit (que és una legislació diferent a cada país, i el que es pot fer en un país, a vegades no es pot fer en un altre, com l'apologia del feixisme, per exemple).

Pel que fa a la sàtira, no és més que un mitjà, una eina, una manera d'expressar idees. Per tant, per mi, tampoc hauria de tenir límits. Per què es parla dels límits de la sàtira i no dels límits de la cançó, els límits de la poesia, o els límits de les equacions de tercer grau? Perquè la sàtira és

transgressora i utilitza l'humor per saltar-se algunes de les convencions socials més usuals, se li permet ser incorrecta i punyent. La sàtira ridiculitza, i la ridiculització permet qüestionar-se l'objecte satiritzat. S'ha volgut col·locar alguns àmbits del poder fora del radi d'acció de la sàtira, ja que la ridiculització comporta que el perdi el respecte i hi ha àmbits –com la religió– que basen el seu poder en exercir el control mitjançant el respecte profund d'una serie de premisses que no es poden qüestionar.

-És llibertat d'expressió fer sàtira o mofa de col·lectius en una situació de vulnerabilitat com la comunitat islàmica?

Com t'he explicat la sàtira és una eina, i com totes les eines, es pot utilitzar bé o malament: un bisturí a mans d'un cirurgià pot salvar una vida... el mateix bisturí en mans d'un psicòpata pot fer molt de mal. Doncs la sàtira és això: si s'utilitza per fiscalitzar el poder, s'en fa bon ús. Si es fa servir per fer mal a algú indefens, se'n fa un mal ús. Jo crec que les paraules importen, i el mot sàtira comporta la utilització de l'humor (encara que sigui de forma virulenta) per aconseguir un objectiu que millori la situació social o política. Befà, en canvi, és buscar la ridiculització gratuïta, un abús emprant els mecanismes de l'humor. Aquí hi entra un component ètic: els col·lectius vulnerables poden ser satiritzats? Sí. Res no hauria de poder quedar exclòs de l'àmbit de la sàtira. Però no, no cal satiritzar-los de forma gratuïta, atacar-los per ser el què són és una forma de racisme o xenofòbia.

-Creus que l'humor s'hauria de permetre en més o menys mesura en funció del col·lectiu que es critiqui? (Per exemple, no és el mateix criticar els poderosos -el Rei, per exemple- que una comunitat com la musulmana)

No es tracta de permetre més o menys l'humor. L'humor o la sàtira no són el problema (tot i que s'ha volgut fer pensar que sí). En un acte de comunicació hi intervé un emissor i un receptor, que transmeten un missatge mitjançant un canal en un determinat context. L'humor no és res més que un canal, i el problema no és al canal, sinó en el missatge. Un missatge racista, és racista tant si s'expressa seriosament com si s'expressa en broma. Per tant el problema no és si s'ha de permetre l'humor o no. Criticar el rei ha d'estar permès, i criticar la comunitat musulmana, també. La diferència és... quin objectiu hi ha rere les crítiques al rei i quin objectiu hi ha rere les crítiques a la comunitat musulmana?

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Entens que hi hagués gent que justificués o entengués l'atemptat després de les portades de la revista contra l'islam?

Jo vaig 'ser Charlie Hebdo' quan es va produir l'atemptat, i crec que ho vaig ser amb més consciència que molta gent, ja que coneixia personalment algun dels dibuixants que eren en

aquella redacció i coneixia perfectament el context en el que es va desenvolupar tota la polèmica que feia anys que s'arrossegava, i vaig 'ser Charlie Hebdo' tot i no estar d'acord amb ells en moltes coses i que publicava (i publico encara) a una revista francesa –Siné Hebdo– que era anti-Charlie Hebdo, és a dir que no compartia molts dels seus plantejaments i els combatíem amb arguments satírics...

I sí, entenc que hi hagués gent que justificués l'atemptat, i per descomptat no ho comparteixo, però no em sorprèn perquè també hi ha gent que defensa coses que jo trobo indefensables... normalment és fruit de la desinformació i el desconeixement.

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans?

Vivim en un país d'una forta, fortíssima tradició cristiana, i això ha impregnat la nostra societat d'una pàtina de fòbia a totes les altres tradicions religioses, però, per suposat, és clar, als enemics tradicionals del cristianisme: musulmans i jueus. En aquest context, jo no penso que en els mitjans la islamofòbia hi sigui de forma deliberada, però és cert que hi és present, de forma subtil i fins i tot, de vegades, involuntària.

-Com a dibuixant, et poses algun tipus de filtre quan has de tocar temes relacionats amb grups en situació més sensible com els musulmans?

Com a dibuixant intento tocar tots els temes amb la major ètica possible. El meu filtre és no defensar cap idea en broma que jo no sigui capaç de defensar també seriosament. Pel que fa als musulmans, per mi no són un grup homogeni, ni en el fet de ser musulmans sigui determinant per agrupar-los... hi ha musulmans rics i musulmans pobres, musulmans que són víctimes i musulmans que són botxins, –musulmans que pateixen a Gaza i musulmans que formen part de l'ISIS–, musulmans que piquen i musulmans que reben. L'objecte de la meua sàtira, si s'escau, no pot ser en els musulmans pel fet de ser musulmans, sinó per algun altre motiu que -equivocadament o no- cregui que ho mereixin.

-Creieu que als dibuixants se us permet tot amb religions com el cristianisme i, en canvi, hi ha molta més reticència quan l'islam és l'objecte de sàtira?

No, no penso que sigui així ni de lluny. En general hi ha molta reticència entre tothom qui és objecte de la sàtira, sigui qui sigui. Però el que passa és que al nostre país el cristianisme ha estat sempre associat al poder (i més durant el franquisme) i per tant, molta crítica política també comportava crítica als representants religiosos del cristianisme (en aquest sentit et recomanaria un llibre que vaig fer sobre la caricatura i la religió: 'Si los curas y frailes supieran. Antología de la caricatura anticlerical'). Venim d'una llarga tradició en el que s'ha fet sàtira anticlerical, i així la societat hi està més acostumada –que no vol dir que no hi hagi sectors absolutament reticents a

aquesta sàtira– i això també afavoreix que els humoristes estirin encara més els límits. L'islam com a objecte de la sàtira, a occident, és una cosa relativament recent, i la resposta de l'islam a aquesta sàtira –que ni hi està acostumat ni comparteix la tradició cultural de la que prové la sàtira–, ha estat una resposta molt més vehement que a la que s'estava acostumat per part de les altres religions, ha complicat la situació, fent més gros el conflicte. D'aquí aquesta reticència creixent.

-És possible per als dibuixants o humoristes condemnar el terrorisme sense caure en la islamofòbia? Com?

No només és possible sinó que és necessari. El terrorisme és una cosa, i l'islam, una altra. Tenen punts en contacte? Potser. Hi ha terroristes que són extremistes religiosos? Sí. Però no es pot fer l'equivalència de forma automàtica i si algú la fa, cal combatre-la perquè no és certa. Cal criticar el terrorisme? Sí, per suposat. Cal criticar l'Islam? Sí, perquè és una religió que vol anar més enllà de l'esfera privada de cada persona i vol determinar comportaments públics i polítics en determinades societats. Però això també ho fa el cristianisme. El que no cal és fer demagògia i dir coses que no són veritat. Per tant, cal filar prim, i no caure en el joc d'alimentar l'espiral de malentesos, mitges veritats i confusió que porta –i busca– la confrontació entre orient i occident. Es pot fer sàtira sense fer demagògia? Sí. És el que cal fer. També és cert que la sàtira opera en diversos nivells de lectura i que no cal quedar-se amb la lectura literal, i sovint no es fa aquest esforç interpretatiu, el que, de nou, afavoreix el conflicte.

-Creus que això és sàtira o humor? (portada Charlie Hebdo després de l'atemptat a BCN):

Bé... anem a pams. Com t'he dit, tota sàtira necessita interpretació, és a dir que no ens podem quedar amb la lectura literal. I com he dit també, es tracta d'un acte de comunicació, en el que hi ha diversos actors (emissor, receptor, missatge, canal i context). És important tenir clar que tant l'emissor com el receptor d'aquest missatge és el públic francès, i això condiona tot l'acte comunicatiu. Nosaltres tenim accés al missatge, però és com si escoltéssim un fragment de conversa pel carrer: en el fons no va dirigit a nosaltres i per tant, ens perdem una part del missatge. També cal explicar que la nostra vinculació emocional amb la imatge és diferent que la del públic francès, ja que parla de l'atemptat a Barcelona i per nosaltres és més proper que per ells (jo us proposo de pensar un moment en l'atropellament de Niça, l'estiu de l'any abans: van haver-hi 84 morts, i segur que la sensació de dolor dels catalans va ser menor que la dels francesos; amb l'atemptat de la Rambla passa a l'inversa). Finalment, cal comprendre que Charlie Hebdo és una revista que és essencialment ecologista, antirracista i antirreligiosa. I que per un ciutadà francès, el concepte de República o de laïcitat té connotacions molt més profundes del que pot tenir per nosaltres. El laïcisme ferotge de Charlie, que ataca i ha atacat amb virulència satírica a totes les religions, es pot confondre amb islamofòbia –i de fet és aplaudit i encoratjat per

islamòfobs— però si hom coneix la trajectòria de la revista i el seu tarannà, sap del cert que es tracta d'una publicació que també és essencialment antirracista i el seu atac se centra en la religió i no en el col·lectiu que practica aquesta religió. Entenc que si s'escapen tots aquests matisos costi d'entendre aquesta portada com una sàtira, i també entenc que la ferocitat de les sàtires de Charlie Hebdo sovint ratllen el mal gust (de fet, ho busquen deliberadament, és una de les seves estratègies satíriques per no deixar indiferents). Però sí. La portada, per mi és sàtira. És una sàtira ferotge, irritant i conflictiva, però és sàtira.

Oriol Cruz, humorista i imitador al Versió RAC1

-Per a tu, què és la llibertat d'expressió?

Per a mi la llibertat d'expressió és la base i el suport de qualsevol democràcia que ha de permetre parlar de tot i fer broma de tot.

-Té límits la llibertat d'expressió?

En el meu cas crec que els límits es situen en no ofendre de forma gratuïta i prescindible cap a especialment els més febles i/o vulnerables. Crec que tothom pot dir el que vulgui, però atenent-se a les conseqüències que d'altra banda han de ser ponderades, és a dir, per exemple si un raper fa una cançó que demana la mort d'algú o l'ofèn greument, no crec que sigui proporcionat ni lògic empresonar-lo per una opinió o manera de pensar, ara bé, si que entenc que pugui ser denunciat per la part, institució o persona afectada i si s'escau haver d'indemnitzar pels danys a l'honor ocasionats. Crec que el límit ha de ser aquest, que cadascú sigui responsable i conscient de fins on vol arribar i n'assumeixi unes conseqüències proporcionades i no excessivament repressores. És obvi que els darrers anys i molt especialment en els últims mesos estem patint una involució total que fa que si fas humor especialment polític hakis d'anar amb peus de plom (només si carregues cap a una banda) i en canvi, per exemple, el sector independentista ha rebut atacs, insults i bromes de mal gust com el vídeo en què un subjecte estant damunt d'un tanc, amenaçava el president Puigdemont i que tot i ser denunciat va quedar impune i, en canvi un home es va posar al costat d'un agent de la Guàrdia Civil amb un nas de pallaso i se li imputa el delictes d'incitació a l'odi i resistència. Aquesta desproporció en la vara de mesura depenent de la ideologia sobre la que facis broma provoca autocensura en alguns casos per evitar "problemes judicials". En el meu cas, em veig obligat a aplicar-me una autocensura per bromes que no fa molts anys hauríem fet sense ni pensar-ho un sol segon... Fins i tot recordo fa anys haver fet bromes bastant més passades de voltes fa anys que no pas les que actualment per por a represàlies autocensuro o suavitzo... és trist, però és així, la involució és terrible.

-És llibertat d'expressió fer sàtira o mofa de col·lectius en una situació de vulnerabilitat com la comunitat islàmica?

Per mi sí que és llibertat d'expressió, però pel meu tipus d'humor, un especial acarnissament és de mal gust i crec que si es fa humor, s'ha de fer de forma transversal, és a dir, posant-se amb tothom i no només amb els més febles.

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Per què?

Sí, ho vaig ser perquè tot i que algunes portades de la revista satírica poguessin ser feridores o de mal gust pel col·lectiu islàmic, l'extremisme acompanyat de l'estratègia del terror i de la por, ni són el camí de la discrepància davant allò que no agrada ni han de servir per censurar els humoristes. En aquest cas, l'autocensura és sens dubte el triomf dels que sembren el terror.

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans?

Com a la vida en general hi ha casos de tot, hi ha mitjans que tracten la informació des dels extrems i són irrespectuosos (Jiménez Losantos per exemple) i n'hi ha que són ponderats.

-Com a humoristes, us imposeu algun tipus de filtre quan heu de tocar temes relacionats amb grups en situació més sensible com els musulmans?

En el meu cas intento no fer humor de les religions, no m'hi sento especialment còmode. En algunes ocasions n'he fet, però no especialment feridor. No m'agrada fer humor blanc però em sento més còmode en l'humor polític, esportiu, d'actualitat en general, etc... Crec que es pot fer humor punyent i contundent proporcional al poder o gravetat del que hagi fet la persona de la que es parla, és a dir, no és el mateix fer humor de Millet, que fer humor d'algué que roba per menjar malgrat els dos hagin robat.

-L'humor és una eina indispensable per tal que una democràcia funcioni. Creus que això és humor? (portada Charlie Hebdo després de l'atemptat a BCN)

Crec que és un tipus d'humor que té el seu públic però amb el que no em sento identificat. Generalitza l'islam i no em sembla especialment encertat, però, el respecte.

-Creieu que als humoristes se us permet tot amb religions com el cristianisme i, en canvi, hi ha molta més reticència quan l'islam és l'objecte de sàtira?

Sí amb matisos... òbviament des de la transició fins a dia d'avui ha estat molt més fàcil posar-se amb la religió catòlica, ja que l'església ha perdut pes i poder opressor i arran del terrorisme de caire islamista, en molts casos hi ha més contenció. També és cert que anys enrere, quan es feia humor més bast, de l'estil dels acudits d'Arévalo, era més fàcil trobar bromes i acudits sobre l'islam

i especialment era més fàcil sentir parlar de "moros", de la mateixa manera que era habitual sentir acudits de "mariquites" o "gangosos"... Per alguns el fet que aquest tipus d'humor avui en dia no sigui políticament correcte es tracta d'una involució, però en el meu cas penso que més aviat respon al fet que la societat ha anat evolucionant i s'ha anat prenent consciència i un major respecte a aquests col·lectius.

**-És possible per als humoristes condemnar el terrorisme sense caure en la islamofòbia?
Com?**

Sí, sens dubte és possible. La clau és afinar molt el sarcasme i el to irònic, cosa que permet ridiculitzar la barbàrie terrorista sense caure en la generalització i la islamofòbia. De fet recordo haver llegit tweets en aquesta línia en dies posteriors als atemptats de Madrid o de Barcelona. (ara mateix no els recordo com per reproduir-los, però recordo haver-ne llegit).

-No creus que fer humor amb contingut islamòfob contribueix a perpetuar aquest odi cap a la comunitat musulmana que ara mateix hi ha a Europa i a Occident en general?

En gran part sí. Crec que fer humor islamòfob juga un paper similar al de les reaccions d'odi generalitzat amb atacs a símbols religiosos o racisme vers els musulmans després d'un atemptat, és a dir, genera més odi i serveix de justificació i és un argument recurrent pels islamistes radicals per justificar-se i captar gent vulnerable o que no se sent integrada a la societat.

-Una revista humorística d'esquerres com El Jueves, Mongolia o Charlie Hebdo, sempre crítiques amb l'status quo, no haurien de prioritzar portades que condemnin la islamofòbia, i no al contrari?

Crec que, com ja he dit, davant de situacions tan delicades com el terrorisme és convenient esprémer més que mai el cervell per fer l'humor com més irònic i intel·ligent millor. En cap cas vol dir que fer aquest tipus d'humor representi ser menys atrevit o menys càustic, simplement és acotar-ho a qui realment mereix ser escarnit.

Ana Polo, humorista a la Segona Hora de RAC1

-Per a tu, què és la llibertat d'expressió?

La llibertat d'expressió és un dret fonamental de qualsevol ésser humà. Tothom té dret a expressar la seva opinió i garantir aquest dret és fonamental si volem avançar com a societat. Avui en dia a l'Estat espanyol vivim un retrocés en qüestió de llibertat d'expressió i això és molt greu.

-Té límits la llibertat d'expressió?

Sí, sense cap mena de dubte. La llibertat d'expressió no és un paraigua on emparar-se per poder dir qualsevol cosa. Hi ha idees que són perilloses i que no s'han de tolerar. Sobretot si aquestes idees van en contra de certs col·lectius o perpetuen opressions. Aquí és on s'ha de posar el límit: davant del feixisme, el racisme, la xenofòbia, el masclisme, el classisme, la homofòbia, la transfòbia, etc. Si transigim davant d'aquest tipus d'idees, estem perduts com a societat. Això ho explica molt bé el filòsof Karl Popper amb la Paradoxa de la Tolerància: si fomentem una tolerància il·limitada, la tolerància acabarà desapareixent. Si no plantem cara a les idees intolerants, la gent que sí que som tolerants acabarem silenciats i per tant, la intolerància regnarà.

-És llibertat d'expressió fer sàtira o mofa de col·lectius en una situació de vulnerabilitat com la comunitat islàmica?

Una persona que es troba en posició de privilegi no pot fer sàtira contra un col·lectiu en situació de vulnerabilitat. L'escriptora i activista Brigitte Vasallo diu alguna cosa així com que l'humor sempre ha d'anar cap a dins i cap a dalt, perquè si no és opressió. No puc estar més d'acord. Si tu vols fer broma sobre això, ha de ser des d'un punt de vista que denunciï la situació de la comunitat islàmica, si no estàs perpetuant la seva vulnerabilitat. Ells poden fer sàtira, perquè l'humor és una forma d'apoderament; però tu des del teu privilegi, no.

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Per què?

Sí, ho vaig ser. Avui ho seria, també. Però el dia de l'atemptat no havia llegit cap exemplar de Charlie Hebdo, i ara sí. Estic totalment en contra de l'atemptat i condemno qualsevol acte de violència en aquest sentit, evidentment. També he de dir que mi la majoria de bromes de la Charlie Hebdo no em fan cap gràcia. Precisament pel que explico a la pregunta anterior. Aquesta idea de que travessar els límits del que és políticament correcte ja és HUMOR em sembla perillosa. Per mi, tot depèn de qui fa l'acudit. Si un acudit el signa un humorista musulmà, endavant. Però publicar cert tipus d'acudits des de la teva poltrona d'home blanc europeu i creure't qui sap què, no.

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans?

Sí. Sense cap mena de dubte. Hi ha racisme i etnicisme a hectolitres. Hi ha desconeixença, desconfiança, ignorància. I amb la violència de l'Estat Islàmic els mitjans de comunicació estan aprofitant per reforçar el discurs islamòfob. En comptes de tractar el tema en profunditat, analitzant els aspectes sociològics i estructurals del tema, se centren en l'individu per refermar el discurs de la por. Sembla que la religió o la nacionalitat només importa quan interessa perpetuar un estereotip negatiu i per tant fomentar la discriminació.

-Com a humoristes, us imposeu algun tipus de filtre quan heu de tocar temes relacionats amb grups en situació més sensible com els musulmans?

Sí. Segueixo la “doctrina Vasallo”^{*} i intento no perpetuar cap opressió amb els meus acudits. Si he de fer humor sobre un col·lectiu vulnerable intento fer-lo des d'un punt de vista crític amb l'opressor. És més difícil? Sí. Però també molt més gratificant. I si no puc fer certs acudits, doncs no els faig.

Per exemple, a mi m'agradava molt utilitzar la paraula “PARGUELA” com a sinònim de *pringat*. Trobo que té una sonoritat que fa riure i la utilitzava tot sovint. Doncs bé, fa poc vaig descobrir que vol dir “Parecido a una mujer en su persona y en sus maneras”. Així que he hagut de deixar d'utilitzar-la, perquè no vull perpetuar la idea de què assemblar-se a una dona és una cosa negativa. Doncs així amb tot.

^{*}terme que m'acabo d'inventar

-Creieu que als humoristes se us permet tot amb religions com el cristianisme i, en canvi, hi ha molta més reticència quan l'islam és l'objecte de sàtira?

Potser sí. Però és que són situacions que no es poden comparar. Jo, com a dona nascuda i educada en un país de llarga tradició cristiana, tinc legitimitat per fer broma sobre el cristianisme. Primer, perquè l'Església catòlica és una institució opaca i rànica en situació de privilegi. I segon, perquè “lo he sufrido en mis propias carnes”. La religió catòlica ha oprimat a la dona a incomptables nivells i sobretot ha castrat i limitat el seu desig sexual i la seva llibertat. Per tant, tinc tot el dret del món (i el deure) a fer un acudit que els assenyali.

Ara, no sé quina legitimitat tinc jo per fer acudits sobre l'islam com a religió, sobre les seves pràctiques. Podria fer sàtira denunciant la bestialitat de les lapidacions a les dones o la mutilació genital femenina; perquè són pràctiques que vulneren els drets de la dona. Però jo, des de fora, no puc fer broma de l'ús del vel, per exemple. Bàsicament perquè no en tinc ni idea i l'únic que estaria fent seria alimentar estereotips que dificulten la integració de les dones musulmanes que viuen a Catalunya.

-És possible per als humoristes condemnar el terrorisme sense caure en la islamofòbia? Com?

Totalment. Assenyalant a qui s'ha d'assenyalar. Si després de l'atemptat de Barcelona et quedés fent broma dels nois de Ripoll és que ets molt curt de mires. Aquí l'acudit l'has de fer parlant dels

estats -com Espanya- que financen indirectament l'Estat Islàmic. O sobre el CNI, que tenia contactes amb l'imam de Ripoll. Anar una mica més enllà. Atacar els poderosos.

-No creus que fer humor amb contingut islamòfob contribueix a perpetuar aquest odi cap a la comunitat musulmana que ara mateix hi ha a Europa i a Occident en general?

Evidentment. I a més d'una manera molt subtil. Si preguntes a algú si és racista, és molt difícil que et respongui obertament que sí. Perquè tots sabem que ser racista és una cosa dolenta i ningú vol acceptar que ho és. Ara bé, si aquesta persona riu d'un acudit farcit de racisme, doncs em sap greu, però és una persona racista.

-Una revista humorística d'esquerres com El Jueves, Mongolia o Charlie Hebdo, sempre crítiques amb l'status quo, no haurien de prioritzar portades que condemnin la islamofòbia, i no al contrari?

Totalment. Sincerament, i com ja he apuntat abans, en moltes ocasions aquestes revistes (sobretot Mongòlia i Charlie Hebdo) van una mica del pal "l'humor no té límits i fem broma de tot". No crec que sigui aquesta la posició adequada. Crec que s'ha de prendre partit i aquí només hi ha dos bàndols: el de l'opressor i el de l'oprimit.

-L'humor és una eina indispensable per tal que una democràcia funcioni. Creus que això és humor? (portada Charlie Hebdo després de l'atemptat a BCN)

No. Això no és humor. Això, per a mi, és *basura*. Aquesta portada dóna la responsabilitat dels atemptats a la religió, l'islam, i no a les persones que el van cometre. Això és perillós perquè fomenta l'islamofòbia, efectivament. El problema no és l'islam.

Però és que tampoc es podria fer broma dient que els terroristes eren "4 chalaos", perquè seria molt injust obviar que aquestes persones venien de famílies immigrants i estaven en situació vulnerable; que tot i ser d'aquí, la societat catalana no ha fet prou per integrar-los i probablement se sentien ciutadans de segona. Amb aquest sentiment de desarrelament, és fàcil deixar-se absorbir pel discurs de l'odi i acabar fent el que van fer. Totes aquestes coses no es poden obviar a l'hora de fer humor, perquè si no estàs perpetuant la seva opressió.

Ramia Chaoui, 'youtuber'

-Què és la llibertat d'expressió?

Es poder parlar amb llibertat, sense por a ser perseguit/agredit per les teves opinions o paraules.

-La islamofòbia és llibertat d'expressió? Per què?

La islamofòbia es un tipus de discurs d'odi . Es pot parlar d'Islam sense ser islamòfob.

-Té límits la llibertat d'expressió?

No es que tingui límits, penso que hi ha maneres i maneres. Es pot dir tot allò que vulguis arribant fins on vulguis sense caure en el mal gust, les faltes de respecte i sense semblar l'odi entre conciutadans.

-Es pot fer humor sobre l'islam sense caure en un comportament islamòfob? Com?

Suposo que sí. Sense caricaturitzar o retratar el profeta directament (que per a nosaltres no es pot representar) caient en falsedats i estereotips. Crec que aquesta es la principal queixa que tenim

-És llibertat d'expressió fer sàtira de grups vulnerables com la comunitat islàmica? Per què?

Sí, es pot fer sàtira per+o no cal atacar sempre el mateix col·lectiu reforçant els comportaments que dia a dia intentem millorar i educar a les persones per a una millor convivència. Sovint tiren pel terra aquest treball. No dic que no s'hagi de fer, dic que s'ha de tenir més cura i tenir una mica d'humor intel·ligent i no caure sempre en els estereotips tan arrelats i que sovint no són certs.

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Per què?

No. No hem va caldre personalitzar el meu dol. Estic en contra de tots el atemptats allà on siguin.

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans en general?

Sí. Cal més educació als presentador a l'hora de presentar persones musulmanes, tractar temes o fer entrevistes. Cauen en racismes i islamof`bia sovint en les seves preguntes, en com adrecen i enfoquen els temes.

-L'humor és una eina indispensable per tal que una democràcia funcioni, hi estàs d'acord? Creus que això és humor? (foto portada Charlie Hebdo després de l'atemptat de Barcelona)

No. No es gens encertada en quan al titular, un cop més sentència i posa en el punt de mira una comunitat innocent. Creen divisió, bàndols. No es pot fer humor de les desgracies i aquest es el principal problema que li veig a aquesta revista. Justifica les seves portades amb la llibertat d'expressió per continuar fent diners a través del mal gust, la polèmica i el morbo.

-Per què es permet tot i més als humoristes quan parlen del cristianisme i, en canvi, hi ha molta més crítica quan es fiquen amb l'islamisme?

Personalment i com a persona religiosa tampoc m'agraden les portades que dediquen a personalitats com Crist que signifiquen tant per a tantes persones i que no es poden defensar. Tampoc dic que no s'hagi de criticar la religió tant d'uns com la dels altres.

Crec que per altra banda els cristians europeus tenen assumit aquest tipus de crítica i que es qüestió de temps que els musulmans també ens hi acostumem. El principal problema i per el qual ens molesta més crec que resideix en que per a nosaltres està prohibit representar la figura del profeta Mohamed i en canvi al catolicisme no.

-Com podem condemnar els actes terroristes de jihadistes sense caure en la islamofòbia?

Deixant de relacionar-ho amb l'islam, d'utilitzar un vocabulari global que generalitza i ens atribueix el acte a tota la resta de musulmans. Deixant d'exigir als musulmans condemnes públiques i manifestacions.

-Hi ha qui defensa que la islamofòbia no és una forma de racisme? Tu ho creus?

Crec que es un racisme tan arrelat culturalment que ve de fa segles que molts ho tenen assimilat i normalitzat. Tampoc agrada a Espanya criticar la tradició i canviar el vocabulari i allà mateix trobem tot de paraules racistes per exemple. La negació també es un símptoma de la supremacia cultural i religiosa que alguns encara senten.

-Fins a quin punt el laïcisme o la llibertat d'expressió, pilars centrals de les democràcies modernes, es poden convertir en una carta blanca per propinar comentaris islamòfobs? Com ho evitem?

No ho sé. Crec que si demostréssim l'efecte d'aquestes portades tan visuals i que es queden tant a la ment de les persones tindrien potser més cura. Crec que la solució es l'educació i el desenvolupament del sentit crític de qui veu aquella portada. Qui no vulgui escoltar o educar-se no hi ha res a fer.

-Com pot ser que revistes clarament d'esquerres com El Jueves o Charlie Hebdo, publiquin portades islamòfobes arran d'atemptats jihadistes a Europa?

Creus que l'esquerra també és islamòfoba a Occident? El racisme i la islamofòbia no entenen de dreta o esquerra tot i que tradicionalment l'esquerra ha sigut més tolerant, però només aixó tolerant. No pas inclusiva, interessada i oberta a altres enfocaments diferents, especialment l'esquerra més extrema i laïcista que veta les religions.

-Dibuixar Mahoma és llibertat d'expressió? Per què?

Sí. No podem prohibir a ningú que no faci alguna cosa només perquè no ens agradi.

S'ha d'entendre que no tothom té la sensibilitat islàmica en quan a la no representació de figures tan importants i respectades però aixó es una cosa més aviat interna dels musulmans que no tothom comparteix. Pel altra banda també es una figura històrica i no ens pertany però s'agraeix que qui hagi de fer la representació la faci amb respecte.

-Per acabar, per on hauríem de començar per eradicar un problema tant present en totes les societats Occidentals com és la islamofòbia?

Educant-nos tots, canviant el vocabulari (especialment qui té responsabilitats com els mitjans, els polítics, les persones públiques), obrint la ment en que hi ha diferents maneres de viure i entendre la vida, que no cal estar d'acord en tot, que s'ha de respectar i facilitar l'exercici de les llibertats individuals de tothom.

Asmae Marouan, activista

-Per a tu, què és la llibertat d'expressió?

Per ami la llibertat d'expressió es una manera d'opinar, donar idees i expressar-se amb un límit.

-La islamofòbia és llibertat d'expressió? Per què?

Sí, es una forma de nombrar un grup de persones que actuen d'una manera no acceptable i això fa que els que se senten víctimes utilitzin lliurement aquest terme transmetin el seu por i temor.

-Té límits la llibertat d'expressió?

Es clar que te límits. Tothom pot donar una opinió i acusar a un grup petit que per qualsevol motiu utilitza el nom d'aquesta religió per els seus bens i finalitats. I per una altre banda ningú te dret a ferir els sentiments d'una comunitat que majoritàriament complim amb els nostres deures com a creients i dins de lo que permet la llei del Islam.

-És llibertat d'expressió publicar una caricatura de Mahoma? Per què?

No, perquè mai en la historia del Islam i els anys que porta aquesta religió s'ha donat a conèixer una imatge del nostre Profeta. Vull dir que qui o ha fet a sigut amb la finalitat de ferir profundament els sentiments de tots els musulmans.

-Es pot fer humor sobre l'islam sense caure en un comportament islamòfob? Com?

Sí es pot, però mai ferint o causant conflicte amb el que dius. Es a dir, jo puc fer una broma pesada amb qui tinc confiança però 100% no la podria fer amb persones desconegudes. Com? Doncs tractant el tema amb delicadesa i saber aquí li dirigeixes la paraula.

-És llibertat d'expressió fer sàtira de grups vulnerables com la comunitat islàmica? Per què?

Fer es pot fer, evidentment, com ja e mencionat anteriorment sense ferir els sentiments d'aquest grup i empatitzar la reacció de la comunitat.

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Per què?

Per una banda si i per una altre no. Com a musulmana no e sigut Charlie Hebdo perquè aquesta persona a utilitzat un tema fonamental i molt important com la imatge del meu Profeta que ni jo se com hauria de ser ja que el Islam des de sempre la protegit. Però per altre banda com a persona culta mai atacaria a ningú sinó que utilitzaria la comunicació com a finalitat per a solucionar el problema i per aquesta raó no hauria de existir cap atemptat perquè en el Islam no es permet i tampoc es justifica. . I aquí afegeixo que mai ens a demanat atacar o obligar a ningú a ser creient d'aquesta i de cap manera atemptar o reivindicar en nom d'ella ja que es pacífica, generosa, empàtica, humil i seria amb tothom, sigui qui sigui. I així som els musulmans.

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans en general?

Sí per falta d'informació.

-Per què es permet tot i més als humoristes quan parlen del cristianisme i, en canvi, hi ha molta més crítica quan es fiquen amb l'islamisme?

Com ja s'ha mencionat anteriorment, el Islam aquí, a Espanya, es minoritari per aquesta raó fer humor per a poques persones es com ser atacat vulnerablement per una gran quantitat sobre una de petita. I això seria injust.

-Com podem condemnar els actes terroristes de jihadistes sense caure en la islamofòbia?

Utilitzant la llei i la justícia. Aquestes persones (jihadistes), si jo pogués, els ficaria a la presó abans que actuïn i morin innocents.

El Jihad es atacar en cas de que t'ataquin en casa teva però mai utilitzar el jihadisme en nom d'Allah per atacar a persones innocents per no ser creients d'aquesta religió. Aquests jihadistes son condemnats i castigats durament per Allah.

-Hi ha qui diu que la islamofòbia no és una forma de racisme? Tu ho creus?

Si ho crec, no te perquè ser-ho. Perquè ser creient no te res a veure amb el teu origen. Una cosa es ser racista i una altre es ser islamòfob.

-Fins a quin punt el laïcisme o la llibertat d'expressió, pilars centrals de les democràcies modernes, es poden convertir en una carta blanca per propinar comentaris islamòfobs?

Com ho evitem?

Això es política. I ha arribat al límit perquè no pot ser que per ser un país laic es tingui dret a expressar-se fins aquest punt i fer mal a persones que son vulnerables.

-Creus que l'esquerra també és islamòfoba a Occident?

Jo crec que no, segurament com a esquerra no, però personalment cadascú tindrà la seva opinió sobre els musulmans.

-Creus que la islamofòbia és deliberada o que, en moltes ocasions, es deu més a un problema de com ens eduquen?

La majoria de les vegades es per la educació de cadascú però d'altres es deliberada a causa d'uns seguits fets.

-Per on hauríem de començar per eradicar un problema tan present en totes les societats Occidentals com és la islamofòbia?

Per els medis de comunicació i seguit en els centres d'educació.

-Com a musulmana, et resulta ofensiva aquesta portada posterior a l'atemptat de Barcelona?

Si que es ofensiva perquè una cosa es el seu títol i l'altre es la imatge. Aquesta imatge es ironia. Certament el Islam es una religió de pau i sempre serà així però per culpa de unes quantes persones que per pensaments psicòpates i per conductes inapropiades actuïn d'aquesta manera per demostrar que el islam si no es mata no es va al Paradís (que estan completament equivocats perquè el Islam nega absolutament suïcidar-se i matar a persones innocents), es clar que per ells no es tan ofensiu perquè es la seva realitat però per a nosaltres que som veritables musulmans i que dugem a terme fil per randa la nostra creença.. doncs si ens fereix la nostra sensibilitat.

Associació de Dones Musulmanes a Catalunya (ADMAC)

- Per a vosaltres, què és la llibertat d'expressió?

És poder dir el que un pensa, respectant l'altre i la seva opinió.

-La islamofòbia és llibertat d'expressió? Per què?

No, perquè es perd el respecte.

-Té límits la llibertat d'expressió?

Sí, el respecte a l'altre. Qualsevol dret, té un deure associat.

-Considereu que és llibertat d'expressió publicar una caricatura de Mahoma?

No, perquè és expressar-se sense tenir en compte l'altre. I no aporta cap benefici a ningú.

-Es pot fer humor sobre l'islam sense caure en un comportament islamòfob? Com?

Es pot fer humor sobre les persones, però sobre una religió, no té molt de sentit.

-És llibertat d'expressió fer sàtira de grups vulnerables com la comunitat islàmica? Per què?

No, per la pèrdua de respecte. I la burla no té cap objectiu noble, sigui a qui sigui.

-Vosaltres també vau "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Per què?

No ens involucrem en qüestions polèmiques.

-Creieu que hi ha islamofòbia als mitjans en general?

Sí, perquè la notícia sobre l'islam o els musulmans és quan succeïx algun fet negatiu. Els successos positius no són tema als mitjans de comunicació.

-Per què es permet tot i més als humoristes quan parlen del cristianisme i, en canvi, hi ha molta més crítica quan es fiquen amb l'islamisme?

Com hem dit, l'humor sobre les religions no té cap finalitat beneficiosa. En el cas del cristianisme, l'Església té prou poder i influència per defensar que no se'n faci humor, si no ho fa, tindrà les seves raons. En el cas de l'islam, ja s'ha vist que els musulmans no volen que es rigui de la seva religió.

-Com podem condemnar els actes terroristes de jihadistes sense caure en la islamofòbia?

Condemnant tots els actes de terror i violència mundials (o bé no condemnar-ne cap). Sense fer distinció de qui i a on es fa.

-Hi ha qui diu que la islamofòbia no és una forma de racisme. Vosaltres ho creieu?

El racisme fa referència a la raça i l'islamofòbia a la religió musulmana. És diferent però l'arrel és la mateixa: la por al desconegut.

-Fins a quin punt el laïcisme o la llibertat d'expressió, pilars centrals de les democràcies modernes, es poden convertir en una carta blanca per propinar comentaris islamòfobs? Com ho evitem?

El respecte i la justícia també són pilars de la democràcia, per tant la carta blanca no existeix,.

-Creieu que l'esquerra també és islamòfoba a Occident?

En general sembla que no.

-Creieu que la islamofòbia és deliberada o que, en moltes ocasions, es deu més a un problema de com ens eduquen?

Es deu més a un problema de com enfoquen el tema als mitjans de comunicació, perquè tenen una gran influència en la opinió de la societat.

-Per on hauríem de començar per eradicar un problema tan present en totes les societats Occidentals com és la islamofòbia?

Prenent consciència de que el musulmà no és l'enemic, coneixent a l'altre per desmuntar tòpics i obrint la ment a l'existència de llibertat de religió.

-Com a musulmanes, us resulta ofensiva aquesta portada posterior a l'atemptat de Barcelona? Per què?

Sí, perquè apunta a l'islam (i per tant a tots els musulmans), i no a les persones que han realitzat l'atemptat.

Mahi Idrissi, estudiant

-Per a tu, què és la llibertat d'expressió?

Per mi llibertat d'expressió és reflectir els teus pensaments, opinions, etc sempre que no sigui una ofensa i falta de respecte als altres.

-La islamofòbia és llibertat d'expressió? Per què?

Per mi no, perquè estan contínuament atacant a l'islam i els qui segueixen aquesta religió. És a dir un pot estar d'acord o menys d'acord amb certs principis o creences, però sense faltar el respecte i no ofendre'.

-Té límits la llibertat d'expressió?

Si com totes les coses la llibertat d'expressió té límits si el sobre passes, pots crear conflictes que van el més allà de la llibertat.

-Consideres que és llibertat d'expressió publicar una caricatura de Mahoma?

No és llibertat, perquè ells saben perfectament que és una grandíssima falta de respecte i un insult dibuixar i fer caricatures del profeta.

-Es pot fer humor sobre l'islam sense caure en un comportament islamòfob? Com?

Difícilment es pot fer humor en una cosa que és molt seria. Ara bé humor en el sentit de dir ostres l'altre dia era Ramada, i sense volgué vaig començar a beure aigua i ho comentes amb el teu amic i et rius, és un humor però no ho fas en mala intenció simplement dient que vas ser despistat i vas beure aigua.

-És llibertat d'expressió fer sàtira de grups vulnerables com la comunitat islàmica? Per què?

No és llibertat d'expressió perquè com hi havia dia abans és atacar a una creença on la gent s'ho pren com algú imprescindible en les seves vides.

-Tu també vas "ser Charlie Hebdo" quan es va produir l'atemptat el passat gener del 2015? Per què?

Jo no vaig ser Charlie Hebdo perquè faltaven al respecte a l'islam, igual que tampoc estic d'acord amb el terrorisme perquè també és una gran falta de respecte per l'islam i les demes persones que conviuen en pau. Diguéssim que ambdues coses son terrorisme sol que un és físic i material i l'altre és a través de mitjans.

-Creus que hi ha islamofòbia als mitjans en general?

Si, i molt. Sempre volen donar una mala imatge de l'islam i dels musulmans en general. És veritat que molts atemptats terroristes han sigut provocats per persones que es fan dir musulmans, encara que per mi no ho són, i els mitjans ho remarquen molt donant una idea que l'islam és així i els musulmans en general també, i quan succeeix un acte terrorista o assassinat per part d'una altra persona no suposadament musulmana o àrab, només es limiten a dir-li boig mental, sense fer menció de nacionalitat ni religions.

-Per què es permet tot i més als humoristes quan parlen del cristianisme i, en canvi, hi ha molta més crítica quan es fiquen amb l'islamisme?

Jo personalment no estic d'acord que fascini humor amb altres ideologies, el que passa a occident en molts llocs sobretot joves han perdut l'essència de la creença i ja pràcticament no li donen importància si de debò ho sentissin com alguns cristians estic segur no estarien d'acord amb

aquest tipus d'humor igual que no estem d'acord nosaltres

-Com podem condemnar els actes terroristes de jihadistes sense caure en la islamofòbia?

Amb la unió i deixant la ignorància i l'odi a una banda.

-Hi ha qui diu que la islamofòbia no és una forma de racisme. Tu ho creus?

Per mi sí que ho és perquè estan atacant directament a un grup de persones.

-Fins a quin punt el laïcisme o la llibertat d'expressió, pilars centrals de les democràcies modernes, es poden convertir en una carta blanca per propinar comentaris islamòfobs? Com ho evitem?

Fins al punt que les persones arriben a pensar ja de tot sobre els musulmans per tot el que veuen en els medis. Es pot evitar de moltes formes, fent més programes ensenyant la bonica convivència entre musulmans i no musulmans el dia dia, i no sempre agafant el dolent per culpa de quatre gats

-Creus que l'esquerra també és islamòfoba a Occident?

Depenen de quina esquerra.

-Creus que la islamofòbia és deliberada o que, en moltes ocasions, es deu més a un problema de com ens eduquen?

Si també crec que forma part de l'educació, molts nens creixent amb la idea dels seus pares, per exemple si un nen petit veu a una dona amb vel, moltes vegades hi ha pares que responen al seu fill amb un comentari despectiu, com per exemple fill aquesta dona està boja, es estranya, o l'han obligat,etc.... i el nen creix amb aquesta idea.

-Per on hauríem de començar per eradicar un problema tan present en totes les societats Occidentals com és la islamofòbia?

Es hauria de començar pels medis de comunicació que són els que primer difonen i manipulen la informació, i després també per part dels musulmans fer l'esforç d'ensenyar els nostres principis i la part bona, i demostrar que tots podem viure amb pau i harmonia independent de la raça i ideologia.

-Com a musulmà, et resulta ofensiva aquesta portada posterior a l'atemptat de Barcelona? Per què?

Em resulta molt ofensiva, tant per als musulmans ja que volen fer entendre que l'islam és matança, i tant per les víctimes perquè dibuixant aquest tipus de coses i fer aquests comentaris despectius pot fer molt de mal.

Míriam Hatibi, activista

-Dibuixar o caricaturitzar Mahoma, és llibertat d'expressió? (Per què?)

És llibertat d'expressió perquè qualsevol persona té dret a expressar o transmetre allò que pensa o vol, i si el que vol és transmetre un fet còmic utilitzant una figura coneguda, doncs també entra en la llibertat d'expressió. ara bé, això no treu que una part de la societat es pugui sentir ofesa.

-Hi ha alguna forma de fer humor sobre l'islam sense caure en la islamofòbia?

Moltes, de fet hi ha molts còmics musulmans que fan molt humor sobre l'islam sense caure en islamfòbia, però evidentment en una societat que encara veu l'islam com a diferent i que no el coneix, és molt difícil fer humor sense crear un efecte negatiu ja que pot ser que aquella broma sigui l'únic que una persona arribi a coneixer sobre l'islam.

Abdellah El H'Jeouej Boutgoura, graduat en màrqueting per la URL

-Consideres que és llibertat d'expressió publicar una caricatura de Mahoma?

A l'Islam, creiem que expressar la figura de Mahoma, és "haram" (prohibit).

Però clar, cadascú pensa el que vol i fa amb la seva vida el que li plau. Incloent-hi tant actes, pensaments o ideologies. Sempre que aquestes, no molestin a un altre individu.

I diríem, "Publicar una expressió del profeta Mahoma per a riure-se'n d'aquesta, pot ser la gran expressió de llibertat per al dibuixant, l'editor o l'accionista d'una empresa d'armes on després d'aquesta publicació, es disparin les accions d'aquesta". Però per a mi no ho és. Però potser per a un altre sí...

-Es pot fer humor sobre l'islam sense caure en un comportament islamòfob? Pot tenir límits, l'humor?

L'humor no té límits. La personalitat, la confiança i la mala fe, sí.

No es el mateix que un amic em comenti una broma o li doni aquella tarda per l'humor negre i "acudits de moros". On amb la certa confiança que tingui amb ell/a, sigui normal i no s'actui amb mala fe. Al fet que una persona, aleatòriament pel carrer, em comenti alguna cosa bastant fora de lloc. I que a més, ho justifiqui amb humor, quan aquest, no és en Sacha Baron Cohen.

-Creus que pel sol fet que una portada pugui resultar ofensiva per a determinats sectors musulmans, ja està incorrent en islamofòbia?

Entra en islamofòbia, si aquesta portada, està feta per a crear o intensificar l'odi totalment fora de lloc per a aquesta religió. I clar, l'opinió pública és molt poderosa. Això ho saben els que controlen el bitllet. Ells saben quan anar a favor i quan anar en contra d'alguna cosa. Vosaltres, els periodistes, per mitjà de la vostra feina, haureu de defensar una ideologia o una postura política depenent del poder per qui es treballi. O sigui, és ofensiva. Ja que busca aquest odi.

-Com a musulmà, et resulta ofensiva aquesta portada posterior a l'atemptat de Barcelona?

Per què?

Doncs sí. Em resulta bastant ofensiva. Bàsicament per dues coses. Primer de tot, aquesta imatge expressa una massacre, on va morir molta gent i em resulta, molt inapropiada la seva escenificació. Ja que, és massa gràfic per a una revista satírica. Amb les víctimes, NO es juga.

Però profunditzant més en aquesta, és penosa la frase d'"Islam, religió de Pau", amb aquest to satíric, culpant un altre cop més, a una i tot gran religió amb milions i milions de practicants. No oblidant, que després de la tragèdia de Charlie Hebdo, en nom de l'Islam per un parell d'assassins, va rebre el suport mundial, inclòs el del món musulmà. Milers de persones van sortir al carrer per a donar suport a la revista. I ho van fer en nom de l'Islam. Ho van fer perquè una guerra de poders i diners, no hagi de portar el nom de la nostra tan bonica religió i per a deixar clar que, "aquesta gent, no ens representa". No mostrant-se suficient, publiquen la portada. No agrada gens.